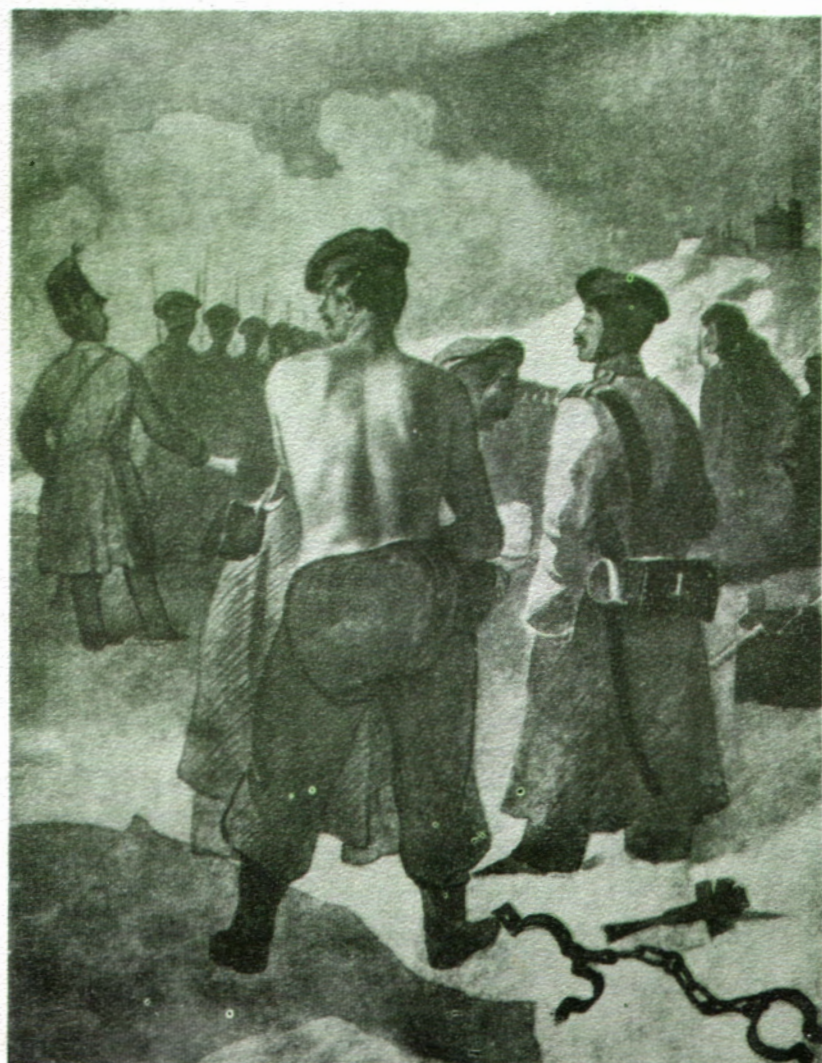

Ч. 2 (127) Р. XXX

Аванґард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ДВОМІСЯЧНИК, ВИДАЄ
ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА СУМ

VANGUARD – bi-monthly

Official Press Organ of the Ukrainian
Youth Association in Exile

AVANTGARDE – bimestriel

Revue de Jeunes éditée par le
Comité Central de l'Union de la
jeunesse ukrainienne en exil

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ

«AVANTGARDE»
72 Bld Charlemagne
1040 BRUXELLES
Tel.: 734.04.82

КРАЙОВІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

Вел. Британія:
KU SUM
«Tarasivka»
Old Cliff House
Weston-on-trent, Derby's

Австралія
Mr. J. Kutnyj
7 Dale street
Maribyrnong 3032, Vic.

Аргентина
W. Zastawnyj
Soler 5039
Buenos Aires

Редагує Колегія з членів Центральної Управи СУМ

Головний Редактор – Андрій Гаїдамаха

*Редакційне листування й матеріали
надсилати на адресу Редакції.*

*Це число зредаговано в Секретаріаті ЦУ СУМ
при співпраці Редакційного Гуртка Дружинників СУМ
Графічне оформлення: Графік Яків Гніздовський.*

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1976 РІК

КРАЇНИ:	ОДНЕ ЧИСЛО		РІЧНО:	
ЗСА	дол.	2.00	дол.	10.00
КАНАДА	дол.	2.00	дол.	10.00
ВЕЛ. БРИТАНІЯ	ф.ст.	0.60	ф.ст.	3.00
АВСТРАЛІЯ	авст. дол.	1.50	авст.дол.	7.00
БЕЛЬГІЯ	бфр.	60.00	бфр.	300.00
ФРАНЦІЯ	ффр.	7.00	ффр.	35.00
НІМЕЧЧИНА	н.м.	4.00	н.м.	20.00
АВСТРІЯ	шіл.	25.00	шіл.	125.00
АРГЕНТИНА	песо	20.00	песо	100.00
БРАЗИЛІЯ	круз.	6.00	круз.	30.00

ЦЕРКВА В КАТАКОМБАХ

/ОК/ В цьому році минуло 30 літ від насильної ліквідації Української Католицької Церкви в Україні з боку советської влади і її вірного інструменту – Патріархату Російської Православної Церкви. Тому п'ять років, у двадцятьп'ятьліття тієї ліквідації, і з нагоди інтронізації нового московського патріярха – Пімена, цю ліквідацію піднесено до великого історичного акту в присутності представників Ватикану і Царгородського патріярха. Було підкреслено, що «уніятська церква», що була пов'язана Берестейською Унією (1596) з Римом, «повернулася навіки в лоно святої руської церкви». Ватикан збув це проголошення мовчанкою, хоч ніщо не перешкоджало делегатам Ватикану опустити на знак протесту це святощацьке зібрання, де насильство і злочин підноситься до рівня християнських чеснот. Та так не сталося і тому кожного українця християнина хвилює думка і питання, чи існує ще поняття справедливості в найвищому проводі Христової інституції на землі. А якщо існує, то чому в ім'я тієї справедливості не назвати злочин злочином, а насильство насильством. Чейже Божий Закон каже, що промовчувати злочин – це бути його співвинним. Справи віри і християнської моралі не може заступити ніяка дипломатія.

Факти з перед 30 літ, з 1946 року, як такі ж факти з 1839 і 1875 рр, з царських часів, на Холмщині і Волині, свідчать вимовно про московську рецедиву по відношенні до Української Католицької Церкви, яка стояла на перешкоді до загарбницьких і русифікаторських плянів Москви. Всім же ж бо відомо, що так зване «возз'єднання з рускою православною церквою» вже тричі відбувалося за подібним сценарієм і то в ту саму першу неділю Великого Посту, званою «неділею православія», а при цьому ті акти попереджувались жорстоким терором і арештуваннями ієрархії та священства яке тому «возз'єднанню» ставило спротив.

Московська патріархія посягнула по Українську Католицьку Церкву саме в часі, коли в Західній Україні проходила боротьба УПА проти московської окупації. Ліквідуючи Церкву і її Ієрархію Москва хотіла послабити джерела духової насаги для населення, знаючи, як тісно там пов'язане національне життя з релігійним. Це тимбільше, що на центральних і східних землях України, вони вже це перевели з українською Автокефальною Православною Церквою в тридцятих роках і при допомозі русифікації церкви в Україні добилися контролю над рештками релігійного життя України. До такого стану треба було довести також людність Західної України. Тому ще в квітні 1945 р. відділ НКВД вдерся до палати галицьких митрополитів при катедрі св. Юра у Львові, арештуючи Митрополита Йосифа Сліпого і двох єпископів: Никиту Будку і Миколу Чарнецького. Вслід за цим пішли арештування єпископів в Станиславові і в Перемишлі, хоч цей останній був під Польщею. В цьому повоєнному часі, коли всі держави були зайняті своїми повоєнними турботами, ніхто й не звертав так уваги на те, що діється в Україні. Тим часом для надання «возз'єднанню» формальності, Москва поклікала до життя т.зв. «Ініціативну Групу по возз'єднанню греко-католицької Церкви з рускою Православною Церквою». Ту ініціативну групу, під шантажем, очолив о. др. Г. Костельник і, діставши благословення від уряду УССР з Києва, ця група розпочала свою діяльність 28.5.45, підготовляючи «собор», який відбувся 7.3.1946 року в церкві св. Юра у Львові.

На тому «соборі» було присутніх стероризованих 216 делегатів-священників з трьох епархій і 19 світських учасників. Не було ні одного єпископа, бо ніхто з них не пішов на зраду своїй Церкві. Таким чином цей «собор» не міг мати канонічного характеру. Це однак не турбувало майстрів від злочинів. Їм залежало, щоб мати форум, на якому були б переведені «одноголосно» наступні рішення:

- а. анулювання постанов Берестейської Унії з 1596 р.;
- б. відірвання від Римської Церкви;
- в. повернення на православ'є;
- г. возз'єднання із «Всерускою Православною Церквою в ССРСР».

Не помогли відтак ніякі протести частини священства і вірних. Всі вони були за це арештовані і більшість з них скропили своєю кров'ю

катівні і впали жертвою змушань на холодній сибірській півночі.

Українська Католицька Церква з чотири і пів мільйона вірними формально перестала існувати, а фактично залишилася в душах вірних незнищимою. Церковне правдиве життя перейшло з поверхні землі в катакомби, як за часів перших християн в час їхнього гонення. Цей шлях на Голгофу триває вже повних 30 років і світ мовчить, а новітні Пилати вмивають руки, бо їм вини не знаходять і сили не чують в собі, щоб опрокинути злочин. Та чи може хтось заборонити нам і нашій Ієрархії піднести це питання в світі на всю ширину і розкрити при цьому велику трагедію наших часів і всього людства? Ні, цього нам ніхто не може заборонити. Тим більше, що на чолі тієї катованої Церкви новітніх Катакомб стоїть її Голова і найважливіший свідок dokonаних на ній злочинів – наш Патріярх Йосиф. Об'єднані навколо видвигнутої і здійснюваної Ним ідеї Патріярхату, всі – миряни, священники і єпископи – мають дати доказ нашого розуміння «Щоб усі були одно». Якщо Вселенська Церква не може нам допомогти, то ми можемо самі собі і їй допомогти нашою єдністю і нашою твердою поставою.

Це торкається також співпраці обидвох наших Церков – Автокефальної Православної і Католицької. Українські Церкви ніколи не підуть на єкуменізм із Сатаною, бо це був би кінець християнства. Тому нам припала Голгофа.

Та жертви не йдуть надармо, бо після Голгофи приходить Воскресіння. Радості того Воскресіння не матимуть тільки ті, хто йде по лінії послаблення патріяршої ідеї і непошани до найвищого Єрарха катакомбної Церкви.

ЙОГО БЛАЖЕНСТВУ

Вершок під нашим небосхилом,
під ним бурхливий горизонт,
і чорні хмари день покрили,
тріщать у вихрі сплети гонт...

Ворожі брили б'ють до скелі,
летять і наші камінці –
по постаті оцій дебелій,
по мученицькому лиці...

Ударів скільки, хпін, наруди
по скелі цій вже протекло...
Любов, покора – дар від Бога,
цілюще ласки джерело.

Не надщербили, не зломилі,
бо Бог і народ його маяк;
і звідци черпає він сили
й туди пливе його каяк.

Крізь тюрми, табори, кайдани,
покинення тернистий ліс,
на пост апостола мирянам –
Господь – наш Бог – його підніс.

* *

Синівські шлем благання щирі,
щоб Бог із щедрої руки –
післав Вам сил, у цьому вирі,
вести нас довгі ще роки!

15 лютого 1976
Михайло Началуба

СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ

1876 - 1976

Сергій Олександрович Євфремов – один із найбільших українських діячів нашого сторіччя, ім'я якого назавжди записане в історії Визвольних Змагань, поруч з іменем С. Петлюри, а в історії української науки – поруч імен академіків Грушевського і Кримського. С. Єфремов належить не тільки до найвидатніших, але й до найвсесторонніших діячів: він працював як публіцист, журналіст і редактор, як видавець, літературний критик й історик літератури, як політичний і громадський діяч, як державний муж і вчений-академік. У всій цій багатосторонній його діяльності провідною зорею був завжди той самий найвищий ідеал, якому Єфремов служив дуже віддано від ранніх літ до кінця свого творчого життя. Його наймення – УКРАЇНА.

С. Єфремов народився в с. Пальчик, Звенигородського повіту, на Київщині, 1876 року, того самого року, коли ввійшов у життя злопам'ятний Емський Указ. Якщо вірити у сліпу історичну справедливість, то тут виявилось її діяння: в році, коли видано смертний присуд українській мові, народилася людина, яка стала одним із найбільших оборонців, промоторів і творців української літературної мови.

По батькові й матері походив С. Єфремов із священничого роду, що виводився з місцевих селян. За прийнятою традицією С. Єфремов також учився в духовній школі, спершу в Умані, а потім у духовній семінарії в Києві, але іспит зрілості склав у І-ій Київській гімназії та закінчив юридичний факультет у Київському університеті.

Ще у студентські роки включається в активну українську громадську роботу і ставить перші кроки в публіцистично-літературній діяльності.

Важко було в часах до революції 1905 року вести систематичну працю, коли жорстоко переслідувалося українське слово, коли шовіністична російська преса й шовіністичні російські псевдо-науковці на всі голоси намагалися заперечити право самобутності української мови та літератури. Але, не зважаючи на всі реакційні заходи, українська справа внутрішньо міцніла, росла на силах і, не обмежуючись до безкровного культурництва, шукала ширших форм політичного самовияву. Єфремов належав до тих, які активізували українство, він скріплював його не тільки пером талановитого літератора, але й невтомною організаційною працею. Першу заправу до народньої роботи дістав у нелегальних студентських громадах, згодом співпрацював близько з найвидатнішими діячами із старшого покоління, які мали на увазі українську національну справу в широкому розумінні й не замикалися у вузькому колі економічних питань однієї тільки суспільної кляси. Ще молодим студентом допомагав Єфремов Ол. Кониському й Вол. Антоновичеві в організуванні Всеукраїнської Загальної Організації, званої пізніше Загальною Українською Безпартійною Демократичною Організацією, що мала на меті об'єднувати всіх свідомих українців і координувати працю всіх українських угруповань. На протязі років він був одним із незмінних у

Сергій Єфремов

Загальній Безпартійній Організації. Одночасно він виконував також функції референта видавничого гуртка, організованого при ЗУБ-Організації та був членом Ради. Пізніше із цього гуртка утворилося заслужене й перше в Наддніпрянській Україні велике Видавництво «Вік», яке за час свого існування до революції 1917 року випустило 560.000 примірників українських книжок, між ними цінну три томову «Антологію української літератури» за редакцією С. Єфремова.

ЗУБО не мала виразніше окресленої політичної програми та об'єднувала здебільшого людей поміркованих поглядів. Згодом активніша група під проводом Б. Грінченка утворює Демократично-Радикальну Партію, оперту на Драгоманівських соціалістичних принципах. Найближ-

чим співробітником Грінченка стає Єфремов, а разом із ним і гурт інших діяльних та відданих українській справі людей, як Ф. Матушевський, М. Левицький, В. Дурдуківський, В. Страшкевич, знаних уже із праці у Видавництві «Вік». Через кілька років (1908 рік) Єфремов, разом із М. Грушевським, Є. Чикаленком й іншими, стає на чолі Товариства Українських Поступовців (ТУП), організованого за ініціативою Демократично-Радикальної Партії, яке, об'єднавши головню безпартійні угруповання й діючи конспіративно, взяло на себе провід у політично-національному житті України й повело оборону проти російського шовінізму та централізму, а з вибухом революції в 1917 році дало почин до організування Центральної Ради.

Але можливості ширше закросної політичної роботи відкрилися аж під час революції 1905 року. Падають цензурні заборони, які залізним обручем сковували українське село. Вперше на східноукраїнських землях постала змога видавати власну пресу. Заходами українських патріотів (Є. Чикаленка, В. Семиренка, В. Леонтовича й інших) засновується в Києві перший український щоденник «Громадська Думка», який після несповна року через урядові переслідування почав появлятися під назвою «Рада». До складу редакційного комітету входили здебільша громадські діячі з «Віку», але з часом до них приєдналися також люди інших угруповань, зацікавлені українською видавничою справою. Проте, душею всієї роботи був завжди С. Єфремов. Вправді, він не очолював редакції щоденника, мабуть, через двократне ув'язнення саме в тому часі, коли ставлено перші організаційні кроки, але належав до найпродуктивніших співробітників газети й забезпечував її передусім літературним матеріалом. Про нього ж мав Є. Чикаленко завжди слова найвищого признання: «Це був єдиний між нами чоловік,

якого можна було вважати за справжнього журналіста. Людина талановита, освічена, із здоровим, тверезим розумом, а головне, що може писати дуже швидко. Мені здавалося, що без нього не можна й газети починати. Принаймні я не міг собі уявити газети без нього. Раз-у-раз, коли в мене з'являлася думка про якенебудь літературне діло, я зв'язував його з іменем Єфремова. Помимо того, що я цинив його як літератора, я любив його, як рідного, за його вдачу, за те, що діло він ставив раз-у-раз вище своїх особистих інтересів, вище свого самолюбства»*.

Після виходу з тюрми Єфремов заповнює мало не кожне число «Ради», що прийшла на зміну «Громадській Думці», не обмежуючись тут виключно тільки самою літературною тематикою. Перший рік був особливо важкий і міг наповнити зневірою навіть найбільших ентузіастів. Цікавими спостереженнями про українську пресу в царській Росії й обрахунками з гірного досвіду з того року поділився Єфремов із читачами «ЛНВісника». «Рік праці – праці важкої, одурених надій та несправджених несподіванок. Рік тяжкого досвіду, розвіяних мрій, розпорошених замірів і гіркої дійсності. Рік боротьби за існування, – боротьби без міри важкої, ніж довелося й доводиться витерплювати пресі всякого іншого народу в Росії, бо, крім околиць, для всіх однакових обставин, новонароджена українська преса мусіла ще повну чашу того лиха випити, що залежить від внутрішнього неладу серед самого українського громадянства, від тієї тяжкої спадщини, які покинули нам передніші часи нашого німування...»*.

Але Єфремов не закінчив своїх підсумків песимістичною нотою. Він усе таки вірив в успіх молоді української преси навіть у таких несприятливих умовах: «Певна річ, доля така тимчасова, поки мине теперішня важка переступна доба в нашій історії... потроху, помалу, ціною праці невсипущої та непохитного завзяття, й у нас засиплеться ганебна прірва, зав'яжуться дружні зв'язки межи письменником і читачем...»*.

Власне «ціною праці невсипущої та непохитного завзяття» впродовж тридцяти років Єфремов витривав на важкому й невдячному пості українського діяча, журналіста-літератора, а згодом і наукового діяча.

Довголітня публіцистична праця йому, як громадському діячеві, необмежені можливості впливати на широкі читацькі маси й перетворювати їх у дусі національної ідеї. Це була творча, хоч невидна, але глибока й далекосягла праця перероблювання ще не зовсім пробудженої етнічної маси на свідому націю. Бо на пробудження, ширення й закріплення національної свідомості була спрямована майже вся робота Єфремова. Вправді, через урядові заборони, офіційне число передплатників київської «Ради» ніколи не переступило смішно малої цифри 4.000, але число читачів було без порівняння більше. Крім «Ради», Єфремов співпрацював майже в усіх українських передреволюційних часописах і журналах, а також у ліберальних, прихильно до українства наставлених, російських часописах, а то й деяких іншомовних журналах (польських, німецьких, французьких). Коло його читачів у цей спосіб побільшувалося багатократно.

Але популярність Єфремова зростала також, рівнобіжно з його науковою діяльністю. Ще до I-ої світової війни він опублікував деякі

цінні монографії про наших видатних письменників XIX століття. Завершенням цієї літературознавчої праці стала його двотомова «Історія українського письменства», яка в короткому часі була вже вичерпана й вийшла аж чотирма накладами.

У своїх літературознавчих працях Єфремов намагався ширити національну свідомість і заступав погляд, що література – це один із засобів служіння народowi. Треба окремої розвідки, щоб усебічно обговорити літературознавчу спадщину Єфремова, бо сам перелік його наукових праць міг би виповнити окрему книжку.

Роки невтомної праці врешті засипали «ганебну прірву», про яку писав Єфремов після однобічного гіркого досвіду в першому українському щоденнику в Києві. Дружні зв'язки, між ним і широкими читацькими масами, які він тоді вважав за конечну передумову якої-небудь літературної праці, не тільки поширилися, але стали такі близькі, що Єфремов зробився одним із найпопулярніших публіцистів і літературних критиків в Україні. Він умів писати переконливо, з почуттям і, що найважливіше, з вірою у правдивість ідеї, яку пропагував. Ніхто не в силі дослідити складний процес проростання й визрівання ідеї, засіяних у душах народніх мас. Тільки дія, як спільний колос, показує, що зерно, кинене рукою вправного сівача, дало добрий плід. Єфремов належав до ряду неструджених сівачів, котрі невпинно засівали зерно національного пробудження. На його думках із літєлих малоросів виростало нове покоління свідомих українців.

Бурхливі роки революції і Визвольних Змагань показали, яким високим престижем та моральним авторитетом серед громадянства втішався Єфремов. Із перших днів революції він включився в роботу й разом з іншими чільними діячами клав основи під будову молодого української держави. Репрезентуючи групу поміркованих соціалістів, спершу народніх соціалістів, пізніше Українську Партію Соціалістів-Федералістів, входив до Виконавчого Комітету Центральної Ради, як заступник голови, М. Грушевського, брав участь у делегації до російського Тимчасового Уряду, а в першому уряді України за Центральної Ради виконував функції секретаря міжнародних справ. Сухий перелік посад, які тоді займав Єфремов не дає докладного уявлення про його величезну роботу при державному будівництві завдання історика на основі першоджерел (коли й де вони будуть нам доступні?!), не вможлиблює дослідити його заслуги, як також і помилки, бо й такі, певно, були, але хто їх тоді не поповняв у ці роки шукання доріг до найлегшого виходу з історичного провалля...

В одному не помилявся Єфремов і був непохитний у своїх поглядах, а це у відношенні до комунізму. Ще в молодих літах, прийнявши позиції ліберального, поміркованого соціалізму, який своєю ідеологією наближався до кооперативних засад, Єфремов був завжди антимарксистом. У роки Визвольних Змагань він наочно переконався у правильності своїх поглядів, коли під тяжким чоботом большевицьких солдатів у болоті революції загрузли вселюдські ідеали волі, рівності і братерства, а новонароджена українська воля вмирала на червоних багнетах воєнного комунізму. Вийшовши з Генерального Секретеріату, Єфремов безпосередньо вже не брав участі в державному житті, але як спів-

робітник, чи може, й фактичний керівник щоденника «Нова Рада» (головним редактором був його політичний однодумець і близький співробітник, А. Ніковський) й далі мав дуже великий вплив на маси. Через неможливість дістати в наших умовах «Нову Рад», ми тільки із заголовків можемо ствердити, що його статті, як завжди, мали гостро актуальний характер і виразне ідеологічне ціленаправлення. Від самого початку, ще тоді, як большевики повели наступ на «буржуазну» Українську Центральну Рад, Єфремов звертав увагу на смертельну небезпеку, що з їх боку загрожувала молодій українській державі. Вистачить навести тут кілька маркантніших заголовків, щоб зрозуміти становище Єфремова до большевизму: «Руйнацькою стежкою» (Хазяйнування Большевиків), «На вістрях штиків» (Большевицький терор і грядуча реакція), «Анархічна суть большевизму», «Порохно сиплеться» (Розкладова робота большевиків), «Під обухом» (Большевики в Києві), «Муравйов» (Характеристика «героя»), Соціалізація думки» (Культурні заходи большевиків)...

Як переконаний гуманіст, Єфремов був завжди проти всякого насилля, тому й не диво, що кривавий большевицький терор став предметом його гострого протесту та безстрашної критики. Але найбільше боліла у нього душа, коли *спричинниками цього терору були доморослі українські комуністи*. Кров'ю серця був писаний його славнозвісний «Лист без конверта» на адресу командуючого «українським» військом і секретаря фіктивного українсько-советського уряду в Харкові, Юрія Коцюбинського, сина видатного українського письменника, Михайла Коцюбинського. Як комуніст, Ю. Коцюбинський, потоптавши батькові ідеали, разом із Муравйовим розправлявся по-кривавому з невинним населенням Києва, розливав ріки крові, лишав гори трупів. Відважний «Лист без конверта», кожний рядок якого – це крик зболілої душі, опублікував Єфремов у «Новій Раді» 19-го лютого 1918 року, тоді коли «п'яні від горілки і крові» солдати Муравйова вже десять днів тримали Київ у кліщах жахливого терору. Треба дивуватися, звідкіля бралася відвага в автора згаданого «Листа» сказати мужнє слово правди в ці «дні божевілля й жаху», коли за кожний окремий рядок його могла постигнути доля тих, що їх трупами «навергано во ім'я рівності і братерства без жодного суду і слідства». Своім «Листом» не думав Єфремов зворушити «запанцеровану совість» того, чії руки були заплямлені братньою кров'ю, але, пишучи, він напевно мав на увазі всіх збольшевичених українців, які розтрілювали «сантиментальні предрасудки» людської гідності.

Мужність і почуття національного обов'язку виявив найбільше Єфремов в останній фазі свого життя на волі, у драматичному й наснаженому внутрішньою боротьбою десятиріччі – 1919-1929 рр. Уряд і Армія УНР, рятуючи рештки ще не втраченого, подалися на еміграцію. Чи було щось природніше від того, щоб, рятуючи життя й особисту волю, також піти на Захід?

Єфремов не вибрав цього. Затримали його, мабуть, почуття відповідальності перед історією, віра й надія в перемогу національної правди, а з усього, здається, найбільше любов до батьківщини, про яку він так часто писав у своїх творах. Усю свою працю Єфремов присвятив у першій мірі Українській Академії Наук, де на становищі вченого-ака-

деміка розбудовував українську національну науку. В Академії Наук Єфремов, крім праці, зв'язаної безпосередньо з літературознавством, виконував функції віцепрезидента Академії, голови Управи, секретаря Історично-філософського Відділу та був керівником різних наукових комісій. Усі ці високі наукові пости свідчать про велике знання, широчинь діапазону та організаційний хист академіка Єфремова, що, на жаль, дотепер іще належно не опрацьоване і як слід не оцінене*.

Більш-менш у тому самому часі (1919 р.), коли Єфремова було обрано академіком УАН, він став у провіді Братства Української Держави (БУД) – таємної організації, яка підтримувала зв'язки з урядом УНР на еміграції.* Після трагічного II-го Зимового Походу, що закінчився поразкою через зраду «своїх» таки людей (улапів і боротьбістів), БУД самолівідувався, а йому на зміну прийшла Спілка Визволення України (СВУ).

Трагічний епілог після насиченого творчою працею та живими надіями десятиріччя (1919-1929) з арештами, тюремними тортурами, із заздальгидь зааранжованим процесом, із засланням та повільною, розтягнутою на роки смертю в далекому, спершу Ярославському, а потім Володимирському ізоляторі, не був чимсь випадковим і непередбаченим. Московсько-большевицька влада не мога стерпіти в серці України людини й середовища, які самою вірою в Україну заперечували цілу большевицьку систему.

Не місце давати тут підсумки й оцінку громадсько-політичної роботи Єфремова. Це зробить майбутній історик на основі більшого матеріалу. Можна припускати, що кожний об'єктивний, хоч би й найсуворніший історик, мусітиме схилити голову перед безприкладним патріотизмом, безкомпромісовістю й невгнутістю перед ворогом, приклади чого давав Єфремов на протязі своєї довголітньої діяльності. Загальне добро він завжди ставив вище особистих інтересів. Це високое почуття не дозволило йому прийняти пропозиції Скрипника на співпрацю з большевиками та стримало його від утечі закордон тоді, коли час його арешту в 1929 році був уже близько. Воно врешті стримало його і в найтяжчих тюремних умовах прийняти облудливу намову Сталіна вийти на волю за ціну зради*.

На закінчення хочеться навести тут власні слова Єфремова, які він, будучи ще молодим студентом, сказав про Ол. Кониського: «Все життя його було нероздільно сполучене із життям України. Він жив її життям, страждав її горем, був щасливий її щастям. Можна любити Україну так, як він її любив, але більше як він – любити не можна. Він не жив, він горів любов'ю до України».

* Євген Чикаленко, Спогади, УАН у ЗСА, Нью-Йорк, 1955. 446 стор.

* Сергій Єфремов, Відгуки з життя і письменства. Літературно-Науковий Вісник, 1906, XXXVIII т., 143-144 стор.

* Там же, 153 стор.

* Найновішу оцінку наукової праці С. Єфремова можна знайти в цінній праці проф. д-ра. Н. Полонської-Василенко: Українська Академія Наук, ч. 1 Мюнхен, 1955 р. Треба сподіватись що й інші сучасники та співробітники Єфремова лишать для історії свої спогади про нього.

* Енциклопедія Українознавства – словникова частина, 1. Нью Йорк – Париж, 1955. стор. 174.

»До людства – слово з неволі«

(в скороченні за пресою)

»Ми стали... позорищем перед народами світу«

На Захід надістався новий самвидавний 15-сторінковий есей, пера княнина Л. Запорожця, написаний в грудні 1975 року п.н. »До людства – слово з неволі«, в якому автор перестерігає Захід перед небезпеками советської тоталітарної експанзії і одночасно закликає советських »високих державних діячів ...перебороти традиції і важкі ритми минулого« та змінити дотеперішній руйнівний курс, заки ще не зовсім пізно.

В пільмі неволі нескорений дух мій народжує мисль і слово, з яким я знову звертаюся до людства.. Метою цієї роботи буде – вдарити на сполох і закликати людство до мобілізації і відповідальності перед лицем загрози, яка нависла над ним і стає дедалі реальнішою і зловіснішою.

Нехай не сподівається так звана »мовчазна більшість« Заходу на те, що вони відсидяться в затишних куточках в часи роздору і ворожнечі. Знайте – не мине вас та нещаслива година, коли в доми ваші нестримними лавами вломляться ті, хто завдяки вашій безвідповідальності був навчений ненависті, насильству і беззаконню, і поруйнують їх, ваші доми-фортеці, затишні куточки, обезчестять жон і дочок ваших, а на вас одінуть ланцюги рабства.

Не мине кара й тих, хто своєю сліпою солідарністю, як живою водою, укріпив диктаторів Нового Вавилону, щоб вони замордували мільйони і мільйони людей, одучуючи їх мислити.

І ви, невірники Нового Вавилону, очніться од мовчання, до якого ви були привчені жорстокістю. Бо наближається рокований час, коли нові навуходоносори пошлють вас як отару овець на безглузді бойовища, де ви і ваші діти поляжете од мечів без честі і слави.

Ще є час, щоб зупинити дракона і одвернути блискавиці Провидіння, які завтра можуть впасти на голови тих, хто йде шляхами ненависті і насильства, а не шляхами любові і милосердя, заповіданим людям вченням Спасителя.

(Як вже вище згадано, все лихо, за словами автора, почалося з експропріації приватної власності. Він пише:)

Тільки сліпі люди не можуть бачити очевидного: найбільше крові пролилося, найбільше жорстокості було проявлено по відношенні до людини після того, як людьми був порушений закон, який об'являв право приватної власності людини на рухоме й нерухоме майно священним, так само як і право недоторканості його очага. Закон цей був великим надбанням людської цивілізації. Для того, щоб його порушити, люди придумали теорію, яка об'являла це право злочином, а проголошувала законом право віднімати власність і назвала це беззаконням добродесним словом – експропріація. Цим самим люди необережно випустили з пляшки жахливого джина, з яким вони тепер не в силах справитись.

Це він пройшов просторами Росії, проливши море сліз і крові, убив мільйони людей: люди вбивали один одного, сильніші і хитріші морили голодом довірливих і простодушних. І все тому, що люди опинились у владі страшного звіреликого джина, якого вони самі випустили з пляшки, думаючи, що він не злий, а добрий.

Це він породив фашизм і, невдячний, спрямував незчисленні його полчища проти тих, хто його випустив і знов полилася кров людська.

При допомозі злого джина, на трони великих і малих імперій зійшли нові тирани, які одібрали в людей право мислити і право речі називати своїм іменам: білі речі – білими, чорні – чорними, жорстокість – жорстокістю, а не милосердям, грабіжництво серед білого дня – тим же ганебним словом, обман і демагогія – обманом і демагогією, а не дипломатією, політикою...

Джин продовжує творити свої чорні діла. Він оволодів серцями дітей Європи і Азії, Америки і Африки. Вони крокують вулицями Парижа, Рима, Ліссабона, Лондона, Токіо з ненавистю в серцях і жадобою насильства і експропріації.

Хто зупинить ті страшні колони одержимих ненавистю людей, які рвуться творити беззаконня? Хто скаже з певністю, що на просторах Європи завтра не розіграється чергова трагедія людства?

Отже, ні на йоту не погрішивши проти істини, ми повинні визнати, що на сьогодні людство кинуто в вир роздору і ворожнечі і воно стоїть на грані катастрофи.

Це говоримо перед лицем усього світу ми, діти народів, гідність яких була розтоптана диктаторами, новими самодержцями – запеклими шовіністами імперії, яка народилася під прапорами беззаконня.

То був урок історії, з якого людство повинно зробити вірні висновки.

Я, син українського народу, закликаю всіх людей доброго розуму і серця вислухати правдиву і щирі сповідь людини, яка глибоко усвідомила трагедію свого народу, ганебний стан, в якому він зараз перебуває.

Ми йшли шляхом насильства і експропріації, а знайшли окови нового рабства. Циклопівською жорстокістю нас привчили до отарного стану мовчання. Ми боїмося сказати, що ми любимо свій народ, бо нас затаврують як націоналістів, наші мистці не сміють співати пісню свого народу, а співають неаполітанські пісні та пісні про «матушку Росію», бо інакше їх проженуть з театральних підмостків і зацькують псами.

Все це сталося тому, що все було обманом і демогагією – нас навчили насильству і беззаконню, а самі одібрали в нас право розпоряджатись плодами своєї праці.

Обманом оволодівши нами, вони навчили нас злу – топтати святині свого народу, свою культуру, мову, історію. І ми стали перевертнями, позорищем перед народами світу.

Ми закликаємо вас, дітей народів, світу: не йдіть шляхами насильства і експропріації, бо то шляхи, які ведуть до трагедії. Силою закона зупиніть тих, чийми серцями оволодів злий джін, який гуляє тепер по просторам планети, щоб потішитись їхніми сльозами і кров'ю.

Тоді ослабне Новий Вавилон – імперія духовного рабства і воспрянуть народи, розтоптані нею.

(Автор вказує теж на інші негативи советської системи і так характеризує СССР:)

Сталось так, що в результаті революції в Росії зникли з лиця землі всі політичні партії. Наступило однопартійне царство. У руля держави стали люди невідготовлені до державної діяльності. Вони засвоїли твердо лише одну науку – науку клясової непримиримості. Утворивши насильницький механізм, правляча еліта переконала, що в руках у неї знаходиться така сила, з допомогою якої вона може знаходитись незмінно при владі необмежений час. Сталін і його оточення використав свою безмежну владу в державі для того, щоб усунути з політичної арени всіх можливих конкурентів – Кірова, Орджонікідзе і інших видатних діячів партії і держави, а також видатних командирів – Тухачевського, Якіра, Блюхера, Гамарника і багато інших, тих, кого вони запідзрювали в нелояльності і хто був стриманий в виявленні симпатій до тодішньої урядової верхівки.

В наслідок всього цього СССР стала клясичною абсолютистською державою, а полібюро і Сталін перетворились в непогрішимих «вождів партії і народу» – це були нові деспоти, які багато в чому переещеголяли всевладних східних деспотів, про яких ми багато знаємо з історії народів Сходу. Утворився культ вождів, який ні в чому не уступав культу фюрера і його найближчого оточення в фашистській Німеччині.

Ці люди розтоптали закон. Людське життя перестало для них бути вартістю, про це свідчать масові репресії 30-50 років. Преса хором роздавала хвалу всесильним новим деспотам. Такі ж похвали звучали з усіх усюд: з трибун з'їздів, конференцій, пленумів – скрізь лунав суцільний хор про те, що вони мудрі, прозорливі та до того ще й геніяльні. Поступово вони й самі в це повірили. Насправді ж вони були немудrimi людьми, осліпленими владою. Це був парадокс Провидіння. Люди, йдучи ложними шляхами, шляхами насильства і жорстокості, утворили політичну систему, в результаті якої біля руля величезної держави опинились нерозумні, недалекі люди. .

(Величезні втрати другої світової війни для СССР це – для автора – наслідки власне отої нерозумності советських вождів, якою вони грішать по сьогодні і будуть грішити в майбутньому. Запорожець підкреслює:)

Хай не ждуть народи СССР мудрости од уряду. Її не буде, бо немудра сама політична система, яка дозволяє окремим людям, які в один пре-

деться більш проворний узурпатор, який зуміє звернути шию своєму попередникові і об'явити його перед народом сукиним сином. Ці узурпатори не можуть постати мудро, хоч би тому, що вони для того, щоб утримати владу в своїх руках, повинні подавити всяку опозицію, всяку критику на свою адресу, а значить унеможливити дискусію, яка єдина може виявити істину. Тієї істини головному диктаторові скажуть содиктатори, які на протязі десятиліть знаходяться на високих постах, пробілися в «вожді» і головним своїм обов'язком вважають славослов'я своїх патріотів.

Історія ж явила немало прикладів, коли диктатори, навіть наділені мудрістю і талантом, робили непоправні помилки, які ввергали в трагедії цілі народи.

(Запорожець бачить вихід у побудові нової системи правління, у ліквідації передусім КГБ, чи як він пише:)

В світлі нижчезназаного постає життєва необхідність утворити таку політичну систему, яка б обмежила перебування на керівних високих державних постах будь-кого конкретними строками і поставити на сторони цього порядку закон, який нікому б не дано було порушувати.

Не треба збільшувального стекла, щоб побачити, що головною опорою правлячої еліти держави давно вже став насильницький механізм – органи КГБ. Це ясно показали події недавнього минулого.

Ні для кого не секрет, що незабаром після смерті Сталіна, шеф КГБ, Берія, готувався прийти до влади і стати черговим диктатором. Цьому перешкодила, як ми знаємо, лише та обставина, що Хрущов і тодішня еліта держави, натерпівшись від попереднього диктатора, перехитрила Берію – вони вдалися до допомоги армії: тоді маршал Жуков, силами відданої йому армії блокував страшний механізм Берії, знешкодив його і усунув Берію з політичної арени.

Марко Боєслав

Л. Запорожець

СУЧАСНИМ ПОЕТАМ

*Тобі, Україно, пісні лебедині,
Тобі наші серце, кров, і життя!
Щоднини і ночі до Господа лине
Молитва за Тебе, Вітчизно Свята!*

*Учора за Тебе впав рій під мечами,
Та завтра відплатить залізна чота,
І ночі засвітять гнівними вогнями –
Воскресла! – заграють розкуті уста!*

*Будь проклят, хто катові гимни покірно
Співає під звуки тюремних тортур!
Поете, батьків заповітам будь вірний!
Ти раб – чи Отчизни новий Трубадур?*

22.8.1946 р.
«Непокірні Слова»

ВИРОК В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА І ЙОГО КОМЕНТАР

(Продовження з ч. 6/125 «Авангард»)

Моє 14-місячне слідство таке багате перипетіями, що потребує окремого опису. Було там усе: залякування статтею кодексу, яка передбачає смертну кару («зрада батьківщині») – і недвозначні натяки на швидке звільнення (мовляв, за мене, Дзюбу і Світличного поклопоталися компартії Канади та Італії); камерні провокатори і підроблені «зізнання» інших; лжеінформація про арешт рідних та знайомих – і демонстрування мені в тюремних коридорах дійсно заарештованих; «приятні» розмови («Ви ж розумна людина, не така як інші») – і залякування божевільнею... З весни 1972 р. всі ці провокації крутилися навколо журналу «Український вісник», бо кагебістам здавалося, що я мав до його випуску відношення, але доказів вони не мали.

У травні 1972 р. мені категорично заявив слідчий по справі Боєчко, що якщо я нічого не скажу про «Український вісник», буде заарештована А. Пашко (моя фактична дружина), яку звинуватять за написання віршів. Мені назвали навіть день арешту. Щоб запобігти цьому і щоб відвести зусилля слідства по «Українському віснику» на себе, я подав заяву, що був причетний до випуску журналу, а всі інші заарештовані особи до нього непричетні. Але заява була голосливою, ніяких доказів не містила, а слідство я й далі бойкотував. Тому провокації незабаром відновили. 10-го серпня 1972 р. заарештували дружину, мене про це не повідомили, і ніби випадково звели з дружиною, яку вели під конвоем у тюремному коридорі. Внаслідок нервового струсу мені на півдоби паралізувало руки. Саме тоді в камері з'явився підполк. КГБ Рапота і поставив ультиматум: «Дружину затримали, покищо, на три дні. Якщо не скажете нічого про «Вісник» – не відпустимо. Ще й сестру посадимо». У відповідь я оголосив голодівку. 12-го серпня мене повідомили про арешт сестри. Я відмовився і від води («суха» або смертельна голодівка). Голодівку припинив на восьму добу, дізнавшись про звільнення рідних.

Не здобувши ніяких доказів від мене, їх почали фабрикувати. Застосували перевірений засіб фабрикації – лексично-стилістичну експертизу. Її доручили в руки «науковців» із Львівського університету – проф. Дорошенкові, зав. катедрою загального і російського мовознавства Грицютенкові (вже був відомий фальшивою експертизою по справі Масютка в 1965 р.), деканові філологічного факультету Гонтарові та гол. редакторові видавництва «Каменяр» Сварнику. Спільними «особливостями», які експерти знайшли в моїх творах і в невідданих текстах «Українського вісника», були широко вживані слова і вислови типу «громадськість», «порушення законності», «шовінізм» тощо. На основі таких «спільностей» і кагебістської версії про мене, як редактора журналу, експерти приписали мені авторство кількох цілком довільно взятих ними текстів журналу (див. вирок), які вони назвали «редакційними матеріалами», а отже написаними рукою редактора. Однак, познайомившись із моїми аргументованими спростуваннями і

вислухавши мої пояснення в суді (там були присутні Дорошенко і Сварник), експерти все ж мусіли відмовитися від нав'язаної кагебістами версії: зробили в суді компромісний висновок, що я тільки «міг бути» (а міг і не бути!) автором деяких матеріалів «Українського вісника». Але це не завадило судові покликатися на експертів, приписуючи мені у вирок кілька взятих «навздогад буряків» текстів.

У січні 1973 р. я подав заяву, в якій оголошував недійсною свою травневу заяву про причетність до випуску «Українського вісника» і пояснював причини появи моїх «зізнань». У відповідь, я почув погрозу перевірити мою психічну повноцінність, а невігідну слідству заяву приховали, до справи не долучивши. Зшитий білими нитками епізод з «Українським вісником» був виключений в звинувальний висновок і переданий в суд.

Не ознайомленій людині важко уявити, що таке радянський суд, особливо при слуханні політичних справ. Насамперед, мене позбавили захисту. Мої намагання добитися в ході слідства побачення з дружиною чи сестрою для узгодження прийнятих для мене принципів захисту були марними. Московським адвокатам, до яких я звернувся, виступати на Україні в політичних процесах заборонили. На читання справи кагебісти привели свого прихвостня із спецдопуском (не кожного адвоката пускають до політичних справ), від якого я відмовився.

Тому мені довелося в суді взяти захист на себе (цим пояснюється моя участь у закритому суді): я ігнорував незаконний закритий суд як підсудний, про що зробив заяву на початку судового засідання, але брав у ньому участь як адвокат, зобов'язаний виступати при всіх умовах. Про день мого суду не повідомили навіть рідних. Водили мене до залі суду через чорний хід, де через 2-3 метри стояв кагебіст. Потрібних свідків у суд не викликали. Не було Калинців, Сенік, Осадчого, бо вони на слідстві одностайно твердили, що давали мені свої вірші для літературно-критичної оцінки, а не для якогось «антирадянського» використання. Не було С. Шабатури, хоч її не правильно трактованими свідченнями послуговувались. Не було І. Світличного, який міг би внести ясність у деякі слідчі вигадки, зв'язані з «Українським вісником». А свідки І. Дзюба, З. Франко, Г. Чубай, В. Боднарчук, мали невігідні судові покази – і їх свідчення у вирокі спотворили до невпізнання (таке можливе тільки на закритому суді, де дії суду ніким не контролювані). Наприклад, З. Франко в суді сказала дослівно так: «Про причетність Чорновола до випуску «Українського вісника» мені невідомо абсолютно нічого», а у вирокі з'явилася фраза, що моя участь у випуску журналу підтверджується свідченнями З. Франко, що «вона була впевнена, що «Вісник» випускає Чорновіл»! І так – не раз.

Мої клопотання про виклик в суд 17-ти потрібних свідків, про додання необхідних матеріалів, про оголошення в залі суду творів, абсурдно названих антирадянськими, відхилялися без роздумів. Відхилили моє клопотання про запрошення в зал суду представників преси і про стенографування процесу. Протокол суду був складений дуже поверхово, неграмотно і значною мірою сфабрикований. Фактично, ніякого суду не було – була давно запланована розправа, якій нада-

вали вигляду законності. Особливо виділявся державний звинувач прокурор Руденко (брат ген. прокурора СРСР). Вже коли з показів свідків та інших доказів випливала повна абсурдність ряду пунктів звинувачення (деякі з них відкинув навіть суд), прокурор з методичністю накрученої ляльки повторив звинувачення у повному обсягу і зажадав мені максимального покарання.

23-го липня 1973 року я подав у військову прокуратуру заяву про притягнення до кримінальної відповідальності слідчого по моїй справі Боєчка за ст. 175 КК УРСР («примус до дачі показів шляхом незаконних дій з боку особи, що проводить попереднє слідство»). Я перерахував усі факти шантажу і психічного терору, застосовані щодо мене під час слідства, і навів чіткі докази. Наприкінці я писав: «Коментар до ст. 175 КК УРСР вказує, що мотиви злочинних дій, передбачених цією статтею, «не мають значення для кваліфікації злочину». Тому, як би хто не ставився до мене, моїх дій, мого засудження, які б політичні міркування не викладав на свій захист гр. Боєчко, яким би «ворогом» мене, всупереч здоровому глуздові, не намагався виставити, його злочин від цього не перестав бути злочином. Бо якщо справа чиста, то вона вимагає чистих рук і чистих засобів». Я вже був у таборі (з 10.VII.73 р.), коли надійшла відповідь з прокуратури, що в діях слідчого ніяких порушень не було і підстав для притягнення його до відповідальності немає. Та й чи міг один крук клюнути в око іншому?

До моєї кримінальної справи має деяке відношення і така заява, подана вже з табору:

*Прокуророві УРСР,
Міністрові закордонних справ УРСР,
Заява*

У вересні 1973 року в газетах був надрукований виклад матеріалів пресконференції, проведеної прокуратурою СРСР та відділом преси Міністерства закордонних справ СРСР, на якій перед радянськими і закордонними журналістами виступили особи, засуджені за звинувачення у проведенні антирадянської пропаганди і агітації – П. Якір і В. Красін. Можна було б тільки вітати цю першу за останні десятиліття спробу поставити радянських політв'язнів перед очі світової громадськості і дати їм можливість самим розповісти про факти і мотиви їхніх дій. Але є очевидним, що для пресконференції, яка покликана, певне, кинути світло й на інші численні засудження в СРСР за т. зв. антирадянську пропаганду і агітацію, взято випадок цілком не типовий, одиничний. Я роблю такий висновок, порівнюючи відомі мені з газети обставини справи Якіра і Красіна із власною судовою справою та справами великої групи української інтелігенції, засудженої в 1972-73 рр. за однотипною статтею кримінального кодексу.

1. Як вказували Якір і Красін на пресконференції, вони нікого не репрезентували, крім самих себе, і навіть самий термін «демократическое движение» для них бачимо придумали емігрантські російські організації. Натомість, навіть розмах політичних репресій на Україні в останні роки вказує на явище більш-менш поширене, що охопило

тисячі осіб. Крім кількох десятків репресованих учасників різних нелегальних груп і партій (Українська робітничо-селянська спілка, Український національний комітет, Український національний фронт і ін.), тільки за відкрите висловлювання поглядів і написання або поширення легальних за змістом творів із критикою продовжуваної на Україні національної політики і дій слідчих та судових органів, передусім КГБ, у 1965-1973 рр. в республіці заарештовано і засуджено понад 100 осіб. Сотні й тисячі осіб зазнали за те ж позасудових переслідувань. Репресії такого характеру тривають. Якщо термін «демократическое движение» був нібито спущений в Москву емігрантами (що вельми сумнівно), то термін «шестидесятники» виник таки на Україні і здобув визнання навіть в друкованій літературі. Вживаний при початках тільки щодо нових літературних явищ, він в силу об'єктивних передумов дуже швидко розширив свої межі і набув виразного політичного змісту.

2. Якір і Красін повідомили журналістів, що вони підтримували безпосередні стосунки із різними закордонними антирадянськими організаціями, виконуючи їхні вказівки і доручення. Нічого подібного не було ні в мене, ні в інших засуджених на Україні в 72-73 рр. осіб.

3. У газетних повідомленнях про суд Якіра і Красіна акцептувалося на тому, що їх судили відкрито і це є доказом дотримання норм соціальної законності. Мене, як і більшість заарештованих на Україні за т. зв. антирадянську пропаганду судили в порожній залі. Мене навіть доставляли в зал суду крадькома через чорний хід у супроводі не тільки конвою, а й юрми нагєбістів. Таке ж діялося і на інших закритих процесах на Україні.

4. Якір твердив на пресконференції, що слідство по його справі велося «з повним дотриманням законів, дуже коректно й об'єктивно». Чогось подібного сказати про слідство по своїй справі я не можу. Слідчим відділом Львівського КГБ були допущені не тільки численні грубі порушення кримінально-процесуального закону, а й були застосовані прямо злочинні методи ведення слідства: обман, шантаж, психічний терор. Все це набрало такого масштабу, що я змушений був навіть подати в суд на слідчого, звинувативши його у скоєнні злочину.

5. Як відомо, після арешту Якіра і Красіна їхня рідня не зазнавала ніяких утисків. Натомість щодо моїх рідних (як і ще ряду засуджених на Україні) були застосовані репресії й дискримінаційні заходи, що тривають дотепер (далі наводилися свіжі факти переслідування дружини й сестри, – В.Ч.).

6. Як видно з матеріалу пресконференції, Якір і Красін повністю визнали себе винними. Натомість повністю винним не визнавав себе ніхто із засуджених на Україні в 72-73 рр., а часткову вину визнавали лише одиниці. Переважна більшість засуджених, в тому числі і я, відкидали будь-яку вину перед законом.

7. Суд Якіра і Красіна є цілком не типовим судом за т. зв. антирадянську пропаганду і агітацію ще й по визначенні засудженим міри покарання. Порівняння звинувачень пред'явлених Якіру і Красіну з одного боку, мені і трьом десяткам інших українських політ'язнів 72-73 рр. з другого боку, показує різку невідповідність розміру по-

карань і фактичного боку звинувачень. На Україні за написання кількох штучно названих антирадянськими віршів навіть жінкам давали вдвічі більші терміни, ніж Якіру і Красіну за їхню широко розписану в газетах діяльність і зв'язки із закордонними центрами. На Україні навіть тих кількох осіб, які частково визнали себе винними і подібно Якіру й Красіну просили милосердя, засудили на 5-7 років неволі.

Із приведених вище семи порівнянь випливає, що процес Якіра і Красіна не був типовим процесом в СРСР за т. зв. антирадянську пропаганду і агітацію і зосім не цей процес заслуговував на увагу іноземних та радянських журналістів.

Ще в ході слідства 12 грудня 1972 року я подав начальнику Львівського управління КГБ пояснення («Справа», т. 3, с. 22-35), в якому виклав свою ідейну позицію та самооцінку своїх дій і просив ознайомити з цим поясненням у випадку засудження представників громадських організацій і преси. 1-го квітня 1973 року, за кілька днів до суду, я клопотався перед Львівським облсудом про запрошення на мій процес представників преси («Справа», т. 15, а. с. 44-47). Мені відповіли на це закритим судом. Однак органи преси все ж знаходять можливим, не маючи об'єктивної інформації, розповсюджувати про мене різні інспіровані в КГБ вигадки. Так у друкованому пресою в лютому 1972 року повідомленні про мій арешт, а потім і в інших газетах та журнальних виступах писалося, буцімто я заарештований і засуджений у зв'язку зі справою якогось іноземця Добоша, хоч я про існування цієї особи дізнався з того ж газетного повідомлення про мій арешт і, як видно, навіть з мого далекого від об'єктивності вироку, ніякого відношення до справи згаданого Добоша не мав.

На основі сказаного вище, виходячи з того, що:

1. пресконференцією з участю засуджених Якіра і Красіна створено прецедент безпосередніх контактів політв'язнів із радянськими та закордонними журналістами;

2. що для об'єктивного в'яснення причин і характеру політичних процесів в СРСР та методів проведення слідства і суду моя справа є набагато типовішою і показовішою за справу Якіра і Красіна;

3. що мій арешт, подібно до арешту Якіра і Красіна, викликав у закордонній пресі певний відгук і суперечливі тлумачення, які можуть бути усунуті при безпосередньому контакті з представниками преси,
– прошу Прокуратуру УРСР і Міністерство закордонних справ УРСР провести пресконференцію у зв'язку з моїм судовим процесом, запросивши на неї радянських і закордонних журналістів. Я не заперечую, якщо на пресконференції разом зі мною виступлять і дадуть відповіді на запитання також інші засуджені в 1972-73 рр. на Україні літератори (Є. Сверстюк, В. Стус, І. Світличний, Ігор Калинець та інші).

12 жовтня 1973 року

В. Чорновіл

Надійшла відповідь, що для задоволення мого клопотання немає підстав.

За новонародженою традицією, 12-го січня в таборах відзначається

щороку голодівкою і петиціями. В цьому беруть участь політв'язні – українці, а часом і патріоти інших націй. Заявою про голодівку, яку я подав 12 січня 1974 року, й закінчу свою розповідь про трагікомедію під назвою «Кримінальна справа Но. 196».

Голові Президії Верховної Ради Укр. РСР

*Політв'язня Чорновола В. М., репресованого за літературно-критичну і публіцистичну творчість,
Заява.*

12 січня 1972 року – це не тільки день мого арешту, а й дата початку широких репресивних акцій з метою остаточної ліквідації течії шестидесятників в українському літературно-громадському житті. Тому, починаючи з 12 січня 1974 р., я щорічно – як в ув'язненні так і після звільнення – відзначатиму цей сумно-пам'ятний день української історії одноденною голодівкою. Так робитиму аж до справедливого перегляду моєї та інших аналогічних справ.

12 січня 1974 р.

В. Чорновіл

Заява Степана Сороки

Текст звернення українського політичного в'язня, Степана Сороки, до Політбюро ЦК КПСС, що поширюється у самвидаві в ССРСР і останньою продістався на Захід.

Я маю лише одне питання.

Заява до Політбюро ЦК КПРС.

Весною 1952 року, мене заарештували за читання забороненої націоналістичної літератури (п'ять брошур), за декілька «зборів» і створення молодіжної організації, вся діяльність якої виявилася, згідно з приговором, у вивченні антирадянської націоналістичної літератури (тобто тих же самих 5 брошур). Заарештованих тоді було нас усього 7 осіб. У тому ж 1952 році, Ровенський воєнний трибунал військ МДБ засудив мене на 25 років виправно-трудових таборів у віддалених місцях.

В 1956 році, Комісія Президії Верховної Ради СРСР розглянула справу і звільнила мене, уневажнюючи судимість. Та в грудні 1957 року, коли до Києва приїхав М.С. Хрущов на святкування 40-річчя УРСР, на брехливий донос, немов би то я приготую атак на М.С. Хрущова, мене знову заарештували. Розпорядження на арешт санкціонував прокурор України Панасюк і голова КДБ УРСР Нікітченко. В ході розгляду справи було твердо встановлено, що нічого подібного не було у мене навіть на думці.

Але з ув'язнення мене не звільнили. Причина зрозуміла. На початку підняли великий шум довкола «атак», так що про нього інформувалася особисто навіть М.С. Хрущов. Коли виявилось, що «атак» це результат

легковірності органів державної безпеки органи побоюлися, щоб Хрущов, бува, й дійсно не дав їм по голові за настрашення його і піднятий шум, і тому київський КГБ в особі Нікітченка відмінив своїми заходами рішення комісії з 1956 року.

Таким чином, я без суду вийшов винуватим і засудженим на 25 років ВТТ (виправно-трудових таборів), а кінці про «атентат» заховали, – очевидно, за рахунок мого життя і мук.

І ось пройшли роки. Давно відійшов від політичної арени і навіть із життя М.С. Хрущов і – здавалося б – можна і треба зробити відносно мене хоча б спізнений жест (поскільки забрані й знівечені кращі роки мого життя і підірване моє здоров'я).

Але нічого не сталося. Становище, що утворилося, влучно і точно з'ясував майор Рубан, працівник київського КГБ (потім за ним повторяли й інші його колеги): «Хіба ж можна випустити Сороку на волю? Він же буде там розказувати людям!» (Мається на увазі: про свою справу, про відсидження ні за що майже чверть сторіччя).

У цьому вислові – вся суть справи. Виявляється, що найстрашнішою моєю провинною є те, що я невинний. Далі – нікуди.

Ранньою весною цього року, я захворів на тромбофлебіт, але, по волі долі, не дійшло до вливу крові ані в мозку, ані в серці. Пролежав півтора місяця в лікарні і при виписці з неї відчув, що маю рака горла. Просив про консультацію ларинголога. Обіцяли, що прийде.

А покищо я зобов'язаний працювати: шити торби.

Чи ви не думаєте, що така жахлива несправедливість кличе до неба?

3. червня 1975 року.

С. Сорока

Тільки громадська думка може досягнути все, вчасно подати знак тривоги, вчасно порушити якісь важливі питання, словом – бути найвищим регульовальником складного суспільного організму.

Вона спирається на чесних, справжніх громадян, що користуються гідними людини правами і обов'язками, тобто беруть на себе вищі обов'язки і виробляють у рамках закону права, якими користуються на повну міру. Бо що таке права для запобігливого раба, який не вміє про них і думати, зате вміло випрошує милостиню в начальства і таким чином утверджує неписані закони та продукує мікрокульту, що сидять на законі і мислять самі себе законом. Перш за все потрібно, щоб кожен навчився почувати себе господарем і громадянином, бо хто боїться домагатися своїх вищих прав, той неодмінно звільняє себе і від вищих обов'язків.

Ми – покоління, щасливіше за наших батьків. Ми присутні при народженні громадської думки, яка сміє відрізнятись від офіційної. Вона росте і шириться (раніше вона скніла в роз'єднаних індивідах і гасла на перший же оклик). Нині вона вже є, і живиться не лише «самвидавом», але й тими газетними, журнальними статтями та художніми творами, які проскакують і вже не можуть не проскакувати, бо вони проскакують навіть у головах тих, хто має їх фільтрувати і затримувати.

Євген Свєрстюк

«Коли починається історія»

Аналіза Сучасного Руху Спротиву в Україні

Історія повторюється. Ще в 1900 році, в своїй промові «Самостійна Україна», Микола Міхновський писав:

«...А в історії української нації інтелігенція її раз-у-раз грала сороміцьку роль. Зраджувала, ворохобила, інтригувала, але ніколи не служила своєму народові, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільности тих інтересів. На очах історії сильна, освічена і культурна інтелігенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність, і усі оті Четвертинські, Чарторійські, Вишневецькі та Тишкевичі – плоть від плоті нашої і кість від костей наших. Тоді сильним і могутнім замахом український нарід породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX віків і всі оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Прошинські, усі оті Гоголі, Гнідичі, Потапенки, Короленки – і «їм же ність числа» – усі вони наша кров. Нарід знову лишився без інтелігенції, інтелігенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його існування. Чи можемо урівняти війну, пошесть навіть із одим масовим відступництвом інтелігенції? І війна і пошесть – вони косять без розбору і вчених і темних, бідних і багатих, відступництво забрало цвіт нації – найкультурнішу її верству.

Це були такі дві страти, що годі знайти їм рівні в історії якоїнебудь іншої нації. Але український нарід здобув у собі досить сили, щоби навіть посеред найгірших обставин політичних, економічних та національних витворити собі нову, третю інтелігенцію. Еволюція українського інтелігента третьої формації ще не покінчилася, але характеристична його прикмета служення своєму власному народові відбилася в ньому з повною силою. Отже, коли третя інтелігенція має органічні зв'язки з українською нацією, коли вона є заступником українського народу, єдино свідомою частиною української нації, то стерно національного корабля належить їй. Годі через те казати, ніби маса українського суспільства не має нічого спільного з останньою формацією своєї інтелігенції – українська інтелігенція є самосуспільство у мініатурі, стремління суспільства – це стремління інтелігенції, пориви інтелігенції – це пориви й симпатії цілого суспільства».

Мабуть ніхто з сучасних інтелектуалів в Українській Советській Соціалістичній Республіці не аналізував писання Міхновського, тобто мабуть не можна сказати, що сучасні українські інтелігенти пішли за вказівками Міхновського. Все ж таки чомусь ця українська інтелігенція своїми чинами, чи радше своїм рухом зробила з Міхновського великого пророка. Довгий відтинок часу між Міхновським та сучасністю, мабуть допровадив до того, що сучасність – чи радше сучасна історія України дуже подібна до минулої, хоч би в тім, що український нарід далі не має своєї держави, Україна далі знаходиться під гнітом Москви. Але в минулому, народ був сліпим, заспаним, а його інтелігенція цікавилася різними популярними «ізмами», напр. соціалізмом Драгоманова, чи поринула виключно в стародавню науку, забуваючи про майбутнє, а навіть сучасне, (напр. українофіли).

Хоч в сучасній добі народ здається далі заспаний, чи гірше того, ол'янілий і знівечений страшним терором советського режиму та виснажений економічним «добробутом», що його обіцяв соціалістичний марн-

сизм-ленінізм, все ж таки, мимо виснаження та знівечення, не бракує принайменше страйків та протестів за краще економічне майбутнє. Півстоліття історії, а саме розвитку української політичної філософії Липинським, Донцовом, Полтавою, Горновим, УПА, ОУН, довело українську інтелігенцію в сучасну пору до далеко ліпшого стану. Коли на початку 20-го століття Міхновський перший висунув концепцію Самостійної Української Держави, уточнивши національні ідеї виявлені у творчості генія України, Тараса Шевченка, то концепція Міхновського тепер стала очевидною, самозрозумілою та ідентифікуючим чинником сучасного національного, навіть націоналістичного руху.

Тяжко окреслити одним словом, чи навіть однією фразою рух, який складається з багатьох чинників, які не всі розвинені до тієї самої міри. Все ж таки, дійсно можна ствердити, що сучаний рух в Україні – це націоналістичний рух. Ми звикли називати цей рух дисидентським - термін, який цілком не відповідає, а навіть протилежний дійсній характеристиці руху. Дисиденти це ті, які незадоволені з режиму і системи накиненої тим режимом, висказують своє незадоволення і стараються змінити цю систему через вплив на режим, чи навіть збройною силою. Ті, які цю систему стараються повалити, а на її місце створити щось нове, своє – не є дисидентами. В першому випадку дисиденти борються за людські права. Ті, які борються за національні права, а що головніше борються за національну незалежність свого народу, не можуть називатися «дисидентами». Це не значить, що людські права не можуть включати і національних прав. Дисидентизм це дуже широке поняття. В нім може знаходитися й націоналізм, поняття багато вужче, яке, хоч і має прикмети дисидентизму, настільки більш розвинене, що воно стає зовсім інше. Отже націоналізм в контексті сучасного руху на Україні, це поняття, що має багато більш спрецизованих прикмет, чим дисидентизм. В такому сенсі воно тратьє зв'язок з дисидентизмом і в сучасних обставинах на Україні, навіть протиставиться йому.

Аргументація цитатами Советської Конституції спершу являється багато більш переконливою, чим аргументація «одержимих». Але поважна аналіза показує, що націоналіст не можа аргументувати тими фразами, а якщо він це робить то це мабуть лише для зовнішнього ока, ось мовляв, «я є советська людина». З націоналістичного погляду твір «Серед Снігів» Мороза багато сильніший, чим твір Дзюби «Інтернаціоналізм чи Русифікація», де є не лише цитати з Советської Конституції, але також з писань Леніна. Така аргументація опрокидує цілу систему, а на її місце ставить право української нації на власну державу. Назовні, для людей примітивних, чи нерозвинених настільки, щоби збагнути повної ідею українського націоналізму, аргументується советською доктриною, мовляв, «ось режим навіть не додержується власної доктрини». Але для дійсного розуміння сучасного руху, як націоналістичного руху, така аналіза не виправдана.

Національний рух української інтелігенції в УССР побудований не на економічних принципах, чи на основних ідеях людських, чи конституційних правах. Він побудований радше на національному дусі українського народу, на індивідуальності – теза, що суперечить ідеї маси. Коли взяти під увагу працю Валентина Мороза «Заповідник Берії», то легко зрозуміти це поняття індивідуальності. Мороз скритикував сов-

етських людей. Отже, кожний советський пролетар – це лише одна частина великої машини. Повне, чи радше упорядковане функціонування кожної частини конче для функціонування советської системи. Упорядковане функціонування означає брак чогось нового, оригінального, бо найменше відхилення від порядку підважує цілість.

Практично, советська система, як і доктрина марксизму, заперечує якнебудь оригінальне мислення. Теоретично, непотрібне мислення, бо всі світові розв'язки знаходяться в доктрині марксизму-ленінізму. Отже, коли ми розуміємо, що большевицький атеїзм побудований на тих самих принципах, ми докладніше зрозуміємо і советську систему і доктрину марксистського соціалізму. Бог – це поняття метафізичної філософії. Це поняття чогось найкращого, найліпшого, найвищого, отже, взагалі удосконалення у найвищому степені. Для теїстів це поняття окреслене постанню Бога. Але в СРСР, доктрина марксизму – це таке саме поняття як і поняття Бога. Отже, як теїсти твердять, що всі світові розв'язки знаходяться в Бозі, так само комуністи твердять, що ці розв'язки знаходяться в марксизмі-ленінізмі. Все ж таки доктрина марксизму оформлена людиною, присутна, списана та багато легша до зрозуміння, чим Бог. Отже, теїсти шукають того метафізичного поняття і те шукання має дуже широкі засяги, бо саме поняття не окреслене. Натомість шукання марксизму, чи радше старання удосконалити себе в доктрині марксизму, в основі подає лише економічну натуру, бо сама доктрина окреслена виключно в економічних рамках, опронидаючи всі другі рамки, як другорядні та доповнюючі. Отже, духове шукання, духова творчість є протилежна основним ідеям марксистського соціалізму. Під такою фасадою можновладці СРСР закривають російські імперіалістичні тенденції. Під такою фасадою вони оправдують заборону нових чи оригінальних понять, спеціально, коли вони висунені людьми неросійської національності. Можна сказати, що так само науковці, які воюють проти російських імперіалістичних тенденцій, знуцання режиму над ними, мусять аргументувати тезами марксизму-ленінізму, щоби під такою фасадою закрити націоналістично-самостійницькі поривання. Аргументуючи такими тезами, вони мабуть стараються хоч назовні затримати статус советської людини, яка наділена різними правами Советською Конституцією. Але та інтерпретація на мою думку, хоч задовільна, все ж таки плитка, бо ті поривання дійсно, не можуть уважатися пориваннями советської людини.

Більш отверто в такому розумінні можна писати про людей, які або вже померли, або знаходяться в такій ситуації, що навіть окреслення їх, як несоветських людей, у наших аналізах їм уже не пошкодить. Тому я буду вживати для прикладу лише тих, а других не буду називати, хоч загально згадаю тези, чи думки, висунені в їхніх творах.

Батьком, чи радше дійсним рушієм наймодернішого руху українства на Рідних Землях був Василь Симоненко. Симоненко важливий, не лише своєю глибокою національно-патріотичною поезією, але його найбільша заслуга, для нашої аналізи – це висунення нових, оригінальних понять, що суперечать доктрині марксизму-ленінізму. Мабуть легко зрозуміти кольосальне значіння нових та оригінальних поетичних думок, коли пригадаємо колишнього многонадійного українського поета Павла Тичину, якого советський режим перемінив на «віршороба». «Віршоробство» – це мабуть найвищого роду творчість дійсно «советських людей».

Ось, наприклад, вірш «многонадійного» сучасного поета в Україні, члена Спілки Письменників України, Петра Шкрабюна з журналу «Жовтень», ч. 8, з 1973 року.

НАШІ ІДЕАЛИ

*Ми йшли на вій за ідеали,
І на мети вівтар жертвовний
Найкраще люди віддавали –
Життя єдине й неповторне.*

*Усе ми на шляху здолали –
І бачу я крізь часу призму,
Що найсвятіші ідеали –
Це ідеали комунізму.*

*Вони високі, наче небо.
Вони чутливі камертони,
Що об'єднали довкіл себе
Десятки, тисячі, мільйони.*

*За них батьки боролись ревно,
Куючи світлу долю краю...
Я ними в подиху щоденнім
Діла і помисли звіряю.*

Поетичну філософію Симоненко поєднав з українським національним духом. Власне тоді, коли ми розуміємо Симоненка в такому змислі, ми розуміємо і натуру сучасного українського руху українських патріотів, а не «совєтських людей». Очевидно всі, що читали, хоч би мінімально Симоненка, добре зрозуміли його національні поривання висловлені у фразах, як напр.: «Хай мовчать Америки й Росії, коли я з тобою говорю», «Нурде, бережи свої набої, але життя убивців не щади», «Україно, ради тебе мислю і творю...» Але, щоб дійсно зрозуміти велич Симоненка, треба зрозуміти, що без філософії висловленої в других творах Симоненка, в яких на перший погляд бранує національної тематики, ті національні фрази зацитовані вгорі, не були б досконалыми. а саме, вони були б пориванням української совєтської людини, що вірить в Українську Совєтську Соціалістичну Республіку, котра потребує лише зміни режиму (поодиноких людей), щоби дійсно бути нашою батьківщиною. Доповнення й удосконалення своєї української націоналістичної думки знаходиться навіть у вірші «Дід умер», де автор пише, що він готовий повірити в царство небесне, але не може повірити, що разом з фізичною смертю того діда помруть усі його надії, переживання, тобто не залишиться сліду після смерті. Власне, тут виникає нове поняття, що не знаходиться в доктрині марксизму-ленінізму. Це лише один приклад, який вказує на індивідуальне глибоке мислення поета, свого роду людини-творця, а не частини великої маси, чи великої машини. Власне з такого глибокого почуття індивідуалізму виростає дух українського націоналізму, дух вільний, а не упорядкований як машина, дух романтичний, дух індивідуальної приналежності до української нації. Марксистський соціалізм такого духа не знає і не може знати.

(Там буде)

НАУКОВІ ОСЯГИ ВОЛОДИМИРА МАЦЬКОВА

Інж. Володимир М. Мацьків

Лювен) спеціалізуючись в фізико-електрохімічній ділянці. Прибувши до Канади в 1948 році інж. В. Мацьків був прийнятий на працю в лабораторіях згаданої нікелевої компанії в Алберті і там розпочалася його дослідна наукова кар'єра. Непересічно здібний і працьовитий, він скоро став керівником лабораторії, створивши революційний винахід хемічного стоплювання нікелевої руди. Від того часу інж. Мацьків став власником понад 50 патентів та автором такого ж числа наукових публікацій. Його ім'я стало відоме у всіх наукових колах світу і він став членом багатьох наукових інституцій в різних країнах. Інж. В. Мацьків є членом Національної Дослідної Ради в Канаді, дорадчого Комітету Державного Департаменту Енергетики, Гірництва та Сировинних запасів, головою дорадчої секції видобувної Ради Федерального Міністерства енергії, копалин та металургії Канади.

За проєктами інж. В. Мацькова побудовано декілька фабрик, як Перша гідрометалургійна фабрика металічного нікелю в Канаді – Форт Саскачеван, Алберта, 1954, Перша фабрика металічного кобальту в Північній Америці – Форт Саскачеван, 1962, Фабрика кобальту в Фінляндії, 1965, Фабрика металічного нікелю в Північній Африці, Перша і єдина фабрика металічного нікелю в Перті, Австралія, 1968, найбільша в світі

Як подає українська преса, інж. Володимир Микола МАЦЬКІВ, що живе в Торонто, Канада, одержав високе відзначення Албертського Університету в Едмонтоні, який надав йому титул почесного доктора наук під час весняної загальної сесії 1976 р. Подібні відзначення одержують дійсно заслужені одиниці і тому відзначення Українця згаданим Університетом належить до незвичайних подій в історії наших поселень. В минулому році удостоївся подібного титулу колишній прем'єр Канади – Джан Діфенбейкер, а в цьому році ще трьох інших державних мужів і науковців.

Володимир М. Мацьків є екзективним заступником президента «Шеріт Гордон Майнс Лімітед» – одної з найбільших нікелевих компаній світу. Уродженець Станиславова (тепер Івано-Франківське) в 1923 р., В. Мацьків студіював на різних університетах Європи, (Бреслав, Ерланген,

МОЛОДЬ ЕТІОПІЇ

(з блокнота дослідника)

3. Степанів

Щоб пізнати ідеали етіопської молоді, то треба відрізнити молодь зі сіл і з міст. Село ще сильно зв'язує свою молодь прадідівськими звичаями і зацікавленнями. Зате в місті маємо дуже некорисну мішанину: утечу від прадідівського до цивілізації. Коженний пре в «пани», очевидно, нічого робити не хоче, навіть вчитись, хоч ходить до школи. Вся молодь розполітикована, очевидно, лівими течіями, те саме серед студентів. Цісар дав тій бідоті (в порівнанні з європейськими народами загал тут таки дуже вбогий) школи, а потім збудував Університет, спровадив чужинців професорів, які здебільша або головню оплачували чужинецькі уряди (як це все нагадує московську імперію!). Дав тим студентам гуртожитла, харч і ще 50 дол. кожному місячно, лише вчиться. А гадина вигодована за пазухою – вжалила... Це вони почали надавати тон, очевидно, лівий. Москвини охопили майже всю молодь і вистачить згадати, що студенти університетів, гімназій, різних інших шкіл і босота пронизані лівизною. Є трохи соціалістів, але то, як всюди, півзвироднілі. Раз, за цісаря, біля церкви обступила мене ота студентська молодь (не з університету) і давай, ставити такі питання: що є краще – монархія, чи демократія? або, «чи то правда, що у московській імперії, якщо батько немає грошей, щоб дати образування своїм дітям, то це робить уряд?», або «чи це правда, що у московському царстві, якщо ти не маєш самоходу, то ідеш до віята чи посадника міста і той дає тобі віз і ти їдеш куди потребуєш?». Це студенти і гімназисти сіють ненависть до чужинців, особливо до американців, але не до москалів і в часі демонстрацій посипались вікна в американському, а не в московському посольстві, хоч проходили мимо.

Фабрика металічного ніклю на базі лятеритної руди на острові Нонок, Філіпіни, 1974, Перша в світі фабрика нікльової бляхи, способом вальцювання нікльового порошку і інші.

При всій цій науковій і керівній праці інж. В. Мацьків знаходить час і можливість уділятися в праці наших українських наукових і професійних установ, будучи заступником голови НТШ в Канаді, професором УТГІ, а Товариство Українських Інженерів Америки надало йому звання почесного члена. Інженера В. Мацькова можна було зустрінути на Конгресі Вільних Українців в Торонто, а також на українських імпрезах. Він живо цікавиться українським життям та є активним членом української організованої спільноти. Тут належить відмітити, що перебуваючи на студіях в Німеччині і в Бельгії, був провідним членом студентських організацій і першим головою Крайової Управи СУМ в Бельгії в 1948 році, аж до свого виїзду до Канади.

З нагоди високого відзначення інж. В. Мацькова Албертським Університетом, вся сумівська молодь гарячо вітає свого колишнього провідного члена-сеньйора і бажає йому дальших великих успіхів у його науковій праці для добра нашої спільноти і на славу українського імени.

О.Н.

Видерти гроші в чужинця, обвинуватити його у чомусь, щоб потім дерти з нього, то студенти університету готові. Раз вечером повертаюся своїм самоходом здовж дороги в Адді і яких 100 м спереду бачу направо від дороги самохід, який чекає на сторожа, щоб відчинив браму; ось сторож перебігає мені дорогу, хоч бачить мене близько (яких 2-3 метри). Я стримав віз але тани ударив його слабо правим кінцем пручала, він упав, назовні від дороги. Я постояв, бачу, хлоп піднявся скоро, і чвалом побіг до брами, щоб її відчинити. Коли я це побачив – рушив. Прибувши перед браму могого мешкання, ззаду бачу той самий віз, який згадую вище. З нього висідають три типові етіопські студенти і давай в хамський спосіб поводитися, забирають ключ від мого веза, ображають мене, «ви майже вбили людину і втекли?! Ви є злочинець, шубравець, давай до поліції і т.д.» Хотіли тим способом змусити мене їм, (не «турбованому») дати окуп. Я втихомирюю їх, і врешті погодились, щоб я подивився на того «півмертвого»: дивлюсь, на місце удару нічого сенько немає! А вони по ангарському намовляють «турбованого», щоб кричав і удавав, що тяжко потовчений і т.д. (я це розумію). Але на щастя, цей сторож був виїмково чесна людина і не хотів навіть стояти довше біля них, пішов до хати, вони за ним, намовляють, а той ні, не хоче; врешті ті чіпляються до мене знову, нападають: я рішаю, їдемо до лікарні і безсторонній лікар ствердить, що сталося. Лікар нічого не знайшов, записав для відчипного 10 гузічків баральжини, яка коштує 75 сотиків. Студенти зажадали 6 доларів і аж тоді мене відпустили.

Скажете, не всі такі. Певно, але більшість така. Погоня за легким хлібом, дурницею, брехнею, обманом, нахальством; усі з краватками, модними черевиками, папірос в губах, або по американському, в огідних штанах і такій сорочці. Ця молодь живе з «праці» рук батька... Врешті настав час, для них, їм здавалося, що, ось цісаря звалили, давай грушки на вербах збирати, але армія їх порозганяла по селах «освічувати» нарід, заводити «колхози» і тут їм кінець, багато втекло поза границю, багатьох повбивали селяни, їм вкоротили їхній «ідеал» загірньої комунки, і комунки не буде! Отже, давай підпілля, решта вщухла і очікує; чекають, щоб чужинці щось зробили (безнадійна, звихнена, розбита, здеморалізована, лінива молодь). А це діло шкіл, теж місійних шкіл (з них виходять запеклі ненависники білих). А кіна (у фільмах показують усі ті грабежі, обмани, ошуканства аж до розпусти включно). Тутешні не привикли і не хочуть працювати. Їхні тати такі самі, як і діти. На державній службі, за цісаря, почавши від міністрів до жебрана, усі були і є тої думки, щоб відсидіти години і доробитись чим би то і як би то не було, очевидно, ошуканством, злодійством (щоб лише не прилапали, але й цього не дуже потрібно, бо ніхто на нікого і так доносу не вчинить, бо кожний має на своєму сумлінні чимало таких неправих діл) і підкупством. Міністри крали мільйони, і так аж до найменшого. Бувало, злодій краде в білий день з торбинки якоїсь пані гроші, поліцай стоїть 20 метрів оподалік, відвертається, ніби не бачить, жінка в крик, поліцай не рушається, іде до нього і скаржиться, а він до неї: «пані, ви маєте досить, а він бідак, то хай має дещо на хліб!» Поліцай вас зачепить, бо нібито ви хибно їдете, записує, а потім сідає до вашого веза: «Їдемо на поліцію», заявляє, а потім вимагає від вас окуп.

Суди і судді – це чистий сміх зі справедливості, усе підкупне. На мій віз, яким їхав я по правій стороні вдаряє з переду великий Ляндровер, чудом я і мій товариш врятувались. Я зробив знімки і поліція списала все докладно. Справа чиста і ясна, що водій Ляндровера завинив, але це був віз бувшого президента найвищого суду і поліція не дала справи до суду, навіть по двох роках. За направу веза я заплатив великі гроші. Все те буденні явища в Етіопії. Чи змінивши вивіску на «соціалізм» чи навіть «комунізм», щонебудь може змінитись? Ніколи! Бо тип людини такий, що хіба за тисячу літ його зміниш. Як все це нагадує характер москалів! Є тут чимало всяких молодіжних організацій, але характеру не змі-

нили! Ніякий етіопець не буде докоряти злодіям, ніколи етіопець не буде свідком на суді проти етіопця, якщо пошкодованим є чужинець. Навпаки всі свідчать проти чужинця.

Почнеш щонебудь з етіопцем, є умова і т.д., але він як той москаль, навіть не думає триматись умови, робить як йому вигідно; в суді рідко коли виграєш, а навіть коли виграєш, хто переведе вирок у твою користь? Ніхто, хіба знову підниши!

Поліція забрала у злодія краджені речі – ви їх ніколи не отримаєте назад! Це правило. Кожний чужинець переживає тут отакі історії і платить направо, наліво.

Сьогодні на деяких місцях в урядах є чесні люди, не чигають на хабаря, але це одиниці і час може зробити своє. Робітники по фабриках, гаражах, варстатах – це юрба здеморалізованих неробів, які чигають лише на те, як вирутитися від праці, як найменше працювати і, коли можливо, щось вкрати. Я був свідком, в часі зачиненого вже склепу (год 6-7 вечером), як власник-європеєць, по черзі, обмацує своїх затрунених, чи чого не вкрали. Всюди по селах, де б ви не були, як не уважаєте, то обікрадуть, навіть віз відчинять. В автобусах, якщо не уважаєте, обікрадуть. Те саме у лікарнях таки самими підклунами. Предмети такі, як хірургічне приладдя, записники, білля, сорочки, навіть пов'язки, взагалі все мусить бути під ключем.

В гаражах викрадуть все, або виміняють добрі частини на старі, бензину з права заберуть всю. Немає ніяких санкцій на них. І власник, якщо сам не злодій, то нікого не може покарати, навіть якби й зловив, бо боїться, що десь з-за плота дістане каменем.

Нічні сторожі з правила усі сплять, а як знають, що будуть злодії вночі красти, то цієї ночі він – нічний сторож, не приходить до служби, він «хворий». Послугачі, якщо є один, та мається на увазі, але як їх є двох, то вже крадіж легша, бо один може зложити на другого. Звичайно забере річ і десь їїховає і чекає чи власник буде цю річ шукати, якщо ні, то краде. Горе вам, якби ви відважились сказати такому злодієві, що він злодій, поліцію спровадить і до суду подасть. Якщо власник шукає за тою річчю, то послугачі її нібито знаходять і звинуватять його. Дітвора назагал, жебрає і так вам надокучують, що на відчипного даєте, але іноді не вистачає всім дати, тоді нерідко, як лише обернетесь, камінь за вами летить. Ідеш, бувало, верхи, то коли доведеться іти попри дітвору або й тих підлітків, то майся на увазі, бо камінь може вдарити коня, або тебе. Так вибили око одному французові. Ненаситні! Що б ти не дав, ніколи не вдоволені, а коли на їхню думку ти не дав досить, то вкраде при першій нагоді.

Ніякої прислуги не виконає за дармо: заплата, якої вимагає, є безсоромно висока! Навіть «добрий день» як скаже, то чекає, що ти йому щось даси в руку. По селах то ще інакше роблять: копають ями на дорозі, або наміння ставлять, а коли ти виїхати не годен, то вони готові «помогти». Злобні. Іноді стоять і дивляться, не помагають, хіба що скажеш скільки заплатиш. Ловиш рибу, то іноді тобі камінь кине у воду, або водить тебе там де немає риби, вимагаючи заплати. З полюванням те саме. Власті хотіли, щоби мисливці брали зі собою одного з уряду, який би записував, що вони сполують, та ба, таний наглядач починає шантаж: «Якщо не заплатите 200 доларів, то донесу, що ви вбили прим. «ніялю».

Молодь в містах виховується по домах розпusti, серед вулиці. Курить і п'є та по нінах волочитися. Для цього потрібно їм грошей, отже промишляють. Фізична праця є пониженням для такого «ученого» (неука), тому всі чекають і вимагають «праці» по б'юрах. А що Гайле Селяссіє не міг їм цього дати, то кричали: «Геть з тим старим ослон!» Невдячність і брак якої-небудь пошани до кого б то

не було – є нормою. Це вже під впливом наук московських спомагачів.

Де б то не було і на якому б щаблі це не було, усюди й ніяка праця, діло чи завдання не є виконане в призначеному часі, є недолуге, без найменшого вияву охоти чи любови до цієї праці, ніколи нічого не скінчать як слід. Праця чи справа, яка вимагає більше одної години, не буде скінчена і по днях! Звичайно унікають цієї праці, діла тощо. Мусиш при ньому стояти, його штовхати пригадувати і врешті ще хабаря всунути, але теж для себе, своєї держави, працюють так само. Знаменна нечисть, безлад і неувага до ладу, чистоти, краси. Віддаси до розпорядимости прим. новий будинок для якого-небудь уряду, то в короткому вже часі не пізнаєш: все попсоване (не направляють), все заялозене (бо пальцями їдять товсті і м'ясні страви і рук не миють), навколо всякого рода відпадки. Те саме в природі, де б вони не були: знищення, нечисть. Те саме відноситься до машин, самоходів і звичайних приладів: нічого не направляють, все псують, раз тому, що не визнаються, подруге, незацікавлені, а вже найгірше, як такий етіоп щось уміє, то значить, на його думку, уміє; чомусь навчився прим. в Європі, то без бука не приступай, таке задавацтво і завжди він ліпше знає, тебе поучує, або по хамськи поводитьсь.

Всяку працю чи обов'язок, якщо його не наглядаєш, то спростить до неймовірного.

Найкраща праця для етіопа – для освічених – бути в б'юрі, для неосвічених – бути денним чи нічним сторожем. Чому? Цілий день бездільно сидить, а вночі спить. Їсти і спати, гуляти з жінками – ось його «ідеал».

Немає в них ніякої ініціативи, ні витривалости. Якщо навіть хтось з-поміж них хотів би порядно працювати, то «солідарність» нероб змусить його робити, як вони.

Чекає, аж чужинець щось їм зорганізує, щоб його постійно обкрадати, а потім вивласнити, прямо собі забрати, а його «викурити».

Ціла етіопська держава на тому збудована, що чужинці дають, самі будують, а тутешні галапасують. У політичній площині те саме. Ще Менелік II загарбав чужі расово і релігійно, теж мовно, країни, а його наступник перебрав цю спадщину. Менше ніж 1/3 населення це амгари (африканські москалі) тримають у політичних шорах 2/3 населення расово чужого, геть, як москалі, жирують на праці тих народів. Військо, адміністрація краю і взагалі усі посади є обсаджені амгарами. Яка дискримінація? Тому усі ті народи, зайняті амгарами ненавидять їх, а в деяких околицях амгар не покаже носа, обріжуть статеві органи. Молодь немає ніяких ідеалів, хіба привата і шукання легкого хліба! Етіопія не має ніякої будучности з таким характером займанця, галапаса і задаваки.

Хвороблива потреба почесей, яка межує сама собою зі задавацтвом, бо заслуг для таких почесей немає ніяких! Скромних провідників рідко зустріти.

Зарозумілість, і то у всіх. Бувало, звернеш такому увагу, що зле зробив, то отримаєш відповідь, що це ви не добре зробили. Коли справа піде до шефа, то такого вам набрешуть, що вам волосся дубом стане, і ви занехуєте далі вимагати.

Розсіяність і неспроможність скупитись, зосередити увагу над якоюнебудь справою чи то в розмові чи то в часі праці. Вистачить, щоб рипнули двері, хтось заговорив, щось упало, уже він свою увагу звернув туди.

Немає терпеливості до нічого, але настирливість жахлива прим. у жебраків, бахорів і молоді. Постійно почуєш, що етіопи усюди, де б їх не поставив, не працюють як слід, а тому виправдуються вони, бо європейці не показали, не навчили, як слід. Діти жебрають, вони етіопи, кажуть це тому, бо місії релігійні їх того навчили.

Це можна бачити теж у студентів, в бібліотеках. Жахливі балакуни, переливання з порожнього в порожнє і з того так нічого не виходить, звичайно, бо виконання натрапляє на спротив збоку міщанства, бюрократії, легковаження, задириватість, і кожний почуває себе ліпшим знайком. Немає охоти щось вивчити доглибно, докладно... і з тим трохи, що навчився, возиться, мов жебрак, з писаною торбою. Ось міністр рільництва у своїй посіпості задумав будувати водовід (канал) для новоднювання. Воду будуть відножувати з русла великої ріки. Як «патріот», він не звернувся до європейців, а до дипломованих в ЗСА інженерів-етіопів, і будують, гроші беруть і ось розтічка готова та ба вода не пливе! Не уміють!

Де б не посадити етіопа: робітня, завод, лікарня там з цілою певністю все засміять, понищать, розкрадуть, а позем праці обнижать до неймовірности. Тепер це можна бачити, після того, як удержавили всі підприємства, все зруйновано, канали рознесла вода, орантори ніхто не направляє, бо не хоче і не вміє, навіщо? Він і так свою платню отримає, решта викраде.

Доходить в численних заводах, лікарнях і т.д. до того, що ніхто не хоче слухати. Кожний робить, що хоче, а зверхник безсилий, бо рушив кого, то пімста буде на нього з-за вула. Такої бюрократії, як тут немає мабуть ніде в світі.

Здорова селянська молодь Етіопії зберігає народні традиції.

Ідеологічні Темі

З семінарійних праць ІСПО на Франкополі і в Мюнхені

ВПЛИВ ІСТОРІЇ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІЇ

Ми мусимо перше розрізнити два поняття «народу» і «нації».

Нарід представляє собою скупчення людей із певними ознаками, живучих на даній території.

Нація представляє собою вищу стадію розвитку народу. Нарід відчуває спільну минувшину («мати за собою великі діла і мати їх далі на меті»), спільну волю в сучасності, спільну волю на майбутнє («постійний плебісцит»).

Аналізуючи розвиток української історії під кутом нації, ми фактично дійшли до ствердження циклічного розвитку історії в якій ми бачимо часті повторення і ми тут хочемо трохи застановитись над причинами цього повторення. Ми також простудіювали (коротко) причини і висновки, які можна схопити із високих і нижчих етапів нашої історії, з періодів державних і недержавних.

СПРОБА АНАЛІЗИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІЇ.

Ми будемо тільки аналізувати найсвітліші етапи нашої історії, починаючи від княжої доби.

1. Княжа доба

«Боротьбу із степом вважають головним рушієм своєї історії українці.» (Ребет)

Київська держава розвинулася завдяки тому, що під час двох століть Хозарська держава припинила навали Азійських орд. Вона дала можливість для племен, що тоді жили в Україні, розбудуватись у спокійніших для них обставинах.

Централізація цих племен проведена тоді під твердою рукою Київських князів, які організували державну систему на дуже високому, в тодішній Європі, щаблі. (Ми це бачимо, наприклад, у зв'язках, які єднали Ярослава Мудрого з Європою: «тесть Європи»). Дуже важливу роль відіграє в історії України її хрещення Володимиром Великим, 988 р., ми це побачимо у дальшому розвитку нашої історії.

2. Перший упадок руської спільноти.

Причини:

- а. зовнішні – дикі орди, занепад торговельних шляхів.
- б. внутрішні – роздріблення князівств, брак твердої централістичної влади.

3. Значення Галицько-Волинської держави

Продовження на сто років української державности.

Бояри покликали князів, вони мали в уяві, що є щось вищого як князь, це держава, але в них ще не було ніякої національної свідомости. Коли княжа династія вимерла, бояри не зуміли далі провадити державницькою роботою.

Коли поляки прийшли до влади, то бояри ніяк їм не противилися і спольщувалися. Цей акт відходу вищих верств нашого населення є досить важний і не раз повториться в нашій історії. Повироставши на українському хлібі інтелігенція, яка мала провадити Україною, відходила та йшла на службу чужим.

4. Перше відродження

Головну роль в цьому відродженню відіграла релігія. Після упадку Галицько-Волинської держави, осталися тільки малі розкинені громади, але у них був спільний релігійний корінь – православна віра.

У тих часах настав сильний тиск латинізації з боку Польщі, який викликав спротив і єдність громад, які відчували це спільне минуле (нижчі верстви стають носіями народности).

Ми знаємо, що постійні напади азійських орд опорожнили центральну Україну і що свободолюбний нарід не любив сильної руки боярів, які підпали під польські впливи. Найвідважніші із них почали втікати в степи, де панували тоді татари (бояри часто там ішли на лови і не раз самі там лишалися, зрікаючись польської залежності). Всі ці люди набрали практики у степовому житті і в битвах проти всяких ворожих орд.

5. Козаччина (другий великий етап)

Шляхта поволі навертається. Дмитро Байда-Вишневецький організує «Січ». Виробляється нова інтелігенція – прихід Б. Хмельницького (світле відродження).

Чому нарід не став тоді нацією?

«Система Вольностей Війська Запорізького – це копія шляхетського станового ладу». Князі та козацька старшина наслідувала поляків і нарід, не маючи охоти переходити під другу владу, подібну до першої, проти якої він боровся, не пішов за ними. Бракував тоді елемент єдності.

6. Другий упадок (історичне повторення)

Тут виявляється досить близька паралель до княжої доби, і можна порівняти козацьку старшину з боярами.

Коли після смерти гетьмана бракувало сильної руки, старшина не могла сама собі дати ради. Після Переяславського договору (1654 р.) і по смерті Хмельницького вона фактично стала васалом Москви.

Вже вдруге в нашій історії спостерігаємо відхід наших провідних клас на користь чужих ворожих сил. Виходить, що мало висновків зробилося з княжої доби, бо вже вдруге повторється ця сама помилка.

Рівночасно приходить також і до релігійного упадку. Релігія, яка була головним елементом першого відродження, тратить свою силу і відпорність, тому що Росія і Україна мають спільну православну віру.

Українські вчені відходять до Москви, де Петро I з їх допомогою розбудовує Російську імперію (велике послаблення України).

7. Друге відродження

Під час XVII та XVIII ст. відбувалося сильне нищення українських історично-політичних традицій через ворожі впливи. Відносно малі рештки цих традицій залишилися в інтелігенції; більшою мірою вони залишилися у простолюді (у формі дум та переказів). Відродження відбулося на підставі решток тих старих традицій.

З кінцем XVIII і з початком XIX ст. виявляється великий вплив романтизму в Європі. Він маніфестує, що народ і його мова є джерелом сили. Це допроваджує Україну до культурного відродження і першим його етапом на Україні є «Енеїда» Котляревського (1798 р.). Фольклор вважається, як елемент окремішності народу – виростає нова генерація. 1814 р. народжується геній українського народу, Тарас Г. Шевченко (його творчість є підставою для розвитку свідомості української нації).

Як і в інших частинах світу, зростають нові ідеї, ідея панславізму і федералізму (Кирило-Методіївське Братство), та інші.

Заувага: Галичина з 1772 р. знайшлася під Австрією. Вона мала більше свободи і була більш незалежна щодо організації адміністрації. Розвиток відбувався в усіх ділянках життя.

8. XX ст. Відновлення УССД

З кінцем XIX ст. на Україні починають формуватися різні організації (з початку неполітичні). Вони починають охоплювати, централізувати та освідомлювати нарід («Просвіта»). Велику роль відіграють театри, сходни та масові імпрези. З часом прийде вплив політики і будуть творитися партії. Разом з освідомленням мас, їхні провідники, набувши певну практику, здобудуть керівництво цілості, спільноти, держави.

Були потрібні аж 4 універсали, щоби свідомість окремішності, незалежності, суверенності (1919 р. З'єднання України) та національності виросла з партій, з представників нашого народу. З нашою, ще молодого, національною свідомістю ми мусіли стати до збройної боротьби, щоби обороняти себе від всяких чужих загарбників (Крути).

Бачучи цей національний подвиг, інші народи були згідні визнати Українську Державу.

Про силу нашої нації далі свідчить відновлення української державності 30 червня 1941 р., як і боротьба УПА, яка продовжувалася аж до 1952 р.

Важлива аксіома науково поставленого українського націоналізму є подана Рудницьким: «Українські історично-політичні традиції й у слід за цим українські історично-політичні змагання не слід натягати на чужі аналогії, нераз дуже екзотичного походження. Українська історично-політична традиція сама по собі дуже оригінальна, дуже неподібна до традицій інших великих народів світу, паралелізувати її з чужими традиціями треба дуже осторожно й то тільки в подробицях, не в суті. Те саме відноситься до наших політичних змагань і до збудованої на них національної ідеології».

Кінчаємо цей короткий перегляд нашої історії та її впливу на створення нації кількома питаннями та думками.

БРАТСТВО КИРИЛО-МЕТОДІЙЦІВ І «КНИГИ БИТІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ»

1. Товариство св. Кирила й Методія

Товариство, або Братство св. Кирила й Методія заснували на початку 1846 р., в січні, Микола Костомаров (1817-1885) – історик, професор Київського університету і поет, Микола Гулак – молодий учений, займався вивченням історії українського права, та Василь Білозерський – студент. Видатними й знайомими нам членами таємної організації були ще П. Куліш, Оп. Маркович, Ол. Навроцький, Ю. Андрузький, Ів. Посада, Дм. Пильчиков та інші. На донос студента Олексія Петрова в березні 1847 р. поліція заарештувала 9 братчиків, а 5 квітня заарештувала Т. Шевченка. Не доказано, чи Шевченко був членом Братства, але його ідейний вплив на програму Братства – незаперечний.

Сам М. Костомаров спочатку мріяв про організацію чисто наукового, легального слов'янського товариства, але згодом, під впливом товаришів, зробився навіть автором найважливіших ідеологічних документів Братства – його «Статуту», «Правил», проклямацій до українців, москалів та поляків і загального програмового твору п.н. «Книги битія українського народу». Не можна твердити, що всі ці твори існували вже тоді, коли Шевченко пізнав Костомарова. Можна навіть з певністю сказати, що більша частина «Книг битія» (її друга, українська половина) постала вже по знайомстві з Шевченком, настільки в ній позначався вплив прометеївської Шевченкової музи (П. Зайцев).

2. Шевченко – Костомаров

Костомаров – ентузіаст, романтик, революціонер та, що не менш важливе, містик. Відгукаючись на революційні настрої, що опанували

◀ Насамперед пенучим є питання нашої інтелігенції, чи не будемо знова повторювати (втретє) відхід нашої провідної верстви тут на еміграції, де багато людей починають думати виключно матеріялістичними категоріями, і в Україні, де багато наших людей примусово або добровільно співпрацюють з Московію.

Наше заключне спостереження є те, що ми тепер увійшли в третій період нашого відродження, але на вищому рівні (відчуваючи спільне почуття нації). Перші елементи цього відродження – це спротив героїв, як В. Мороз та інші, і формування сили, яка тепер впливає із спільного минулого і змагає до спільної будучности. Це вже стихія, якої не можна буде спинити.

Опрацювали:
Зенон Новаль
Ігор Щур
Анна Малюська
Петро Хома
Ірина Капустинська

в ці рони перед 1848 р. цілу Європу, Костомаров складає свої екстатичні славетні «Книги битія українського народу». Він пише свого роду національну біблію, книгу про буття і визволення українського народу, що стає політичним маніфестом новоствореної тайної організації «Кирило-Методіївського Братства» (В. Петров).

Відгуки революційних ідей Великої французької революції 1789 р. сполучуються в «Книгах битія» з релігійними ідеями в дусі містичних настроїв польських месіяністів Міцкевича й Красінського, з романтичною вірою в народ, в федералізм, як політично-державний принцип, протилежний абсолютизму, та в засади самоурядування, як вищу форму суспільного ладу. Він вірить в провіденціальне призначення України в майбутній федерації, покликаний об'єднати всі слов'янські народи (В. Петров).

Шевченко – противно від Костомарова – скептик і тверезий. Він не боявся стверджувати терпкі істини. Провідні думки Шевченка сконцентровані й чіткі, відточені як лезо ножа: ідея національного визволення, ідея анти-панської боротьби, ідея «своєї хати» й «своєї правди». «Настане суд» – пророкує Шевченко в «Посланії» – «заговорить Дніпро і гори, і потече сторіками кров у синє море».

Треба думати, що погляди, виявлені в його «Дружньому посланії і мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні сущим», написаному в грудні 1845 р., визначили також і ту політично-ідеологічну позицію, яку заступав Шевченко в Кирило-Методіївському Братстві року 1846-ого. Поет кепкує з захоплення в Україні слов'янством: «Слов'яни, слов'яни, славних прадідів великих правнуки погані». «І всі мови слов'янського люду ви знаєте, а своєї дасть Біг». До слов'янства він ставиться в «Посланії» із явним застереженням (В. Петров).

За свідченням Андрузького, Шевченко в Братстві належав до «непоміркованих». В Братстві можна розрізнати три течії: «непомірковані – центр – помірковані».

Політична декларація непоміркованих – це «Дружнє посланіє» Шевченка.

Центр репрезентував Костомаров з своїми «Книгами битія». Разом з непоміркованими Костомаров приймав революцію, через збройне всенародне повстання, але супроти них він висував на перший план ідею «слов'янства», до якої непомірковані ставились із значним холодом і більше ніж стримано.

Течію «поміркованих» репрезентував П. Куліш – Білозерський також –, який перейшов на позиції просвітницької акції. Прийде визволення еволюційно, через ширення письменства, шкіл, освіти, видання граматик, книжок і часописів.

3. Ідеологія Братства

«Статут» і «Головні правила» Братства ілюструють нам той устрій все-слов'янської федерації, про який мріяли члени Братства. На політичну програму братчиків позначався вплив т. зв. конституціоналізму, який знаходимо вже в автономістів і в декабристів.

Ось федеративна структура:

1. Духове й політичне об'єднання слов'ян є їхнім справжнім призначенням, до якої вони (цебто всі слов'яни) мусять прямувати.
2. При об'єднанні всі слов'янські народи мусять скласти з Росією одну федерацію, але кожний народ зберігає свою самостійність. Росія мала би бути поділена на три великоруські штати (на зразок ЗСА), на два українські, два надволзькі, два південні, два сибірські і один білоруський. Далі мали би бути польський, сербський, чехословацький та болгарський штати.
3. Кожний народ повинен мати народний уряд і зберігати повну рівність громадян щодо їх походження, християнських ісповідань і становища. Президент («начальник») кожного національного уряду є вибраний на чотири роки.
4. Уряд, законодавство, право власності й освіти в усіх слов'ян повинні ґрунтуватись на християнській релігії.
5. При такій рівності освіта й чиста моральність повинні служити умовою участі в уряді.
6. На чолі федерації стояв би спільний слов'янський конгрес (сейм) із представників усіх слов'янських народів. Верховна центральна влада належала б всесоюзному президентові, вибраному на чотири роки. Київ не повинен належати до ніякого штату, але служити місцем зборів всесоюзних (П. Зайцев, Л. Дорошенко).

У соціально-політичній частині «Книги битія» засадам царського «самодержавія, православія і народности» протиставлені були: 1/ самодержавство Бога, як «єдиного царя і пана» та 2/ справжня євангельсько-християнська релігія та повна політична рівність.

Феодально-поміщицьку монархію деспотію мала заступити демократично-конституційна республіка, де законодавча влада належить «соймищу» (парляментові), де державна влада «не робить те, що здумається, а що постановлено», де «урядник і правитель повинні підлягати соймищу», де скасовано всякі станові й соціальні різниці і зрівняно всі маєткові відносини, де нема ні «невольників», ні «багатих», ні «нищих», (зовсім бідних).

Боротьба проти кріпацтва мала з усіх практичних дій і намірів братчиків найактуальніший характер.

Думки, які лягли в основу програми чи статуту товариства, були розвинуті в цілій низці творів, документів, листів, які заховалися до нашого часу в архівах. Найяскравіше ці думки були висловлені в творі «Книги битія українського народу» Костомарова. Цей твір був складений під впливом відомих «Книг польського пельґримства» А. Міцкевича. Твір Костомарова відзначається далеко більшим радикалізмом, написаний у чисто республіканському дусі й перейнятий таким самим, як у Міцкевича, месіанізмом, з тою різницею, що в Костомарова месіаністична роль послужитись визволенню всіх слов'янських народів відводиться Україні, а не Польщі (яка рахувала на допомогу Франції).

Вплинули на ідеологію також релігійний містицизм і історіософічний погляд російських панславівців, як Керієвський і Хом'яков. Про вплив декабристів вже згадано. Не без впливу залишилося польське повстання 1830 року.

Т. Масарик пише, що ціль українофілів-братчиків була, щоб гаран-

тувати автономію та культурний, головню мовний розвиток українців, при чому російська мова мала б залишитися офіційною мовою комунікацій в панслов'янській федерації на стиль ЗСА. Цю ідею заступали історики Костомаров, Павлов і Шапов, які вбачали основу російської держави не в московському царизмові, а в Новгородській республіці та в Козацькій державі.

4. Братство на тлі доби

Молода українська інтелігенція 40-х рр. м.стол. захопилася ідеєю панславізму та модними тоді ідеалістично-романтичними ідеями, які «переломлювалися на українському ґрунті, як могутні чинники національного відродження та формування нових соціальних поглядів» (П. Зайцев).

Головні засади світогляду братчиків були наступні: 1/ руссоїзм – теорія Жана Жака Руссо про первісну чистоту людської природи зіпсутої цивілізацією, 2/ віра в те, що кожний народ має своє, від самого Бога усталене історичне призначення, свою власну світову місію.

Руссоїзм викликав велике зацікавлення народнім світоглядом, що відбився головню в народній творчості. Батько романтизму Гердер висловив думку про спеціальну світову місію слов'янських народів. Вчені вірили у спільне походження всіх слов'ян, в існування праслов'янського пранароду. Докази дало вивчення слов'янських мов (велика їх спорідненість), звичаїв, національних громадських інституцій. У світлі цих, не завжди наукових, студій минуле всіх слов'янських народів пастушої або хліборобської культури малювалося в надзвичайно привабливих фарбах моральної чистоти, а їх первісне політично-громадська організація – як ідеал, що був запереченням на деспотизмі й насильстві спертих державних організацій, до складу яких поневолені слов'янські народи належали. Турки ж, німці й отатарені, а потім духом німецьким просякнуті росіяни – це три державні нації, що тоді панували над усіма слов'янськими народами, на думку ідеологів відродження окремих слов'янських народів, «нівечили чисту натуру слов'янську» своїх підданих слов'ян, бо накидали їм невластиві форми державно-політичного й громадського ладу.

В Українських патріотів постала думка вжити слов'янську духову силу (сербське й чеське відродження) у боротьбі із двома завойовницькими силами – московською і німецькою. Це впливало не лише з їх теоритично-філософських міркувань, але й з міркувань практично-політичних. Австрія, Прусія і Росія, керовані трьома німецькими династіями Габсбургів, Гогенцолерів і фальшиво названих Романовими Готторпів, були зв'язані тісним політичним, «священним» союзом 1814 р. Чи могла Україна сама, власними силами, протиставитись тим трьом державам, що тримали в послуху цілу Європу й спільно загрожували близькому азіатському Сходові? Тільки «сплітшись узами приятні» могли слов'яни скинути з себе чужі деспотії – так вірили кирило-методіївці.

В цій вірі були не виправдані дальшою історією наївні висновки, що і Москва і Польща, перша, коли позбавиться свого деспотичного, а друга, коли позбавиться свого шляхетсько-панського устрою, будуть такими самими рівними – без усяких претенсій на гегемонію над іншими слов'янськими народами – членами великої конфедерації незалежних

слов'янських держав-народів. Братчики вірили «в добру натуру слов'янську», в те, що, позбувшись чужих, невластивих їм форм національно-політичного життя, народи ці почнуть жити у взаємній братерській згоді.

«Молода Україна» вважала за покликання всіх слов'ян «несення світові правдивих, згідних з людською природою і Христовою наукою засад організації соціально-політичного життя людства». Писав В. Білозерський: «Панславізм – це об'єднання всіх слов'янських племен в одну спільну родину, що, будучи одушевлена любов'ю до людськості, повинна розвинути в своєму середовищі християнські правила життя, застосовувати їх в громадському житті і таким способом, так би мовити, дати новий імпульс до світової діяльності». Місією слов'ян було привернути Європі назад «загублену нею найголовнішу суспільну підставу – релігію».

Що Шевченко висловлював у своїх поезіях, Костомаров висловив докладніше у «Книгах биття». «Книги» кінчаються пророцтвом: «І встане Україна з своєї могили і озоветься до всіх братів своїх слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янщина. І Україна буде непідлеглою Річчю Посполитою в Союзі Слов'янським».

Костомаров підсумував своє пророцтво історичними даними.

В минулому слов'янщина становила одну расову єдність, цілість. Костомаров підкреслює все те, що вказувало на спільні соціально-моральні традиції слов'ян, згідні з євангельським демократизмом: – слов'янські предки Руси-України не знали ні панів, ні царів, і кланялися одному Богові, ще його не знаючи,

– князі й старшини були в них вибрані урядники і не чванилися перед народом (інституція віча),

– закладання братства на оборону віри в Україні робилося як у перших християн – всі були рівні й називалися братами,

– також козацтво – «істое братство», всі були рівні, аби тільки християни, старшини вибиралися на раді і повинні були слугувати всім по слову Христовому.

Костомаров вишукував у минулому України традиції християнського альтруїзму: визволення братів із неволі. Україна виконувала свою історичну місію, згідно з духом слов'янським, через козацтво, засноване на засаді абсолютної рівності, давала приклад іншим слов'янським народам (польська конституція 3 мая 1791 р. з соціальними реформами та повстання денабрістів проти царя московського).

Союз трьох слов'янських народів, що могли б служити «неділимо», але й «незмісимо», кожний у своїй державі, не здійснився, але Україна ще виконає свою місію.

Український панславізм стає зрозумілим як витвір епохи й релігійного світогляду покоління, що його породило, лише в історичній перспективі. Український панславізм був протиставленням двом іншим панславізмам – російському і польському: російський панславізм зводився до панрусизму, а польський до ідеї гегемонії Польщі. Український панславізм був ідеальною утопією «незмісимого», на засадах повної рівності опертого, союзу слов'янського народу. Ця міжнаціональна утопія виросла на тлі ідеї українського альтруїзму (християнський альтруїзм став політичним альтруїзмом). У розвитку української національної ідеї альтруїзм

цей був конечною гіпотезою: без її зруйнування історичним досвідом українство не дійшло б до сучасної наскрізь реальної теорії національного егоїзму (П. Зайцев).

Література:

1. П. Зайцев, Життя Шевченка. НТШ 1955.
2. В. Петров, Казематні поезії Тараса Шевченка (квітень – травень 1847 р.), Мюнхен 1947.
3. Д. Дорошенко, Нарис Історії України. В-во Дніпрова Хвиля. Мюнхен 1966.
4. Th. G. Masaryk, Zur Russischen Geschichts- und Religionsphilosophie, Band I, E. Diederichs Verlag. Düsseldorf – Köln 1965.

Опрацював:
mgr Андрій Гайдамаха

95. Лежить в могилі Україна, але не вмерла.

96. Бо голос її, голос, що звав всю Слав'янщину на свободу і братство розійшовся по світу слав'янському. І одізвався він, той голос України, в Польщі, коли 3 мая постановили поляки, щоб не було панів, а всі були б рівні в Речі Посполитій, а того хотіла Україна ще за 120 літ до того.

97. І не допустили Польщу до того і розірвали Польщу, як прежде Україну.

98. І це їй так і треба, бо вона не послухала України і погубила сестру свою.

99. Але не пропаде Польща, бо її збудить Україна, которая не пам'ятує ала і любить сестру свою, так як би нічого не було між ними.

100. І голос України одозвався в Московщині, коли після смерті царя Олександра хотіли прогнати царя і панство і установити Річ Посполитую, і слов'ян поєднати, по образу іпостасей божественних нерозділиво і незмінимо, а цього Україна ще до двісті років до того хотіла.

101. І не допустив до того деспот, одні положили живот свій на шибениці, других закатували в копальнях, третіх послали на заріз Черкесові.

102. І панує деспот кат над трьома народами слов'янськими, править через німців, псує, калічить, нівечить добру натуру слав'янську і нічого не робить.

103. Бо голос України не затих.

І встане Україна з своєї могили і знову озветься до всіх братів своїх Слав'ян, і почують крик її, і встане Слав'янщина і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сиятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні крепака, ні холопа – ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у хорутан, ні у сербів, ні у болгар.

104. І Україна буде неподлеглою Річчю Посполитою в союзі Слав'янським.

Тоді скажуть всі язики, показуючи рукою на те місце, де на карті буде намальована Україна: «От камень, него же не бергоша зиждаший, той бисть во главу угла».

Останні точки «Книги Битія Українського Народу».

Поезія · Проза

ПРО АВТОРА «НАЩАДКІВ
СОНЦЯ»

Відповідальний редактор:
МИХАЙЛО МИХАЙЛЮК
Технічний редактор: СТЕВАН ЛЕПОЄВ

Надруковано 1972 року. Тираж 400 брошур.
рованих прим. Папір тип А 70 × 100, 56
гр/м². Формат 70 × 100/32. Видавн. арк.
1,65. Друкарських арк. 3,67. А. 2988/8.11.1972.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/275 la

Intreprinderea Poligrafică

"13 Decembrie 1918"

Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97

București

Republica Socialistă România

З коротенького післяслова редактора збірки М. Михайлюка видно, що Микола Корсюк дебютант в поезії і що це його перша збірка. Він кваліфікує його, як обдарованого молодого поета, перед яким «відкрилися заманливі обрії натхненного творення.» А далі пише:

«Проникнувши в найбільш сокровенні скарби свого єства, він синтезу власної особовості і часу переплавляє у горнилі уяви і таланту. Із цього народжується поезія поривної експресивності, стриманого буяння почуттів, філософської глибини та емоційної напруги, поезія вдумливого інтелектуального творця.»

Читаючи цю невеличку збірку, так і видно, що молодий поет черпає з багатючих джерел української класичної і сучасної поезії та намагається дати оригінальну інтерпретацію поетичним темам і життєвим проблемам. Сама назва збірки «Нащадки Сонця» говорить про те, що поетові не є байдужа сива давнина свого народу з якої корінням душі людина сприймає життя і його творить та по своєму переосмислює. В поезії чимало символіки взятої з української і світової літератури, а деякі поетичні образи такі мініатюрні, а при тому чіткі, що дивують.

Збірка появилася накладом всього 400 прим. на 110 сторінок малого формату.

ВІТЧИЗНА

Долаю вершину крутої гори,
Несу на плечах я зірки та комети,
Мене проводжають дерева і трави,
Поєми у серці стирчать, як багнети.
Вітчизна — напруга в думках —
Розкинулась жаром у спраглій душі.
Я йду, я аркою стаю,
І муром-словом —
Для неї.
Рости, Вітчизно, і цвіти:
Тобі пісні і благодать,
І голос, силу і думки,
І сам себе готов віддати.
Готов віддати, бо я —
Родився з жаром у душі,
З вулканом вічним у грудях,
Із вітром у пальцях, сонцем у руках.
Я ріс із тобою, Вітчизно, разом,
Як сталь клекотіла у печі,
Як у зернині цементу кипіли
Будівлі, мов хвилі морські.
Співати я вчився з тобою разом,
Вітчизно моя, ти, єдина,
Моя кров є в крові твоїй.

МИ І ВІТЧИЗНА

Ти — старе прадідівське дерево,
Яким ми пливемо зорями.
Ти — листкове небо, небачені сліди,
А ми такі, як ми, слова,
Що колишуть в очах ненароджені трави.
Ти — море, ми — пароплав чудес
І каменів хотіння.
Ти — око, а ми — слюза,
Що падає у наші очі
І затікає у наше коріння.
Ти — яблуня, ми — листя для їжі
майбутніх коней, що скачуть
У нервах волосяних вод.

*Ми народжені вчора.
Вчора для завтра,
І завтра для вчора.
Ти — око, ми — зір.
Ти — небо, ми — сонце.
Ти — тіло, розтягнуте
На чотири боки простору,
Ми — чотирибоке серце.
Ми — народжені і ненароджені надії.
Ми є, і нас немає.
Ми були може,
Може є,
Може будемо,
Але ти завжди будеш.
Може, ми — це ти,
А, може, ти — це ми?
А, може, все це — ми?*

ДЗВОНИ ДИТИНСТВА

*Б'ють коні копитами долоні землі
І стогнуть кості нічної тривоги.
Мов неба тінь поникли журавлі
Моєї синьої дороги.*

*У воротах ние спогадів ікона,
І сліпі шукають по дорогах очі,
А дитинство, мов тривога дзвона,
Звисає трупом серед ночі.*

*Мамо,
хто прокляв
глину черева твого
і терновий вінок,
мов божевілля Ліра,
поставив на хрест,
що руки простяг,
шукаючи гріх?*

*Хто чащу розлив
по стінах любові,
коли ти чиста,
як молитва дітей?*

*Мамо,
за що такий гріх?
Хто прокляв
глину черева твого,
що хрестом народився я
І в мені розп'ятий Христос?*

НАЩАДКИ СОНЦЯ

Розп'яті
лісом наснованих поем
горять:
горять нащадки
золотим сміхом
голосних.
Горять і йдуть
нащадки,
несучи на голові,
замкнуті в полум'яні обручі,
білі весни.
Ми йдемо,
а волосся скреготить,
немов замерзлі долоні вогню
перед смертю.
Білі ночі протікають
через листя заскуле

і скриплять, немов вози,
набиті сушеним світлом.
Ми йдемо.

Вгинаються!

Тріскають!

Пропасть—

Груди землі.

Ми йдемо, щоб впасти
і пропасти самі в собі.
Білі алеї вказують нам путь,
білі зорі злітають нам у волосся.
Ми пропадаєм білою блискавицею,
для того, щоб в наших слідах
горіло око сонця.

Йдуть нащадки сонця
із сонцем в очах.

БАЛАДА ДЗВОНІВ

Б'ють дзвони.
На крисах їх мороз
горить росою,
дзвенить і пахне
крицею землі.
Пора тополям вмерти,
родитись у кістках
насінням.
Горіти серцю дня
в руслах іржавих рук —
пора.
Б'ють дзвони.
Вода гние
в камінні диких чудес.
Загубленим сіянням
горять дороги сині.

Пора старим збирати
паперових коней
для ангелів сліпих.

Пора.

Пора і нам,
бо третій раз
вже дзвони задзвонили.
Вже третій раз
півні розкрили крила.
Вже третій раз...
Пора і нам,
пора народитись.

БАЛАДА ВОРІТ

Старі монастирі
згубили свічку крику.
Цілуємо каміння
кривавими губами.
З язиків дзвона
дитинства кола впали.

Ідемо.
Ідемо і мовчимо,
мов схилені хрести.
Ворота.
Ворота,
а потім цитаделі
буття.

Мовчимо,
щоб не розбилися ворота
від світла крил орлиних,
щоб наші поцілунки
горіли в травах крику.

Мовчимо,
щоб не згасити полум'я
воріт,
бо треба й нам
згоріти.

БАЛАДА ПТАХА

Не спіши,
ще не вернувся синій птах,
щоб вказати дорогу.
Ще десь далеко
росте його крило.
І око його ще
не розп'яли коні
нитками по скелях.

Ще тінь його
не мерзла у колузі,
щоб знав ти як пахне
земля.

Не спіши,
ще не народився птах.

БАЛАДА ДЕРЕВ

По деревах голодних
пливуть кочові роди,
а кров дерев
стікає місяця луною
по наших стінах.

Ще день, ще два,
і ми –
розростемось
деревами.

Валерій Марченко

МОЯ ЧАРІВНА ЛЕДІ

(есеї)

У неї блакитні очі і, коли зустрічаєшся з її поглядом, виникає нечасте відчуття довір'я та взаєморозуміння. Приваблива зовнішність підкреслена атестацією «пріма-стюардеси республіки» – було від чого згубити голову.

Ми завітали до мешкання Марини випадково. На дворі стояла надокучлива зимова мжичка і, перебравши всі можливості розваги, я з моєю приятелькою Світланою, вирішили згаяти час у її друзів Перваків.

Природно, я не плекав ілюзій, щодо інтелектуальної вагомості вечора у товаристві стюардес. І тим більшою несподіванкою було зустріти вродливу, інтелігентного вигляду жінку, яка вміла говорити на різні теми. Почувши мою мову, вона здивовано скинула очима на Світлану, однак швидко зорієнтувалася й сама перейшла на українську. Та незвична в Києві толерантність зворушила мене і я подумки поставив їй другий плюс.

Марина не давала згасати нашій бесіді. Відтак показала свою бібліотеку. Побачивши серед книжок томик Леніна англійською мовою, я розреготався. Марина витлумачила мою фразу інакше, ніж я мав на думці – сприйнявши її як виступ проти доктрини. Вона повела мову про роботу, як доводиться їм пекти раків перед іноземцями через убогість радянського сервісу.

— Ми не спроможні конкурувати з Заходом. Там, чудові проспекти, ілюстровані журнали, барвисті листівки. А те, що пропонуємо ми, жалюгідне. Зате цю книжку знайдете у кожному літаку. Наче хунвейбіни носимось з вождем перед іноземцями, а вони тільки глузують з нас.

Такий спосіб мислення мені, річ ясна, імпонував, і я чимраз більше захоплювався розумною жіночкою. Далі вона розповіла, як за власною ініціативою змальовує пасажирам «матір міст руських» – столичний Київ. Відзначила, що їй завжди подобається, коли розмовляють чистою українською мовою. Я зауважив, що як на родину українських інтелігентів, у них мало видань вітчизняної літератури.

Спосіб мого мислення, вочевидь, їй припав до вподоби також, бо Марина стала палко пояснювати, що вона дуже-дуже любить Шевченка. Тепер я вже виразно бачив її в своїх обіймах. Цього просто вимагала спільнота наших духових поривів.

Але вона не знаходить у сучасних письменників нічого вартого уваги. В чому причина? Хто винен? Про це вона й сама хотіла б від когось довідатись.

Я був радий чути щиру стурбованість незадовільним станом української культури, приємно дивувала мене зустріч з одностумцем там, де

найменше цього сподівався. А я, песиміст, мав намір іти на вулицю з ліхтарем: шукати в Києві українця. Треба усе пояснити цій ширій людині. Та ж, певно, вона, як і багато інших моїх ошуканих земляків, не знає, що в нас діється насправді. І я заговорив про те, як творчим інтелігентам замкнено вуста, як задихаємося ми за мурем брехні, не маючи жолної змоги сказати правду. Адже й зараз в Радянському Союзі діється те саме, що в 1937 році. Так, Івана Світличного й Івана Дзюбу заарештовано лише за їхні переконання.

Я говорив те, що носив завжди в душі, забувши про обережність, знехтувавши гірким досвідом моїх попередників в царині вільнодумства. Завершив я нашу розмову короткою лекцією з історії українського національного-визвольного руху. На питання Марини про жорстокість бандерівців, я розважливо пояснив:

— Судячи про ОУН, треба завжди мати в уяві ідеали, що вона обстоювала.

Коли ми вийшли від Перваків пізно ввечері, Світлана зауважила:

— Навіщо ти так розбалакався? Міг би й припинити язичка.

— Але ж вона твоя приятелька?

Нічого не відповіла, тільки похитала головою: такі речі не пояснюють.

...По тому ми декілька разів бачилися з Мариною, та її чоловіком. Я аналізував різні вади соціалізму, бідкався над неможливістю щось змінити і щоразу зустрічав у лагідному аквамарині її очей зацікавлення та зрозуміння.

Під час слідства, Первак, у числі інших допитували про мою антирадянську діяльність. Її зізнання були стенографічною копією наших розмов. Та я не гіршався на неї, пояснивши собі цю точність переказу на рахунок страху перед КГБ.

А потім відбулося те, що буржуазна преса називає – суд над дисидентом. Вирок можна було читати на обличчях прокурора та головуючого. Тож я слухав одностемні звинувачення з інтересом лише щодо того, наскільки свідки демонстрували незгоду з моїми націоналістичними висловлюваннями та думками. Вони мусіли виробити собі місце на щасливій радянській землі. Моє місце була вже точно визначене. Більшість свідків, свідомі своєї нещирости, кидали на мене вибачливі погляди, розповідаючи, що я їм давав читати, що говорив про події в Чехословаччині, як характеризував радянський суспільний устрій.

Марина з'явилася «елегантна як рояль». Авжеж, я не чекав сповіді дочки віку, тим паче монологу української Жанни д'Арк. Я був настроєний слухати щось у стилі попередніх промовців. Однак вона стала розпинати мене мов вдову за подушне. І, як казав той єврей, що застав свою жінку з коханцем у лужку, – це мені якось одразу не сподобалося.

Кидаючи гаслами, що зробили б честь найдикішим сталінським часам, вона, з реакційним буржуазним вченням, вирішила, очевидно, зверсти остаточні рахунки саме на моєму процесі. З її виступу я збагнув, що український націоналізм ледь-ледь животіє і незабаром повинен зникнути з лиця землі.

Мене, як носія ідеології, зрозуміло, така перспектива вельми засму-

тила. Я вже був намірився плакати – тяжко ридати, коли чергова шпилька цієї партійної амазонки пробудила в мені чоловіка. Я пригадав один із передсудових вечорів, коли Марина ніжно стискала мої руки й говорила речі переважно компліментарні. Не відмовив собі, у задоволенні поцікавитися, чи у вище зазначений спосіб не присипляла вона тоді клясового ворога. Її шаленству після цього не було меж. Через мене похитнувся її престиж, роками створюване благополуччя. Та й у радянському суді прислухалися до таких подробиць. І вона почала плести те, чого взагалі не було під сонцем. Первак стала бридка і, далєбі, мені здалося, що вона закувікає й побіжить по залі мов той рудий носоріг з відомої п'єси Йонеско.

Мій адвокат, який намагався змалювати мене заблуканою овечкою в монолітному гурті радянських людей, встав на мій захист. В його голосі брєнів метал, коли він поцікавився:

— Якщо Марченко припускався антирадянських висловлювань, то чому ви не сповістили завчасно радянські органи?

Питання стояло руба й уникнути його було ніяк. Марина попросила у судді дозволу не відповідати, але та, не знаходячи підстав, відмовила. І тоді в залі пролунала фраза – інтимності:

— Свого часу я дала знати відповідним органам.

Адвокат озирнувся на мене зацькованим звіром, з чого я зрозумів, що істина його друг, але робота дорожча. Ну ясно, у функції радянських юристів викриття агентів КГБ не входять. Мені ці слова з'ясували багато. Тепер я знав чому КГБ розпочало свої дізнання з моїх друзів – льотчика Віктора Потеряйла та його дружини, ось звідки обізнаність з моєю вдачею та родинними взаєминами. Але зрештою, хіба існування інституції стукачів в СРСР для мене новина?

Первак скінчила спецвідділ на факультеті іноземних мов Київського Державного Університету. Викладала на курсах стюардес для закордонних летунських ліній, обслуговувала здебільшого урядові рейси. Де був мій розум, коли мене так клясично шили в дурні? Повинно було мене насторожити вже тільки те, що в 1972 році вона супроводжувала академіка Писаренка в поїзді до Лондону чи Парижа. Так просто в Радянському Союзі за кордон не випускають.

Ну, а моя кагебістська сага? Тричі на різних рівнях пропонувалося мені стати таємним співробітником. Капітан Юшкевич так старанно пояснював мені свого часу, чому саме моя скромна особа привернула увагу органів КГБ. Адже «Літературна Україна» – центр, навколо якого обертаються всілякі люді. Я ж, молодий, розумний чоловік, працюючи в цій газеті, маю перед очима всіх входящих. Мушу стати термометром, за допомогою якого досліджуватиметься суспільство. Термометром я не став з тим щасливим наслідком, що зберіг власну гідність і опинився в конаборі. Але це в минулому. Не сідає той, хто нічого не робить. Я ж намагався бути громадянином і дещо зробив. Тепер з Уралу можу радити єдине: обачніше користайтесь послугами аерофлоту. А коли вас все таки обслужать, як мене, заспокойте себе піснею:

Викупана в соняшному плєсі,
Стюардесо, стюардесо!

«В ПОХОДІ ДО ВОЛІ»

Під таким наголовком вийшла друком, при кінці січня 1976 року, у друкарні Видавничої Спільки «Гомін України» в Торонті, Канада, книга споминів Миколи Климишина.

Це перший том споминів – про ОУН і її боротьбу в 1931-1941 роках, тобто до арешту автора, тоді провідника Північної Похідної Групи ОУН, у Житомирі.

Книга має вісім розділів: «У відвічному марші поколінь» – історичне тло споминів; Ярослав Карпинець; Степан Бандера; «На Святий Хрест»; «В новій тюрмі»; Микола Лемик; «Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї!», ті, що в 1941 році відновили українську державу, що під тією самою девізою билися й гинули в рядах УПА, і ті, що пізніше піднімали повстання в московських концтаборах. На їхній крові і жертві виросло сьогодні молоде покоління, яке бореться за ту саму велику ідею – українську самобутність, незалежність і державність.

Спомини М. Климишина – це великий образ, широке полотно, на якому барвисто й яскраво змальована ОУН, її підпільну революційну боротьбу, її провідних і рядових членів, їхнє життя, їх діла й геройські чини, ув'язнення, тюрми і смерть, – в ім'я великої ідеї – визволення України з-під ярма ворогів-окупантів. В книзі представлено, як жили, творили, боролися і гинули ті, що для них було девізою: «Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї!», ті, що в 1941 році відновили українську державу, що під тією самою девізою билися й гинули в рядах УПА, і ті, що пізніше піднімали повстання в московських концтаборах. На їхній крові і жертві виросло сьогодні молоде покоління, яке бореться за ту саму велику ідею – українську самобутність, незалежність і державність.

Вступне слово до книги написав д-р Б. Стебельський, введення написав автор. Книга має 430 сторінок, в тексті поміщено 38 знімків.

Треба сподіватися, що цю книгу з зацікавленням прочитають учасники і співучасники змагу й боротьби ОУН в тих роках, сини й дочки тих батьків-борців, що боролися в тих важких і складних часах, а теж і кожен українець, що живе життям і боротьбою українського народу та з пієтизмом і пошаною ставиться до кращих синів народу, що боролися і віддавали все, включно з життям, за визволення України.

Книга вийшла накладом і старанням Ліги Визволення України і Дослідного Інституту «Студіум» у Торонті. Весь наклад у твердій оправі з золотистими відтисками; ціна 15.00 дол.

Незабаром книга буде в українських книгарнях. Відділи ОУВФ у всіх країнах отримають цю книгу окремо в короткому часі.

Книгу можна вже замовляти, висилаючи 15.00 дол., до:

LVU 140 Bathurst Street, TORONTO, Ontario, Canada, M5V 2R3

або: «STUDIUM» Research Institute, 140 Bathurst St., TORONTO, Ont.,

◀ Валерій Марченко – жертва сексотської провокації КГБ, в якій «головну роль» відіграла агентка КГБ – Первак, стюардеса Аерофлоту у Києві.

В. Марченко перебуває в таборі ВС 389/35, ст. Всесвятское, Чусовського району, Пермської області. Він молодий український літератор, колишній співробітник «Літературної України», засуджений на 7 років ув'язнення у таборах суворого режиму і 5 років заслання «за антирадянську агітацію і пропаганду». Здоров'я у нього погане – він хворіє нефритом, йому відмовляють у лікуванні.

За українською пресою

Наука · Культура · Мистецтво

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Борис Антоненко-Давидович

Продовження

Заводити, накручувати

«Заведи годинника, щоб не спинився», – чуємо зрідка від тих, хто забув, що по-українському дієслово *заводити* має інші значення, ніж те, що треба тут: «Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз» (М. Вовчок); «Завели собі деяку городину» (назка); «Без мене не знаєш, як і взятися, як і пісню *завести*» – (О. Стороженко); «А де ж ненька старенька? Чому не *заводить*, не голосить по покійнику? (І. Франко). Коли ж дають рух якомусь механізмові, що має пружину, то тут – *накручують*: «До старовинного годинника підійшов він і взявся *накручувати*» (переклад М. Рильського); «Шелемаха *накрутив* грамофон» (М. Трублаїні).

Від дієслова *накручувати* походить іменник *накрут* – відповідник до російського іменника *завод*: «*накрут* годинника – на 24 години».

Коли мовиться про складні механізми, що діють не через накрут пружини, дієслово *накручувати* не підходить; замість нього слід тоді послуговуватися іншими словами, наприклад, *пускати* (*пустити*): «*Пустити* зразу аж три трантори» (з живих уст).

Заживати, гоїтися, загоїтися

Дієсловом *заживати* часом користуються не у властивому йому значенні: «Два поранення ніби *зажили*»; «Рани мої *зажили*». Але українська клясична література й народне мовлення надавали дієслову *заживати* зовсім іншого значення: «*Зажила* вона собі ще того щасливого часу слави доброї панночки» (Г. Барвінок); «Ой не знав козак, ой не знав Супрун, як славоньки *зажити*» (історична дума); «Годі тобі віку мого *заживати*» (з живих уст).

Коли мовиться про рани та виразки, тоді треба вдаватися до дієслів *гоїтися*, *загоюватися*: «потроху *гоїлися* глибокі багрові рани, і Шура вже могла навіть стати і підійти до вікна» (В. Собко); «*Загоїться*, поки весілля скоїться» (М. Номис); «Його рана швидко *загоїлась*» (А. Шиян).

Займатися, працювати, жити з чогось, трудитися чимось, робити щось, заходжуватися коло чогось, узятися за щось

Відповідно до російського дієслова *заниматься* в нас часто кажуть *займатися*, вельми поширюючи значеннєвий масштаб цього слова й витискаючи ним здавна відомі українські вислови: «*Займатися пасічництвом*», замість – *пасічки-*

кувати; «Займатися вчителюванням», замість – учителювати; «Займатися столярюванням», замість – столярювати.

Основне значення дієслова *займатися* «починати горіти, спалахувати»: «І в той час скирти і клуня *зайнялися*» (Т. Шевченко). Значення цього дієслова часом поширювали й на навчання: «*Займаючись* з Лідкою, він потай розгортав той лист і читав» (М. Коцюбинський).

Є багато висловів, які можуть заміняти дієслово *займатися*: *жити* з чогось або чимось («І дід, і батько його *жили з кравецтва*». – з живих уст: «Він *живе хліборобством*». – Б. Грінченко), *трудитися* чимось («У нас тут усі *трудяться гончарством*». – з живих уст), *робити* щось («Наталці треба не письменного, а хазяїна доброго, щоб умів *хліб робити*». – І. Котляревський).

Усі ці вислови, узяті з народних джерел, цілком можуть замінити оті штучні конструнції з дієсловом *займатися* на зразок «*займатися кравецтвом*», «*займатися хліборобством*».

Замість казати: «Брат зараз *займається* і не може піти в кіно», – слід: брат зараз *працює*... замість: «Треба *займатися* самим собою», – правильніше: «треба *заходитись* коло самого себе» або: «треба *взятись* за самого себе».

Заказати (заказувати), замовити (замовляти)

Хоч на цих двох словах, що мають різне значення, – *заказати* й *замовити* – не повинні б помилятись люди, та все ж помиляються, як це чуємо часом з уст, а то й читаємо в сучасній літературі, наприклад, у такій фразі: «Вони сіли за вільний стіл і *заказали* собі пива та раків».

Слова *заказати*, *заказувати* означають «наказувати щось комусь» («Ой *заказано* і загалано всім козаченням у військо йти. – М. Маркович) або забороняти комусь щось» («Та й де той пан, що нам *закаже* і думать так і говорить?» – Т. Шевченко). Коли ж ідеться про страву чи якийсь продукт широкого вжитку, що його просять продати або зробити, тоді треба ставити слова *замовити*, *замовляти*, наприклад: «Солодка прохолода принадувала гостей, і вони, *замовивши* собі каву, мостились біля вікна або сідали на веранді» (М. Коцюбинський); «*Замовив* оце шевцеві пошити нові чоботи» (з живих уст).

Слова *замовляти*, *замовити* трапляються ще в народних повір'ях як засіб усувати біль або лікувати хвороби: «Та не *замовляйте* зуби – не болять» (М. Номис), «Стара ненька говорила, що він уміє *замовляти*, що наслано на дитя лихими людьми» (І. Нечуй-Левицький).

З цього видно, що й у наведеній помилковій фразі треба було написати: «...*замовили* собі пива й раків».

Залишати й покидати

Часто думають, що слова *залишати* й *покидати* є абсолютні синоніми, між якими нема ніякої різниці, а тому, мовляв, до них можна вдаватися довільно; ба навіть спостерігаємо, як дієслово *залишати*, іноді на шкоду стилю викладу, майже витиснуло *покидати*, яке стало траплятися в нас дуже рідко.

Візьмімо фразу з уст: «Він *залишив* її саму з малою дитиною». Коли мовиться, що хтось надовго або й зовсім від'їздить чи відходить від когось або чогось, тоді треба ставити дієслово *покидати*: «Постій, постій, козаче,

твоя дівчина плаче, як ти мене *покидаєш*, – тільки подумай!» (народня пісня), «Під гаєм хтось огонь *покинув*» (Л. Глібов). Коли ж іде мова про почуття або речі, що лишаються після когось, або в значенні «бажання припинити, урвати щось», тоді слушне буде дієслово *залишати*: «Ніхто не *залишить* свого кохання» (М. Вовчок); «Він *залишив* дітям велику спадщину» (Словник за редакцією А. Кримського); «Не хотіла б я тебе вразити, сестро, та, бачу, прийдеться розмову *залишити*» (Л. Українка).

Залицятися, упадати, доглядати, ходити

Для українських дієслів *залицятися* (до когось), *упадати* (біля когось), *доглядати* (когось), *ходити* коло когось є російські відповідники *ухаживать* *смотреть*, *присматривать*. Однак російське дієслово *ухаживать* може бути відповідником до кожного з наведених українських дієслів, зате не кожне з них відповідає російському *ухаживать*. Якщо, приміром, цілком природно по-українському звучать фрази: «Ні, ти насамперед скажи, що то за дівчина була, до котрої ти тут *залицювся*» (І. Франко) – або «Нема тії вродливої панії або й простої дівки, щоб він не *упадав* біля неї» (П. Мирний), то ніяк не можна сказати: «Хворий був у тяжкому стані, й тому коло нього треба було весь час *упадати*».

Дієслова *залицятися*, *упадати* належать до семантичної групи, об'єданої поняттям кохання чи симпатії. Коли ж ідеться про догляд дитини, людини, що опинилася в безпорадному стані, або хворого, там треба вживати дієслів *доглядати*, *ходити*: «Соломін поралась коло печі, баба *доглядала* дитини» (І. Нечуй-Левицький); «Стара циганка взяла Остапа під свою опіку. Вона *ходила* коло нього, варила йому зілля» (М. Коцюбинський).

Забуваючи про ці слова, в українській мові дехто інколи вдається до російського слова *ухаживать*, нашвидку переробивши його на український кшталт: «Мати вже два тижні хворіє, і, крім мене, нема кому за нею *ухажувати*», замість сказати правильно: «Нема кому *доглядати* її» або «нема кому *ходити* коло неї».

Збутися й здійснитися, справдитися

Слово *збутися* в значенні «здійснитися» дедалі більше з'являється на сторінках газет, художньої літератури й публіцистики, усуваючи з ужитку давні українські слова *здійснитися* й *справдитись*, як це бачимо хоч би й у цій фразі, взятій з газетної статті: «Пророцтво Кобзаря *збулося*: творчість Котляревського мала дійовий вплив на розвиток нової української літератури».

А тимчасом слово *збутися* відповідає, насамперед, російським *избавиться*, *освободиться*, *отделаться*: «Біда здибає легко, та трудно її *збутись*» (М. Номис); «Так вони й липнуть до того, як мухи до меду! Ледве вже ми їх *збулися*» (М. Вовчок), «Брянський допомагав Васі *збутися* легковажних підозр» (О. Гончар).

Наша класична література й фольклор, відповідно до російських *сбыться*, *осуществиться*, користувалися словами *здійснитися* («Що недавно бачив у мріях, тепер *здійснилось*». – М. Коцюбинський), *справдитися* («Той сон твій *справдитись*». – Т. Шевченко).

Чи варто ж заради двозначного слова *збутися* в значенні російських *осуществиться*, *сбыться* нехтувати, ба й забувати давні українські слова? Певно, що ні.

Здійснити, справдити, учинити, зробити, накоїти

«П'яні молодики *здійснили* цей зухвалий злочин»; «Йому соромно за *здійснений* злочин», – читаємо в газетній замітці й дивуємося, навіщо тут ці врочисті слова *здійснити* й *здійснений*, коли оповідається про такі мерзенні вчинки, як злочин? Невже в нашій мові нема інших, підхожих слів? Адже дієслово *здійснити* або *справдити* каже про те, що якусь ідею чи думку, що довгий час була далека від дійсності, нарешті пощастило обернути в дійсність: «Так сказати міг би я, але де сила, щоб оте *справдити*?» (В. Самійленко).

Там же, де кажемо про якусь звичайну побутову дію, а тим більше про якесь неподобство, дієслова *здійснити*, *справдити* не підходять і треба вдаватися до інших слів: *учинити* («Скільки не відмовлялась Палажка, мусила признатись, який їй бешкет *учинили* парубки, як їй уразили серце», – Г. Барвінок); «Хто сміє тут крамолу *учиняти* і сварами бентежити народ?» – І. Ночерга), *зробити* («Його захопило нелереможне бажання *зробити* йому шкоду», – М. Коцюбинський), *накоїти* («А тепер *накоїв* біди, клопоту, хоч у хату не не входить», – К. Гордієнко).

Розуміється, і в перших фразах треба було написати: «молодики *вчинили* цей зухвалий злочин», «Йому соромно за *вчинений* (або *зроблений*, *заподіяний*) злочин».

Знаходитися, знайтися, бути, перебувати, лежати

«Моя квартира *знаходиться* на другому поверсі»; «Діти цілий день *знаходяться* в теплому приміщенні»; «Острів Цейлон *знаходиться* в Індійському океані», – читаємо ми і в сучасних оповіданнях, і в статтях, і навіть у підручниках, але, на жаль, у всіх цих фразах форми дієслова *знаходитися* стоять не на своєму місці. Це дієслово має в українській мові далеко вужчий семантичний діапазон, ніж у російській дієслово *находиться*, де ним користуються, щоб визначити місце перебування, або географічне становище. Дієслова *знаходиться*, *знайтися* кажуть тоді, коли є потреба щось шукати: «Як ножем пробито, то *знайдуться* ліки, а як заохання – пропала навіки» (П. Чубинський); «Загубив учора шапку, і тільки сьогодні *знайшлась* вона на печі» (з живих уст, – або в таких фігуральних висловах, як: «*Дитина знайшлась*», цебто – народилась).

Коли ж мовиться про місце перебування когось чи чогось або географічне становище, тоді треба шукати інших українських слів: «Штаб полку *містився* в школі» (П. Панч); «Доки Шура *перебувала* на вогневій, жодне погане слово не зривалося ні в кого з уст» (О. Гончар); «Цейлон *лежить* поблизу Індостану» (Українсько-російський словник АНУРСР).

Іноді можна випустити дієслово-присудок, маючи на думці особову форму дієслова *бути*, як те слід було б зробити в першому реченні: «Моя квартира – на другому поверсі». Можна сказати й так: «Моя квартира *міститься* на другому поверсі». У другій фразі слід написати: «Діти цілий день *перебувають* у теплому, світлому приміщенні», – а в третій: «Острів Цейлон *лежить* у Індійському океані».

(Далі буде)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК МАЛЯР

Автопортрет (олівець), 1845

Всі українці знають про Шевченка як про геніального поета, як національного пророка, як постать історичну, котра прискіпила наше національне відродження на переломі XIX і XX століть. Його літературна слава така велика, що вона відсунула в тінь Шевченка маляра і тому не всі наші земляки знають про його малярську творчість, а вона була, властиво, його першою і основною професією.

Малярською творчістю Шевченка дослідники почали цікавитися щойно яких 50 років після смерті поета, хоч, і це треба признати, його мистецькі твори збирали зацікавлено свідомі українці ще за життя поета і йому за них добре платили. А збирали вони ті малюнки може не так із замилювання до малярства, як радше задля колекціонування пам'яток від славної і шановної людини.

З біографії Шевченка знаємо, що він цікавився мистецтвом вже від ранньої молодості. Ще будучи малим хлопцем, він ліпив з глини свиставки, жайворонків, а вугіллям рисував по стінах і по парканах. – Його непереможним бажанням було стати малярем і до цього ідеалу він ішов не зважаючи на ніякі перепони, а їх йому не бракувало.

У віці 12 років, коли ще був учнем у місцевій школі у дяка Богорського, Шевченко вже гарно рисував і його рисунки (різні коні, козаки) були знані в селі, а дехто навіть прикрашував ними свої скромні хати. Цей факт зацікавлення ним і похвали в оточенні, скріплювали в ньому віру у власні здібності до малярства. В 13-му році життя він кинув місцеву школу і пішов шукати учителя-маляра, якого знайшов у недалекому містечку Лисянці. У цього маляра-диякона, Шевченко сподівався дістати науку в орудуванні фарбами, бо рисувати, як він це собі тоді уявляв, він уже умів.

Тимчасом, цей учитель казав йому носити воду і мішати фарби...

Треба знати, що тоді не було, так як тепер, готових фарб у тубках, що їх можна купити в крамниці. Кожний маляр мусив виробляти собі фарби сам. Такі саморобні фарби мали ту перевагу, що були тривкіші від сьогоднішніх і тому їх виготовлення було важкою і довгою працею для кожного маляра, чого молодий Шевченко не міг тоді зрозуміти і, не бажаючи «тратити часу на мішання фарби» – як він це казав – покинув цього учителя і удався до іншого маляра в селі Тарасівці. Там був дяк-маляр відомий з того, що малював великомученика Микиту та Івана-Воїна. Однак цей маляр не знайшов у Шевченка «хисту не лише до малярства, але ані до шевства ані бондарства» і його на науку в себе не прийняв.

Огірчений таким поворотом справи, Тарас вернувся до рідного села. Там він знову довідався, що в селі Хлипівці є якийсь маляр і спробував ще щастя у нього. Цей же маляр відразу пізнався на здібному хлопцеві і був готов прийняти його на науку, але зажадав від Тараса панського дозволу. Та такого дозволу Шевченко не дістав, але ще попав до пана на службу. Тоді якраз молодий дідич Енгельгардт дістав у спадку село Вільшану і набирав нову службу до двора і тан Шевченко попав у панські козачки.

Енгельгардт був тоді військовим старшиною і мусив їхати до свого полку, котрий стояв у Варшаві. По дорозі він чомусь їхав через Вільно. В обозі пана їхала служба, а між цими людьми молодий Тарас.

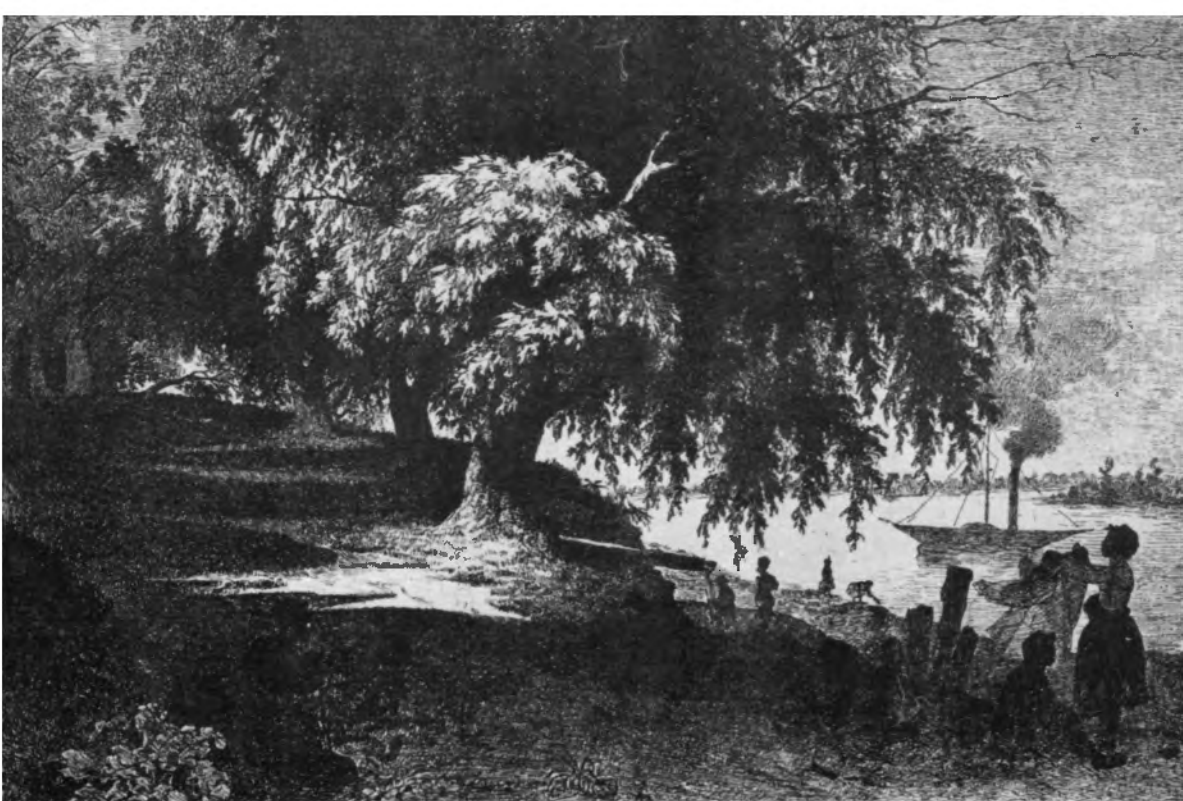
Про ту подорож з України до Вільна поет потім згадував, признаючись, що, задержуючись на нічліг по заїздах, він стягав зі стін портрети історичних героїв і робив собі з них власну колекцію образів, а були це дешеві літографії героїв наполеонської війни.

У Вільні, одної ночі пан застав Шевченка при копіюванні цих портретів і побачив, що хлопець має дар до малярства і дав його до науки до віленського маляра Рустема. Як довго перебував Шевченко у Вільні – не знати, в кожному разі, він поїхав з Вільна до Варшави. У Варшаві пан знову післяв вчитися до відомого маляра Франца Лямпі. Але у Варшаві Шевченко довго не задержався. В листопаді 1830 року вибухло у Польщі протиросійське повстання і Енгельгардт зі своїм полком втік з Варшави, а його службу відправлено відтак до Петербурга і цю довгу і далеку дорогу Шевченко відбув пішки.

У Петербурзі пан віддав Шевченка до цехового маляра Ширяєва на 4 роки. Ширяєв мав велике підприємство для внутрішніх декорацій домів. В 1836 році Ширяєв розмальовував Великий Театр, а Шевченко дістав за завдання виконувати орнаменти і декорації на стелі театру.

В Петербурзі Шевченко познайомився припадково з молодим українським малярем Іваном Сошенком. Сошенко був чоловік доброї і щирої вдачі і зацікавився молодим Тарасом, запрошував його до себе, давав йому читати книжки і займався діяльно мистецькою освітою хлопця.

Бачачи, які великі успіхи робить у рисуванні його учень, Сошенко порадив йому робити портрети акварелею. Сошенко водив Шевченка по мистецьких

Печерська Криниця, Київ офорт, 1844

галеріях, до Ермітажу і подбав про те, щоб Шевченка прийняли відвідувати рисувальні класи Товариства Заохочення Мистців.

Сошенко познайомив Шевченка з письменником Євгеном Гребінкою та іншими землянами, яких у Петербурзі було доволі багато.

Через Гребінку Шевченко пізнав славного маляра, професора Академії Венеціанова, який був родом з Ніжена як і Гребінка. Венеціанов був придворним царським малярем (Венеціанов був сином грека і українки, народився в Ніжені і тому деякі історики мистецтва вважають його українським малярем, але більшість істориків зачисляють його до російського малярства).

Другий професор Академії, з яким познайомився Шевченко, був теж земляк – Василь Григорович.

І Григоровичеві, і Гребінці і Венеціанову залежало на тому, щоб винупити Шевченка з кріпацтва, бо бачили в ньому великий талант до мистецтва, а до Академії кріпаків не приймали.

Дня 22 квітня 1838 року Шевченко став вільним чоловіком.

На другий день він вписався до Академії Мистецтв і став улюбленим учнем професора Карла Брюлова.

Брюлов так полюбив Шевченка, що прийняв його на якийсь час до своєї хати, а Товариство Заохочення Мистців уділило йому стипендію на кількалітнє навчання. Праця в Академії йшла успішно: за рік по вступі до неї Шевченко дістав у нагороду за рисунок срібну медаль.

У другому році науки Шевченко почав малювати олійними фарбами і знову дістав срібну медаль і особливу похвалу від Ради Академії. З цього часу походить його олійний автопортрет.

Восени 1841 року Шевченко дістав третю срібну медаль. Він став відомим у Петербурзі портретистом і діставав чимало уявлень.

Сватання, офорт, 1844

В 1843 році Шевченко виїхав на кілька місяців на Україну. Він об'їхав Чернігівщину, Полтавщину, Київщину – де його, як автора недавно виданої збірки поезій «Кобзаря», всюди щиро вітали і гостили.

Під час цього побуту в Україні Шевченко намалював ряд портретів українського панства та чимало краєвидів мальовничих околиць, у яких він перебував.

На початку 1844 року Шевченко знову у Петербурзі, щоб закінчити Академію. Якби він не був затримався так довго на Україні, то весною 1844 року міг би був вже закінчити школу, бо саме тоді минало 6 літ від часу, коли розпочав там свою науку, а курс був шестирічний. Отже, треба було пробути ще рік в Академії. Потрібний був йому лише диплом, а вчитися властиво не мав чого. Виконані ним у 1843-44 рр портрети на Україні можуть бути найкращим свідомством того, що Шевченко був уже цілком закінченим майстром. Мав уже заслужену славу талановитого портретиста і доброго ілюстратора.

Під час поїздки по Україні в 1843 році постав у Шевченка план поширення національної свідомості при допомозі мистецьких видань, як ідеаліст, він глибоко вірив у те, що мистецтво уморальнює людські душі.

Із настроїв та думок, що з особливою силою опанували його під час відвідин руїн Чигирин, Суботова, виник у нього проєкт видавати альбоми, що під назвою «Живописна Україна» мали ілюструвати політичну історію України, починаючи ще від княжих часів, мали дати образ мистецької культури рідного народу та представити українські традиційні звичаї.

Шевченко взявся із завзяттям за цю працю і в скорому часі виготовив офорти: «Судна Рада», «Дари Богданові» і «Печерську криницю».

Треба тут взяти під увагу, що він мусив іще сам навчитися делікатної техніки офорту. До всього мав хист і, очевидно, засвоїв відразу те, чого інші вчать роками. Граверської техніки в Академії не викладали і тому він користувався із вказівок приватних осіб.

Манастир в Почаєві, акварель, 1846

22 березня 1845 року Шевченко закінчив Академію і за кілька днів виїхав на Україну, за якої стужився на Півночі.

З новим запалом Шевченко змальовує чудові місця України – Густинський монастир, старий Седнів, Переяславські церкви побудовані гетьманом Мазепою, Київську Печерську Лавру, Почаїв. Малював портрети своїх приятелів та знайомих.

Та не довго довелося йому побувати на Україні. 5 квітня 1847 року, як активного члена тайного Кирило-Методіївського Братства, його арештує поліція над Дніпром під Києвом і відставляє до Петербурга на слідство.

Жорстокий вирок впав 30 травня 1847 року і цього самого дня Шевченка вислали етапом на заслання до Оренбурга, як простого воєна.

Десятилітнє заслання Шевченка до військових фортів в Азії не лише фатально відбилосся на його здоров'ю, але і на його малярській творчості. Йому строго заборонили писати і малювати. Писати поезії то він ще якось міг, ховаючись від людей. На це вистачало клптик паперу і вільних хвилин часу. Для малювання треба не лише всіх малярських приборів, відповідного освітлення, моделей але і багато часу – про що очевидно, не було мови на засланні.

Заборону малювати Шевченко відчував найбільючіше. У листах писав: «При всьому цьому лихові, мені якнайсуворіше заборонено щонебудь писати і рисувати, а тут так багато нового – кирізи такі мальовничі, такі оригінальні і наївні, самі під олівець просяться» або «Дивитися і не рисувати – це така мука, яку зрозуміє тільки справжній мистець».

Всєжтаки Шевченкові вдається час до часу щось нарисувати олівцем, чи намалювати акварелею або кольоровими олівцями. Головно під час перших трьох літ заслання, коли він брав участь у науковій експедиції над Аральське море і був неофіційним рисувальником цієї експедиції. З цього часу збереглося біля 200 малюнків краєвидів Аральського моря, кирізьких степів і гірських краєвидів пустинь.

Портрет кн. Кейкуатової, олія, 1847

Найтяжчими роками були останніх сім літ. Через різні доноси, контролю над поетом була строга і про малювання не було мови. З листів поета знаємо, що він тоді різьбив, згідно ліпив з глини, але ніодна з цих різьб не збереглася до нашого часу, так що не можемо нічого певного сказати про Шевченка як скульптора.

21 липня 1857 року по довгих стараннях його приятелів та знайомих, Шевченка звільнили з військової служби і він вибрався Волгою до Петербурга. По дорозі прийшлося йому зупинитися кілька місяців у Нижньому Новгороді і там він нарисував ряд портретів, а між ними відомий портрет Михайла Щепкина, славного актора і великого приятеля Шевченка, який, так як і поет, походив з кріпаків з України. Опинившись в Петербурзі, Шевченко повернувся до праці в гравюрі, яку він почав був ще при виготовленні альбому «Живописна Україна».

Успіхи, що їх робив у граверстві, не могли його не потішати і за рік часу він зробив 10 офортів, а у вересні 1860 році Рада Академії Мистецтв признала йому звання академіка гравюри на міді.

В останніх двох роках життя Шевченка намалював кілька автопортретів олійними фарбами як теж і виконав свої портрети в офортах. Зробив він тоді теж кільканадцять портретів кольоровими олівцями на замовлення.

Портрет артиста Щепкіна, олівець, 1857

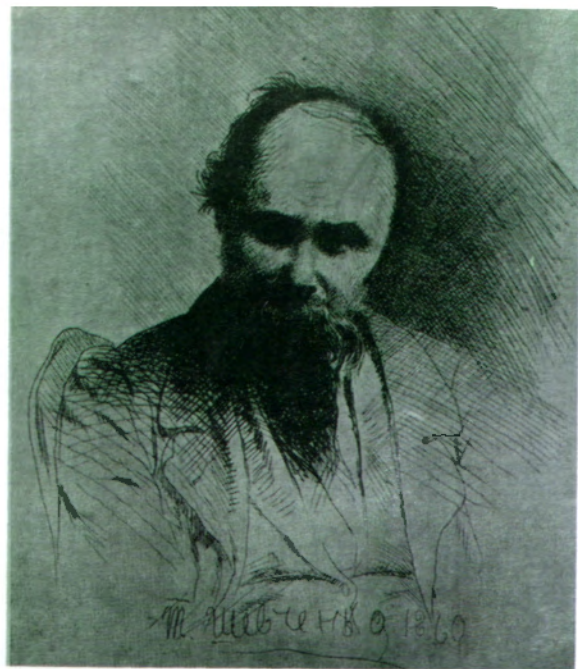
Коли взяти до уваги, що Шевченко помер у молодому віці, проживши всього 47 років, а коли додати до того, що властиво вільною людиною він був 12 і пів року і що, крім великої літературної спадщини, він залишив по собі ще хотні викінчених творів олійними фарбами, сепією, акварелею, 30 офортів і силу рисунків – все разом взате – біля 1300 примірників – то треба признати, що Шевченко був надзвичайно працювитою людиною, яка вмiла скоро і добре працювати.

Яка ж доля стрiнула мистецьку спадщину Шевченка?

Треба сказати, що його приятелі, знайомі і приклонники збирали з пістизлом не лише його рукописні поезії, але і образи та рисунки, і завдяки тому, ібереглося по сьогодні понад 800 творів, більшість з них – це рисунки і ікварелі. Якась частина образів пропала під час ув'язнення Шевченка, бо власини їх боялися переслідувань поліцією.

Чимало олійних портретів пропало у приватних колекціях на Україні, коли то і 1917-18 роках, підбурені революцією люди палили панські двори на Лівобережжі і з димом тоді пішли неодні цінні наші історичні пам'ятки.

Сьогодні більшість мистецьких творів Шевченка є зібрана в Києві: – в

Автопортрет.

офорт, 1860

Київському Державному Музею Т. Шевченка і в Київському Державному Музею Українського Мистецтва. Незначна кількість його кращих творів зберігається по музеях і збірках Москви і Ленінграду.

Яке місце Шевченка в історії нашого мистецтва?

Шевченко належить впершу чергу до найкращих наших портретистів XIX ст., а портрети становлять досить поважну частину його творчості. Крім того, Шевченко змалював ряд архітектурних пейзажів, які є чарівними мистецькими композиціями, а рівночасно вони є історичними пам'ятками нашої бувальщини, тимбільше цінні, що подібних творів не залишив ніхто з наших малярів того часу.

В жанровому мистецтві до найсильніших праць належить цикл малюнків до «Притчі про блудного сина». В серії малих малюнків, Шевченко зумів показати до чого може докотитися злочинна людина та які карі примінювали в царській Росії. Ці малюнки можуть служити теш за документацію про соціальний побут в Росії.

В гравюрах, офортах і акватинках Шевченко займає перше місце не тільки серед українських мистців XIX ст. але він був і перший на цілому просторі царської імперії. Хоч техніка офорту не була тоді нова, вона стояла високо в Києві в XVIII ст. маючи такого визначеного майстра як Олександра Тарасевича, але під московською окупацією культура в Україні підупала і в XIX ст. вже не було у нас майстрів від офорту.

Знаючи феноменальну здібність Шевченка до мистецтва, можна собі уявити скільки гарних творів міг би був ще намалювати, якщо б так міг був жити вільно і нормально, так як люди живуть у інших країнах.

І вже хоч би на прикладі долі Шевченка можна оцінити яку величезну шкоду для нашої культури і не лише для культури, принесла Україні московська окупація. Долю Шевченка сьогодні ділять наші поети Ігор Калинець, Василь Стус, Михайло Осадчий і мистці як Стефанія Шабатура, Опанас Заливаха та інші, яких великі таланти нидіють і пропадають по концентраційних таборах, бо, як писав Шевченко, лише

*»В своїй хаті
своя правда
і сила і воля«*

**За П. Зайцевим
подав В.П.**

Виховники

СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ В ТВОРАХ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО

(продовження)

...Факт спадковості спостерігається у відношенні не тільки видимих особливостей тіла, але також, і ще значно більше, тих особливостей, причин яких ми не бачимо й не знаємо, але які припускаємо в невідомих нам особливостях організму і найбільше нервової системи. Явними фактами такої таємничої спадковості є численні спадкові недуги і, зокрема, нервові: наприклад, спадкове божевілля, що проривається інколи через одно й два покоління в третьому тощо. Кожному зрозуміло, що ці нещасливі спадкові особливості були колись набутими, і тому немає нічого дивного, що ми повинні визнати спадковість не тільки успадкованих батьками, але й набутих ними особливостей. Але, вказуючи на ці фанти, ми тоді ж помітили, що цю спадковість недуг і звичок, як успадкованих самими батьками, так і набутих ними, слід приписати спадковості організму, бо спадкові передачі суто душевних надбань, спадковості знань, ідей, ідеалів, духовних прагнень, ми ніде не помічаємо. Усі душевні й духовні надбання людини передаються шляхом свідомої *наступності*, а не несвідомої *спадковості*.

Із сказаного випливає вже само собою, що наскільки досвід задоволення вроджених тілесних прагнень видозмінив самі ці прагнення і відбився в тілі, настільки ймовірно, що вони перейдуть у спадщину від батьків до дітей. Так передаються спадково різні ідіосинкразії*, які, звичайно, були колись і набуті; цим же шляхом, без сумніву, можуть передаватися спадково і *нервові задатки*: нахили до міцних напоїв, до відомого таємного гриха і всякого роду азарту тощо. Але немає сумніву, що коли б людину, яка одержала таку нещасливу спадщину, в немовлячому віці ізольовати від поганого прикладу, коли б вона не мала ніколи нагоди спробувати спиртних напоїв або хвилювань азартної гри, то в неї не встановився б ні той, ні інший нахил або пристрасть, хоч не можна ручитися, що успадковані нею хворобливі задатки не виразилися б у якійнебудь іншій потворності характеру. Ось на якій підставі ми зовсім заперечуємо вродженість нахилів. Самі ж нахили й пристрасті так само не можуть передаватися спадково, як і бажання, життєвий досвід і знання. Великий розум не переходить у спадщину, як і обширна вченість або обширний досвід; хоч дитина й може одержати в спадщину щасливу і сильну нервову організацію, яка могутньо сприятиме набуттю знань і утворенню великого розуму, але такий щасливий спадкоємець може скористатися своєю спадщиною, а може й зовсім не скористатися нею або змарнувати її на дрібниці.

*Ідіосинкразія - хворобливо загострена реакція організму деяких людей на окремі чинники.

Із сказаного видно також, що нахил, який має для себе підготовку в успадкованій нервовій системі, розвинеться значно тривіше й швидше, ніж той, для якого немає такої підготовки. Але як той, так і другий можуть утворитися тільки внаслідок життєвого досвіду як система слідів цього досвіду, який зберігають і тілесна, і душевна, і духовна пам'ять людини. Але чи може боротися людина з такими вродженими задатками нахилів, якщо навколишня сфера не виключає можливості відповідного їм досвіду життя? Чи може людина приділити в собі це успадковане зерно, якщо навколишня атмосфера має в собі поживу, необхідну для його розвитку? Без сумніву, може настільки, наскільки володіє свідомістю і свободою.

БАТЬКИ-ВИХОВНИКИ

Та не тільки виховникам потрібна педагогічна література; вона потрібна також батькам.

Які різноманітні й іноді які дивні вимоги ставлять батьки щодо виховання! Ці вимоги часто суперечать всякому розумному поняттю про мету виховання. Кожен, певна річ, бажає своїм дітям всього найкращого; це *найкраще* таке різноманітне, а іноді воно буває такого роду, що вихованню для задоволення цієї вимоги треба перетворитися в безсовісне шарлатанство, що спекулює на моральності та майбутній долі дітей. Поняття *вихованої* людини – дуже широке поняття. Іноді добре вихованою людиною звать того, хто вміє гарно зав'язати краватку, поводитися по моді, балакати іноземними мовами, підтримувати розмову у вітальні, подобатися дамам та ін.; іноді того, хто вміє вклонитися, де слід, задерти носа, де можна, задати тону, не пропускати того, що пливе до рук, і т.ін. Щодо виховання жінок поняття бувають ще більш дивні: вихована дівчина повинна вміти замилювати очі, проспівати сяк-так трудну арію, поєднувати наївність з холодним розміркуванням, під лагідною усмішкою приховувати найнелагідніші порухи душі, і головна мета її виховання – спіймати вигідного жениха. Скажіть, як назвати тих виховників, що наважуються задовольняти такі вимоги? Називайте як завгодно, тільки, Бога ради, не виховниками.

Але що ж виходить потім? Чи завжди батьки залишаються задоволені виконанням своїх вимог? О ні! Холодність і низькість серця, створені, звичайно, без прямого наміру для інших, найперше відбиваються на сімейних стосунках. Зло дикости та егоїзму появляється з-поза поліровки, а тим часом ті самі особи, на замовлення яких його зроблено, самі не знають, звідки воно взялося.

Віддаючи дітей на руки виховників або віддаючи їх до навчального закладу, батьки, звичайно, не позбавляються цим священного обов'язку стежити за вихованням. Але для цього батьки повинні мати здорові й ясні поняття про те, чого вони можуть вимагати, з одного боку, від виховників або навчального закладу, а з другого – від своїх дітей. Нагляду з самими оцінками, переходами з класу в клас та екзаменаційними атестаціями дуже недостатньо. Хто з Виховників громадських закладів не знає як часто батьки вихованців пояснюють собі зовсім неправильно факт закладу, що стосуються їхніх дітей: то карають їх за те, за що зовсім

не слід карати, то заохочують їх самі до тих вчинків, проти яких бореться заклад, то прищеплюють їм такий напрям думок, який зовсім суперечить істинно моральному вихованню, – і потім самі ж дивуються чому виховання їхніх дітей іде погано або дає плоди, смак яких здається їм гірким.

Батьки вибирають рід виховання для своїх дітей, вибирають виховника або заклад, визначають шлях у житті. Для всього цього треба мати ясні й здорові поняття про ознаки різних нахилів у дітей, знати вимоги та мету різних видів виховання та навчання, вміти вибрати й оцінити виховника, знати виховні заклади, їхні курси, їхні вимоги, їхню мету, вміти оцінити їхні позитивні якості і хиби. Все це далеко не такі легкі речі, якими здаються на перший погляд.

Ми не говоримо вже про ті випадки, де батьки самі є, цілком чи почасти виховниками своїх дітей. В цих випадках їх стосується все те, що сказано власне про виховників. Але батьки завжди є хоч почасти виховниками своїх дітей і кладуть перші зерна майбутніх успіхів чи неуспіхів виховання.

Ми вказали вище на одну нещасливу сторону звичайних понять про виховне мистецтво, а саме на те, що воно багатьом здається з першого погляду справою зрозумілою і легкою: а тепер нам доводиться вказати на такою ж мірою нещасливу й ще більш шкідливу схильність. Дуже часто ми помічаємо, що люди, які дають нам виховні поради й накреслюють виховні ідеали або для всього людства, потай змальовують ці ідеали з самих себе, отже, всю виховну проповідь такого проповідника можна висловити кількома словами: «Виховуйте дітей так, щоб вони були схожі на мене, і ви дасте їм *чудове виховання*; я ж досяг подібної довершеності ось такими засобами, а тому ось вам і готова програма виховання!» Справа, як бачите, дуже легка; тільки такий проповідник забуває познайомити нас із своєю власною особою і своєю біографією. Якщо ж ми самі візьмемо на себе цей клопіт і з'ясуємо особисту основу його педагогічної теорії, то знайдемо, що нам ніяк не можна вести чисту дитину тим нечистим шляхом, який пройшов сам проповідник. ...Беручись до *святої* справи виховання, ми повинні глибоко усвідомлювати, що наше власне виховання було аж ніяк не задовільним, що результати його здебільшого сумні й мізерні і що, в усякому разі, нам треба добирати способу зробити дітей наших кращими за нас.

У вихованні все повинно базуватися на особі виховника бо виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання. Недарма брамінська педагогіка пропонує вчителю спершу поставити перед собою учня і дивитись на нього доти, поки він підкориться зовсім волі вчителя. Не знаємо, до якої міри йшло успішно таке магнетизування учнів, пропоноване Ведами, але переконані в тому, що без особистого

безпосереднього впливу виховника на вихованця справжнє виховання, що проникає в характер, неможливе. Тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер, Причини такого морального магнетизування приховані глибоко в природі людини.

Вічно не старіюча дитячість душі є найглибшою основою справжнього самовиховання людини й виховання дітей. Тільки той, хто зберіг у собі можливість кожної хвилини стати віч-навіч із своєю власною душею, не відокремлюючись від неї ніякими упередженнями, ніякою звичкою, що вкоренилася глибоко і тому є несвідомою; тільки той, хто не торгується з самим собою і готовий завжди, в усій цілісності своєї душі, зважитися на те чи інше, без задніх думок, без прихованих, що не виявилися назовні, почуттів, без обманливих фраз, – тільки той здатний йти шляхом самовдосконалення і вести ним інших. Як самовиховання людини, так і виховання дитини – не зовнішня поліровка, а істинне, що проймає всю душу, виховання – ґрунтуються на цій цілісності, цілковитій прозорості і беззавітній щирості душі. Коли дитина починає вже хитрувати, обдурювати себе і наставника, починає грати ролі перед самою собою й перед іншими, коли душа її роздвоїться, – тоді вихованню доведеться вже багато що виправляти: воно повинно знову вивести дитину на відкритий шлях цілковитої щирості.

Але щирість викликається тільки щирістю; ось чому не тільки у вихованця, а й у виховника цілковита щирість душі є єдиною міцною запорукою справжнього, а не примарного успіху виховання.

Бен*, наприклад, виводить материнську любов із *ніжних почувань* (tender emotions) і пояснює їх ніжністю шкіри дитини, її заокругленими формами, її світлими оченятами... хіба ж мати менше любить свою дитину, худу, вкриту золотухою, сліпу і потворну для всіх, крім матері? Правда, Бен потім зм'якшує цю думку, кажучи, що материнське почуття *зростає* разом з нагромадженням піклування про дитину, яка стає тим дорожча для матері, чим більше піклувань вона до неї доклала.

Ця остання думка цілком справедлива, але тут справа не в тому, як і чому *зростає* та розвивається материнське почуття в жінці, а в тому, щоб показати, як воно *зароджується* взагалі в живій істоті. Перш ніж мати почне піклуватися про дитину, вона вже відчуває потребу цих піклувань, а в тому й справа, щоб пояснити появу цієї потреби.

Багато тварин піклуються про своїх дітей до їх появи на світ, піклуються вони навіть і тоді, коли ніколи їх не побачать. Отже, виводити материнське почуття з предмету цього почуття – неможливо. Воно походить із стану самого організму так само, як почуття голоду чи спраги, і якщо ми не можемо пояснити собі появу першого, то нічого дивуватися, що не можемо пояснити і появи останнього. Наша справа полягає тільки в тому, щоб помігати факт, відокремити в ньому сторонні домішки і дати йому належне місце в ряді інших подібних фактів. Так, розглядаючи явище інстинктивної материнської любові в жінці, ми, керуючись самими фактами, а не упередженими теоріями, не змішуємо її, з одного боку, із статевими інстинктами, а з другого – вже з суто людською любов'ю, не властивою тваринам.

*Бен Александр (1818 – 1903) – англійський психолог-емпірик.

(Далі буде)

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Але поряд з тим умови сільського життя й праці сприяють повільності думання й асоціацій і певній обмеженості об'єкту інтересів, навіть при наявності якісної різноманітності їх. В такому ж напрямку звуження розумових інтересів і розмаху творчої думки діяли політичні умови життя українців. Положення недержавного народу не могло стимулювати ініціативи в постановці нових проблем ні в галузі теоретичній, ні в галузі практичній, а особливо в галузі політичного й суспільного життя, бо останнє йшло шляхами, накресленими провідниками ланівної нації.

Звідси деяка пасивність думки, нахил розглядати все, особливо соціальне і політичне життя, в світлі теорій, розбудованих панівною нацією.

Ураховуючи все це, а також беручи до уваги здобутки нашого народу в галузі науки, мистецтва й народньої творчості, поспробуємо дати характеристику інтелектуальних властивостей сучасного типового українця.

Психологія, визнаючи єдність психіки людини, з метою аналізу її виділяє в інтелектуальних процесах сприймання, пам'ять, фантазію і логічне мислення. Перші два процеси, як властиві не тільки людині, а й тварині, вона зачисляє до нижчих, останні два, як властиві лише людині, – до вищих. Цей розподіл є умовний, бо у сприйманні дорослої людини є елементи логічного мислення, а тому воно істотно відрізняється від сприймання тварини. Переходячи від цих попередніх зауважень до характеристики сприймання у типового українця, ми маємо відзначити високорозвинену спостережливість, здібність помітити найдрібніші деталі речей та явищ і знайти в них основне. Ця риса пов'язана з одного боку, з темпераментом українця повільним і вразливим, а з другого – з умовами сільського життя. Український селянин помічає в природі найнепомітніші явища й досить вірна може передбачати зміни природи. Це відбилось, між іншими, і на українському фольклорі. В творчості художній – спостережливість українця виявилась особливо яскраво в письменництві й малярстві. Завдяки саме цій властивості Гоголь став основником художнього реалізму в російській літературі. В творах Гоголя особливо звертає на себе увагу надзвичайна деталізація в описах і характеристиках з одного боку, а з другого, підкреслення основного, істотного. Кожна найдрібніша деталь береться тут не випадково, а саме тому, що вона виявляє істоту людини чи явища. (Згадайте, напр., опис дверей в будинку Афаназія Івановича і Пульхерії Івановни або кімнату Плюшкіна чи ходу Собакевича).

Завдяки цій властивості типи, створені Гоголем, вражають своєю пластичністю. Вони наче вирізьблені і тому назавше залишаються в свідомості читача. Кожен, хто читав Гоголя, чітко уявляє собі всіх

І оголівських героїв, починаючи із голови з «Різдвяної Ночі» і кінчаючи Ноздреним. Жоден з російських письменників не дорівнюється Гоголеві в пластичності створених ним типів. Тому то імена більшості його героїв стали назвами людей певної вдачі.

Із письменників – українців, що писали російською мовою, визначались також Короленко і Чехів. Останній умів однією, здавалось би другорядною рисою, надзвичайно чітко змалювати вдачу людини (приклад – «Жалобная Книга»).

Високу спостережливість виявили й наші мистці-малярі. З цього погляду дуже близько до Гоголя стоїть Рєпін. В його великій картині «Запорожці» кожна фігура являє собою своєрідний тип, а поряд з тим всі вони мають спільні риси, через які ви зразу впізнаєте в них українців. Так само надзвичайною виразністю відзначається картина Рєпіна «Іван Лютий над трупом вбитого ним сина». Трудно знайти у всесвітньому мистецтві так яскраво й пластично виявлені ефекти горя, відчаю й жаху перед власним злочином. Геніяльна спостережливість Шевченка виявляється в детальній характеристиці персонажів (особливо так в повістях) і в акцентуванні однієї якоїсь найбільш характерної риси (постать Миколи І в поемі «СОН»).

Про надзвичайно високий рівень спостережливості свідчать також твори Франка, починаючи з «Лесишиної челяді» й кінчаючи «Мойсеєм».

Тонка спостережливість особливо потрібна в галузі психології. Є всі підстави твердити, що українці здібні до наукової творчості саме в цій галузі. Цю рису дуже яскраво виявив, між іншим, чомусь забутий нами професор Київського Університету Сікорський, автор «Ілюстрованої психології», в якій дуже тонко розроблений відділ фізіогноміки. Лише тяжкі умови політичного й культурного життя не дали можливості українцям розвинути психологічну науку.

На ґрунті сприймання розвиваються, з одного боку, процеси уявлення й пам'яті, через які людина відбиває в свідомості навколишні предмети та явища, а з другого – творча уява і логічне мислення, через які людина переробляє сприйняті враження в нові образи й концепції, що допомагають їй перетворювати й саму дійсність.

Проаналізуємо хоч схематично ці останні дві властивості українського інтелекту, в яких особливо виявляються творчі здібності окремої людини й народу.

Як відомо, фантазія спирається на процес сприймання й пам'яті. Людина не може творити із нічого. Тому найфантастичніший твір фантазії можна розкласти на елементи, що кінець-кінцем відбивають сприйняту дійсність. Отже, чим більше розвинена у людини сприймання, чим з більшою чіткістю відбиваються в її свідомості різноманітні враження навколишнього буття, тим більше є можливостей для розвитку фантазії.

Але поряд з тим треба мати на увазі, що фантазія не є звичайне відтворення у свідомості образів сприйнятої дійсності. У мрії людина відходить від дійсності і, спираючись на процеси сприймання й пам'яті, в своїй свідомості перетворює її.

Отже, в діяльності фантазії треба перш за все враховувати два

моменти: 1. зв'язок з дійсністю і 2. переробка її з метою утворення нового образу. Зв'язок з дійсністю, що має місце в процесі всякої фантазії, треба розглядати з двох поглядів – суб'єктивного й об'єктивного. Утворюючи в своїй свідомості новий образ, людина може ставити своїм завданням, щоб продукт його творчості цілком відповідав законам дійсного життя і навіть міг бути реалізований в ньому. Такий характер має в першу чергу діяльність уяви в галузі техніки. Коли інженер-винахідник конструює якусь нову машину, він перш за все спирається на відомі йому закони природи, а подруге, він ставить собі завдання створити таку машину, щоб могла діяти в певних конкретних умовах життя.

Подібним шляхом може йти й діяльність уяви письменника. Гоголь, пишучи «Мертві душі», не просто собі фантазував, щоб дати якусь розвагу читачеві, а поставив перед собою завдання у яскравих образах подати поміщичку Росію з педагогічною метою, бо він саме належав до типу письменників-педагогів, що дивляться на свою творчість, як на службу народові, як на засіб піднести на вищий щабель його культурний і зокрема моральний рівень.

Створені ним образи, не будучи копією дійсності, відбивають їх в найбільш типових рисах. Тому твори Гоголя розкривають сучасну російську й українську дійсність в її основах і дають можливість глибоко зрозуміти її болячки.

Але творча фантазія може діяти в іншому напрямку. Вона може свідомо відходити від дійсності і творити образи зовсім нереальні, себто такі, що не тільки не відбивають дійсності, але навіть суперечні з законами природи. Найяскравішим прикладом такої творчості може бути художня фантастична казка з її перевтіленнями, неймовірними пригодами, надприродною могутністю героїв і т. ін. Хоч автори таких фантастичних творів суб'єктивно прагнули до відриву від дійсності, до утворення чогось нереального, але з об'єктивного погляду створені ними образи кінець-кінцем все ж таки спираються на дійсність і можуть бути розкладені на елементи, взяті з дійсності.

І той і другий вид фантазії мають велике значення в культурному розвитку людства, і не тільки в мистецтві, а і в техніці, політиці, а навіть в торгівлі. Бо там, де людина творить щось нове, вона неодмінно послуговується фантазією.

Найвищі якості фантазії полягають, по-перше, в здібності якнайвище піднятися над дійсністю, панувати над нею, а по-друге, в здібності тримати з нею зв'язки.

Різні народи мають різні типи фантазії. Так, наприклад, фантазія персів, а особливо індусів має буйний характер. Створені нею образи вражають своєю яскравістю й грандіозністю, а поряд з тим і нереальністю. Інший тип фантазії був притаманний старовинним грекам. Їй властива гармонійність, певна міра, пластичність і міцний зв'язок з дійсністю поряд з пануванням над нею. З особливою яскравістю різниця між фантазією індусів і греків виступає при порівнянні індуських і грецьких мітів. Яка, напр., велика різниця між Брамою і Зевсом, між Шивою і Гадесом. Така ж різниця і в архітектурі (індійський храм і атенський партерон).

Український нарід має фантазію, що за своїм типом дуже близька до фантазії старовинних греків. Про багатство і міць фантазії українців свідчить перш за все наше мистецтво: народня пісня і казка, література, архітектура, особливо Київської і Козацької доби, малярство. В цій творчості звертає на себе увагу її різноманітність і многогранність, гармонійність, і та риса, що її можна назвати світлістю. І в українських архітектурних творах, і в народній пісні, і в творах українського малярства, і в українській музиці, – багато сонця, взагалі світла. Крім того, в цих творах вражає гармонійність творчої фантазії і близькість її до природи і поряд з тим панування над останньою. Природа не пригнічує українця, як індуса, а перебуває з ним в єднанні, близька до нього, несе йому вітуху і радість, або сумує разом з ним.

Все це дає підставу твердити, що при відповідних умовах політичного життя український нарід міг би розгорнути широку творчість по всіх ділянках культури. Але політична неволя скувала український нарід. Він, як орел, опинився в клітці, й не може розгорнути своїх крил.

До вищих інтелектуальних процесів, крім уяви, належить також логічне мислення. Воно теж в основному полягає в переробці вражень, що їх одержує людина. Але наслідком переробки їх уявою стають конкретні образи, тоді як наслідком переробки логічним мисленням є поняття, міркування, або система їх. Різниці між людьми щодо процесів мислення можуть полягати: 1) в загальному рівні розвитку логічного мислення, або в рівні здібности до такого розвитку; 2) в більшій або меншій залежності мислення від ситуації в якій воно відбувається; 3) в практичному або теоретичному спрямуванні його; 4) і вузькості або широчині мислення; 5) в певному співвідношенні аналізу й синтезу в процесі мислення.

Само собою очевидним є наявність різниці між окремими людьми й націями щодо рівня розвитку мислення. Коли йде мова про нації, то ця різниця великою мірою залежить від політичних і соціальних умов життя народу. Але велику роль мають тут і природні здібности.

Рівень інтелектуального розвитку народу виявляється в його культурних здобутках, а особливо в стані науки й техніки.

Коли з цього погляду підійти до оцінки українського народу, то ми мусимо сказати, що рівень його інтелектуального розвитку в сучасному стані не високий. Ми поступаємося з цього погляду не тільки перед англійцями, німцями й французами, а й перед поляками й чехами. *Але це зовсім не означає, що наш нарід не здібний до високого інтелектуального розвитку.* Історичні факти кажуть нам про щось цілком протилежне. В Київський період після прийняття християнства порівняльно за короткий час українці розвинули в своїй державі високу культуру: письменство, архітектуру, малярство, законодавство, торгівлю і т.п. Київ став одним із краших міст Європи, а Україна – могутньою і багатою державою, що тримала зв'язки з Візантією і західньо-європейськими державами й захищала Європу від диких ночовиків. Що особливо свідчить про великі здібности українського народу до культурного розвитку, так це поширення освіти серед широких народніх мас. Тим часом, коли на Заході освіта була переважно властивістю духівництва, так, що навіть королі не завше були освіченими людьми, то на Україні були не тільки освіченими бояри й князі, а й багато простих людей.

(Далі буде)

50-ліття СБУ-СУМ у Канбері

В неділю 1 лютого в залі Українського Народного Дому в Квінбії відбулося ювілейне відзначення дати 50-річчя постанови та 45-річчя розправи Спілки Визволення України і Спілки Української Молоді.

Ювілейну академію відкрив проф. Йосип Петрівський, який привітав всіх присутніх та заявив, що по традиції СБУ, академія почнеться з молитви до Бога. Після цього місцевий хор під керівництвом пані М. Петрівської проспівав разом з присутніми «Боже Великий, Єдиний...». По закінченні молитви проф. І. Петрівський попросив всіх, що були в залі встати та однохвилинною мовчанкою вшанувати пам'ять тих, що загинули за невмирущі ідеї СБУ-СУМ та стали прикладом наслідування для нових поколінь.

Місцевий хор виконав під оплески присутніх дві народні пісні. Потім проф. І. Петрівський представив в залі голову осередку СБУ Канбера-Квінбії ім. С. Єфремова пана Г. Горілченка, який прочитав змістовий, побудований на фактах реферат про історію СБУ, про невмирущі гасла: «Бог і Україна», «Держава над партіями – Нація над клясами», про боротьбу з московським окупантом, про героїзм і жертви членів СБУ і СУМ та їх симпатиків, що не пропали даром, а стали дороговказом для нових поколінь. Закінчив доповідач свій реферат словами:

«З Богом за Україну» під рясні оплески присутніх людей. Наступне слово промовляв голова Управи Української Громади Квінбії, а голова Управи осередку СУМ М. Надурац, наслідуючи в яскравих хвилюючих фактах історію СУМ на Рідних Землях, боротьбу української молоді в підпіллі за визволення українського народу з лабет московсько-комуністичного рабства та закликаючи присутню молодь продовжувати цю боротьбу аж до повного визволення свого народу, додавши ще, що сьогодні ми ще відзначаємо і 70-річчя колишнього голови СУМ на Рідних Землях, студента Миколу Павлушкова, про долю якого ніхто нічого не знає.

По закінченні рефератів, заповідач панна Леся Пукальська перейшла до мистецької програми сіднейської групи, а саме Ансамблю Бандуристів ім. Г. Хоткевича під проводом П. Деряжного, Юного Ансамблю Бандуристів, Юної Танцювальної Групи, хореографом якої є пані Н. Тиравська та Дівочого Ансамблю під супроводом акордеону панни Анети Зеленої та в аранжерівці п. М. Тиравського. Останні три групи належать до Ц.Р. Школи і виступали під адміністрацією директора школи п. І. Жестовського, а йому помагали учителі та батьки шкільної молоді.

Треба із задоволенням підкреслити, що всі учасники концер-

Срібний Ювілей Осередку СУМА «Київ»

Повних 25 років Осередок СУМА «Київ» (в Дітроїті) відзначався інтенсивною працею над вихованням молоді та в різних ділянках суспільно-громадського життя Дітроїту.

Коло 400 учасників заповнило вщерть відновлену залю УНДому, в якій відбувалися ювілейні святкування. 14 лютого ц.р.

Ювілейні відзначення почалися в неділю 8 лютого 1976 в церкві св. Івана Хрестителя, Богослуженням в наміренні української молоді та панахидою по тих 21 сумівців, що відійшли у вічність на протязі чверть століття.

Неділя 14.2.1976. Коротким вступним словом майстер церемоніялу М. Кавка увів присутніх

Числової програми гарно, уміло і з великим захопленням грали, співали і танцювали, за що від присутніх одержали рясні оплески.

На Академії були присутні Голова Консисторії УАПЦ в Австралії, настоятель св. Миколаївської церкви в Канбері Протоієрей о. О. Теодорович, настоятель Квінбінгської Католицької Церкви о. Дмитро Сенів, заст. Голови КУ СВУ в Австралії п. В. Буряк, голова Управи Української Громади Канбери п. П. Грін, голова Крайового Пласту в Австралії п. А. Жуківський, президент Добросусідської Ради Канбери панна М. Дойл та член Екзекутиви «Австралієн Сітізенс Фор Фрідом» Канбери й околиць, п. О. Кавуненко.

Ювілейне відзначення закінчено відпіванням національного гимну.

у відповідний святочний настрій. Наступив момент, який залишиться в пам'яті назавжди. Представники Станиці Братства УССів передали свій прапор Осередкові СУМА «Київ». Захоплені, а водночас зворушені, присутні, стоячи, слідили, як Євген фон Драгінда і Василь Терлецький, УСС, вручили Богданові Пліхоті, сумівцеві, прапор Станиці УССів, символ боротьби за ідеали Української Нації. Богдан Пліхота – син Євгена Пліхоти, кол. вояка УПА.

В надісланих та усних привітах усі наголошували вагу молодечої виховної організації й її здобутки впродовж чверть століття. Привіт наспіли від Центральної та Крайової Управи СУМ та інших місцевих і крайових установ.

Святкову промову виголосила бездоганною українською мовою, народжена вже поза межами України, Катруся Кізима. Наче на екрані в цікавій формі вона змальовувала дії Осередку ім. Пилипа Орлика, а від 11 березня 1951 р., як самостійний Осередок СУМА «Київ».

На ювілейному бенкеті промовляли визначні і заслужені громадські діячі. Отець прелат Михайло Бохневич провів вступну молитву і поблагословив вечерю.

Святочний бенкет був справжнім відзеркаленням вмілости у куховарстві. Пані М. Сулима та все наше жіноцтво без сумніву заслужили собі на окреме відзначення.

Вональна частина програми відбувалася у горішній залі УНДому. Першими виступали 12-річна Анна і 14-річна Зірка Калинич. Виконали дві точки: С. Шаміде –

В.Б.

БОРИСЬ ЗА УКРАЇНУ!

В чудовій околиці Монтреалю, на Оселі «Верховина», відбудеться одно-тижневий табір СУМ, в часі Світової Олімпіади, щоб дати змогу всім сумівцям, що з'їдуться з багатьох країн світу зустрітися разом і провести корисно час. Є це Другий Світовий Зліт СУМ, який у своїй програмі має низку важливих точок, як вишкільного так і розвагового характеру. Для Дружинників СУМ це буде нагода відбутися ідеологічний семінар, щоб озброїти себе знаннями потрібними до політичної боротьби за Україну. Буде також нагода зустрінутись з українською молоддю з рядів інших молодечих організацій, відбутися спортові змагання і відвідати ігрища Світової Олімпіади. Ватри, апелі, гутірки і Здвиг СУМ будуть тими незабутніми моментами, які рідко доводиться переживати, а які залишаються нестерим спомином на все життя. Тому поспішайте зі зголошеннями, щоб завчасу все підготувати.

■■■■■■■■■■■

опус 107. Концерто для флейти і фортеп'яно, та О. Рідінг — опус 21 Концертино для скрипки і піяно. По кожній виконаній точці учасники нагороджували молоденьких виконавців гучними оплесками. Дальші точки програми виконав дівочий ансамбль (13 гарних сумішок) та мандоліновий ансамбль (11 молодих сумівків) — «Гоман України» під кер. Кирила Цепенди, відспіванням низки народніх пісень.

Забава з танцями відбулася після вокальної частини. Заслугує на окрему увагу оркестра «Черемош» з Монреалю, яка пригравала до танців, а також спів під такт милозвучної музики, залишили по собі незвичайно гарне враження.

Відзначення Срібного Ювілею – це справді овоч, спочатку тяжкої і впертої, але дуже корисної праці. Чверть століттям невинної праці Осередок забезпечив своє існування бодай на ще одне чвертьстоліття. Дай Боже, щоб молодше покоління, яке перебрало керму у свої руки, зрозуміло вагу виховної організації і взагалі ролі еміграції та повело працю тою самою дорогою, хоч і може іншими методами, більш пристосованими до часу.

»Лиш бороться — значит жить!«

Іван Франко

СВІТОВИЙ ЗЛІТ

Спілки Української Молоді

18-26 июля 1976 г.

Осели
, ВЕРХОВИНА '

MONTREAL

КАНАЛА

В.П.

Успішний Ювілей СУМ в Монреалі

В місяці березні ц.р. Осередок СУМ ім. ген. Грицяя-Перебийноса у Монреалі відзначив рядом імпрез свою 25-літню діяльність. За чверть століття Осередок проробив величезну роботу, розбудувавши свої клітини, як Батьківський Комітет, Жіночу Ланку, Рідну Школу, Булаву юнацтва, самодіяльні гуртки (хор «Боян», оркестру «Трембіта» – дир. Р. Куліш, танцювальний гурток «Україна» – кер. І. Кісь та різні менші гуртки). Крім того Осередок є власником одної з найбільш мальовничих сумісських осель «Верховина». А в минулому році Осередок, по тяжких і впертих трудах, придбав великий Дім.

Будівельна референтура Дому Української Молоді. Від ліва до права - сидять: Микола Безпальок, інж. Ярослав Чолій, Володимир Антонів, Іван Коваль – голова референтури, Антін Доманчук, Василь Березовський, Петро Кушнір. Стоять – від ліва до права: Павло Кузишин, Стефан Пастернак, Григорій Шептицький, Ігор Шнурівський, Іван Чверенко, Григорій Швець, Павло Дубас, Володимир Дмитрів, Василь Вальків.

Управа Осередку СУМ. Голова – В. Антонів (сидить п'ятий зліва).

Відійшов

добрий Друг

В дні 22 лютого відійшов у вічність дорогий і близький нам друг Дмитро Крупа. Про посвяту і відданість українській справі сл.п. Дмитра Крупи свідчить велика участь українського громадянства міста Боффало на похоронних відправах та тризнах. Отець д-р Івахів, який ховав покійного, схарактеризував Дмитра як «примірного мужа, батька, парафіянина та громадянина». Над гробом прощали його також представники громадських установ та близькі його і, очевидно, все українське громадянство, яке відчуло, що відійшла у вічність дорога людина, палкий патріот і вірний син свого народу.

По похоронних обрядах відбулася тризна в УНДомі «Дніпро» і з цієї нагоди присутні склали 477 дол. на «Фонд Оборони України».

Дмитро Крупа прийшов на світ 7 листопада 1924 року в селі Тершів, біля Старого Самбора, в сім'ї Дем'яна й Марії Крупів. Дмитро не пам'ятав своєї матері і не знав материнського тепла, бо мати померла, коли дитині було всього один тиждень. Вихованням Дмитра зайнялася його тета – сестра матері. Початкову освіту здобув Петро у рідному селі.

На 18-му році життя молодий Дмитро мусить покинути Україну, – його насилу німці вивезли до Німеччини. Звідси й починаються довголітні мандрівки по різних фронтах на Сицилії, коло Аахен... З війни йому пощастило оцілити. Проте знову нові блукання по різних українських повоєнних таборах. Дмитро Крупа активно вклю-

бл.п. Дмитро КРУПА

чається в таборове життя, проявляючись не тільки як добий поліцист, але й рівнож як культурний діяч та спортовець.

В 1951 році він виїжджає до Америки до міста Боффало, де й прожив до смерті. І тут в новому місці поселення Дмитро кидається в активне громадське життя. В 1952 році одружився з колишньою співтаборянкою Анною Папіш, яку знав від 1946 року, з часів перебування в таборі Нортгаймі.

Слід також згадати, що Дмитро Крупа був активним членом Організації Українських Націоналістів та членом СУМ (ще з 1946 року). В хаті Дмитра Крупи панував український дух, а Дмитро, як також і вся рідня читали українську пресу та книжки.

Покійний осиротив Дружину Анну й двох синів та дальшу родину на еміграції і в Україні. Старший син Юрко є вихованком в Боффалівському Осередку СУМА, малолітній ще Андрій іде слідами брата і при його помочі, як теж і при помочі матері – активної членки ОЖОЧСУ – стане корисним членом української спільноти.

М.Л.

25-ліття О-ну СУМА в Міннеаполісі, Міннесота

25-літній шлях праці з молоддю, наслідки праці, – і нарешті, праця самої молоді. Колишні діти – сьогоднішні керівники молодечої організації. Який приємний це здобуток, особливо для батьків, старших сумівців.

Осередок СУМА ім. гетьмана Івана Мазепи в Міннеаполісі організувався в 1950 році. Жертвенна праця над молоддю по роках, таборіві вишколи, родинний догляд дітей, участь Осередку в академіях і в різного роду українських і американських проявах життя, обмін міжосередковими виступами-концертами – все це дало можливість виробити здорове ядро молоді, яка трималась разом, розвивалась і жила, та дійшла до проводу в Осередку.

Ювілейні святкування почались в суботу 8-го листопада 1975 бенкетом у прекрасно удекорованій залі УНДому, за проєктом подружки Христі Підгайної. Голова Осередку подруга Оксана Муха-Бринь, відкрила святочний бенкет привітом для духовенства та всіх гостей. Головну промову виголосила подруга Галина Бреславець, заступниця Голови Осередку. Провідною думкою промови була важливість національного світогляду української молоді, свідомість молоді, праця без різних відхилень від попередників, а навпаки удосконалення і підвищення рівня, надбаного попередниками.

Привіти наспіли із усіх кутків українського поселення Америки та Канади. Привіти складали також представники місцевих громадських організацій. На бенкет

було присутніх 240 осіб. Смачну трапезу приготувало Об'єднання жінок при УНДомі.

Товариською забавою, на яку прибуло ще більше прихильників, головно молоді, закрито перший день ювілейних святкувань. Оркестра під умілим керуванням друзів С. Данилишина та Б. Мандибуря забавляла присутніх до пізньої ночі.

Неділя, 9-го листопада 1975 р. Того дня при вщерть переповненій залі УНДому (було 450 присутніх) відбувся вірцевий і дуже старанно підготований концерт. Виконанням точок справді не можна було начудуватись. Треба зокрема згадати нашого невідомого працівника, музичного керівника і диригента на протязі 25 років, інж. Євгена Карпанка. Це дійсно приклад жертвенної людини, витривалої, із розумінням важливості праці над молоддю і для молоді. Велике признання належиться теперішньому керівникові танцювального гуртка «Черемош» п. А. Кушніреві, який вклав багато праці в цій ділянці праці Осередку. Годі перелічити всіх заслужених працівників, друзів сумівців, які в минулому і тепер віддано працюють при Осередку. Їх імена і прізвища відомі сумівцям Осередку і вони залишаться пам'ятними для них.

На кінець хочемо підкреслити, що саме святкування 25-ліття Осередку було виявом здорової дійсності, виявом свідомої та ідейної праці української молоді, в повному розумінні цього слова, молоді, яка чесно і гордо втримує і здійснює гасло: «Бог і Україна!»

А. Гноєвий

Родинний Ювілей

В суботу 21.2.76 р. в Сен Кетеренс відбулося гарне родинне Свято 25-ліття подружого життя відомих сумівських і громадських діячів п-ства Катрусі і Миколи Кобилецьких. Це Свято влаштували їм їхні діти Ганя, Маруся і Михась та приятелі.

Панство Катруся і Микола Кобилецькі з трьома дітьми – це примірна сумівська родина. Опинившись на еміграції з дрогобицького підгір'я, обидвоє Ювіляти пізналися в Англії і там одружилися в місяці лютому 1951 року, будучи вже там активними сумівцями. Від 1952 року перебувають в Канаді в Сен Кетеренс. Тут від самого початку вони стають активними членами ОУВФ; пані Катруся в СУМ і ОЖ ЛВУ, який очолює на протязі довгих років, А Микола те саме в СУМ, будучи його кількразовою головою, як також провідним членом ЛВУ і Українського Чорноморського Дому ім. Степана Бандери. За його головування побудовано цей Дім, як також основано відомий хор «Гомін» під керівництвом маестра О. Брезденя. Своєю працею Ювіляти заслужили собі на повне признание і вдячність цілої Громади.

Після Молебня в церкві св. Кирила й Методія, що його відслужив о. др. М. Комар, відбулося прийняття в Українському Чорноморському Домі. Старостували п-ство Осип і Євгенія Янківські, а господарем свята був Тарас Дусанівський. На прийнятті було багато не тільки місцевих осіб, але також із дальших та близьких міст: з Бофало – п. М. Бельмега, з Велланду – п. П. Павлишин, від

ОСУМ в Торонто – п. Я. Фенин. Всі вони вітали Ювілятів, а від місцевих організацій привіти склали – п. М. Бережук від ОУВФ, пані Н. Хитра від ОЖ ЛВУ і п. О. Гнатиків від Булави ЮСУМ. На спіло також багато письмових привітів і телеграм, в тому також від Мами з України. Від дітей промовляла дочка Ганя, дякуючи батькам за їхню працю над вихованням власних дітей, а також за працю і любов для України, яку їм передали.

На закінчення офіційної програми від Ювілейного Комітету склав коротке побажання п. В. Кочкубей, передавши їм подарунків від присутніх. Ювіляти в свою чергу дякували Комітетові і всім приятелям та присутнім за виявлену їм шану і вдячність, що буде їх супроводжати на дальше життя. Молитвою закінчено цю частину, щоб відтак під звуки чудової оркестри забавлялись до пізньої ночі.

Не забуто на цьому родинному Святі також і про пресу. Ірка Михаськів, Наталка Дейнека і Ганя Брик провели збірку на українську пресу, яка дала 109.50 дол. Цю суму розподілено по 36.50 дол. на «Авангард», «Крилаті» і «Гомін України».

Многих і Щасливих Літ Ювілятам і щира подяка жертводавцям і збірщикам.

Присутній

VII АКАДЕМІЧНИЙ-ВАКАЦІЙНИЙ КУРС НА УКУ

(УПБ, Рим) – Як щороку VII Академічний-вакаційний курс на Українському Католицькому Університеті ім. св. Климента Папи в Римі відбудеться від 15 червня до 15 липня 1976 року. Оплата за курс виносить 100 амер. дол. Учасники мешкатимуть у Патріаршому дворі при церкві свв. Сергія і Вакха. Адреса:

Chiesa Ss. Sergio e Bacco

Piazza Madonna dei Monti, 3

00184 ROMA – Italia

Tel.: 485-778

Оплата за приміщення і повне харчування: 7 амер. дол. денно. В програмі курсу будуть виклади з богослов'я, філософії, права, мистецтва та українознавства. Включені є рівнож екскурсії, щоб пізнати старовинні пам'ятки Риму та Італії.

Прохаємо зацікавлених зголошуватись вчасно, щоб можна в пору забезпечити учасників приміщенням і добути летунський квиток по дешевій ціні.

Зголошення слати до Ректорату Університету на адресу Отця Проректора д-ра Івана Музички:

Very Rev. Vice-Rector Ivan Muzyczka

Università Cattolica Ucraina

Via di Boccea, 478

00166 ROMA – Italia Tel.: 624-0203

В Америці, Канаді та Австралії слати зголошення до Декана проф. д-ра Василя Лева або до Проректора проф. д-ра Богдана Лончини:

Prof. Dr. Wasyl Lew

95-26 92nd St.

Ozone Park, N.Y. 11416 USA

Prof. Dr. Bohdan Lonchyna

20175 Lumpkin Ave.

Detroit, Mich. 48234 USA

Український Вільний Університет

Курси Українознавства 1976 р.

для студіюючої молоді та учнів вищих класів гімназій. Перший курс відбудеться зимою 1975/76, другий буде у липні 1976 р. Оплата Курсів виносить 100,- НМ.

На Курсах учасники будуть мати змогу значно поглибити знання з українознавства в ділянках: мови, літератури, історії, культури і політичної думки, а крім того вони зможуть, як щороку, пізнавати Мюнхен і околиці та влаштовувати розвагові програми, товариські зустрічі, прогулянки в Альпи і т.п.

Зголошення на Літний семестр і Високошкільні курси УВУ просимо слати на адресу Університету в Мюнхені:

Ukrainische Freie Universität, 8 München 80 Pienzenauerstrasse 15,
BRD (West Germany)

Ректорат УВУ

Українське Студентство в Світі

За конструктивну поставу нашого студентства

На маргінесі одної конференції ЦЕСУС-у

*»Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолім небом
Гартував я душу молоду.«*

В. Симоненко

В днях 30-го січня до 1-го лютого 1976 була скликана у Філадельфії Північно-Американська Конференція ЦЕСУС. З огляду на різні надотягнення Конференція відбулася в цілості за один день та із значно меншою участю студентів з Америки, як було передбачено.

Власне висловлювані думки на Конференції стали темою цієї статті. Але перш за все я хотів би згадати дещо про студентство та його відношення до суспільства.

Так як вищеподаний епіграф, доказує, я вважаю, що кожна особа, кожне угруповання в народі є і мусить бути (для свого нормального розвитку) інтегральною частиною цілості, суспільства, народу чи нації. Отже, відносно щасливої і здорової нації, то вона складається з поколінь, які мають добрі співвідносини та продовжують (чи будують) працю від одної генерації до другої. Очевидно, не має суспільства, в якому не було б розбіжностей між генераціями (та й навіть самих генерацій). Та вже напевно не втримається суспільство, де немає пошани та розуміння між генераціями. Дякувати Богові, в українському народі завжди була самопошана між генераціями й це власне зберегло наше посьогоднішнє існування після соток років чужого панування, переслідування, масового фізичного винищення та скитальщини. Молодь завжди гордо та високо перебирала естафету старшої генерації. Тому я нині повертаюся до проблеми чи ми, українська молодь на еміграції, можемо та хочемо перебрати естафету, яку передають батьки? Чи ми українське студентство – українська молодь, яка досягає високі наукові звання, є готове продовжувати працю наших батьків? Чи ми є готові прийняти та перебрати всю спадщину (добру і злу) нашого народу?

На жаль, на Конференції ЦЕСУС виявилось, що частина нашої молоді, не то що не може, але прямо не хоче перебрати естафети батьків. Мова зайшла зараз спочатку про ідеологію студентства і з місця можна було виділити дві лінії. Студенти які вважають, що нам треба якнайбільше

включитися, активізуватися серед чужого оточення (чи то студентське, чи загально-суспільне, культурне, політичне і т.п.), пориваючи, іншими словами з українським суспільством. По другому боці стали студенти, які боліюще відчували жахливий стан українського суспільного та політичного життя та готові запобігти занепадові. Перша група – це переважно студенти з Канади, Провід СУСК-у та редактори «Студента». Що більше, з їхнього боку посипалася жахлива критика на все українське громадсько-політичне життя, мовляв, воно нічого путнього до нині не зробило.

Так, наприклад, в доповіді І. Баєр про занепадаючий стан українського шкільництва був заклик до українського студентства про підтримку і активне включення. До цього ще було додано, що роля українського студентства є працювати на всіх фронтах за збереження українства. На жаль, були студенти, які вважали неважним задержання і скріплення наших шкіл та курсів українознавства.

Погляд відокремлення українського студентства від української громади рівнож показувався в дальших дискусіях. У своїй доповіді «Студентство і громадські організації» М. Спольський гостро критикував майже всі українські організації, включно із надбудовами КУК, УНКА та навіть СКВУ. Але, на жаль, не було поставлено жодної альтернативи. М. Спольський не представив плану для «демократизації» КУК-у чи УНКА та рівнож не роз'яснював, як наші організації можуть краще «пристосуватись до обставин». М. Спольський тільки міг передбачити занепад цих організацій тому, що вони не могли затримати молоді.

До чого воно нас заведе? Критика без праці, без активізації, без випробування є глупа. Але головне питання, яке треба поставити є, що станеться з студентством після закінчення студій? До яких українських громадських організацій будуть вони належати? Чи пристануть до українських організацій? Якщо ні, яке тоді майбутнє нашого розсіяння? На жаль, здається, М. Спольський бачить асиміляцію, як незбориму конечність.

В дальшій дискусії про політичні угруповання багато присутніх передбачували смерть усіх українських політичних партій, з огляду на їхню неактивність та навіть ідеологічне банкрутство! Під час цієї дискусії Кравченко правильно підкреслив брак доброякісних праць про сучасну Україну, але й тут знову була пуста критика, без якоїсь альтернативи, активного включення в українське політичне життя, в українську пресу, публіцистику... Товариш Кравченко проаналізував догматичний стан українських націоналістичних партій як «жалюгідний», але не додав, що може його аналіза оперлася на тім, що його ідеологія є така, яка не підтримує націоналістичного середовища.

Вся дискусія йшла в тому самому дусі – критика всіх суспільно-політичних середовищ. Старша, мовляв, генерація не спромоглась підготувати, притягнути молоді сили в спільну дію... Все це критичне наświetлення є до певної міри дійсне, про те найбільючішим є те, що на тім воно й кінчається. Чомусь не поставлено питання чи українське студентство не може піднести рівень української преси, без створення нових публікацій?! Чи не може піднести рівень українського шкільництва?! Чи не може піднести рівень наших громадських організацій? Студентство наразі не може того зробити тільки тому, що воно не хоче!

Щастя Бажаємо

В суботу 24.5.75 р. в церкві св. Івана Хрестителя в Сиракюзах, ЗСА, звінчалася молода пара Леся ЖМУР і Володимир НОВИЙ. Акту вінчання довершив о. шамб. В. Середович.

Молоді походять із свідомих і активних українських родин. Леся, активна виховниця СУМ, закінчила Школу українознавства та продовжує студії на Сиракюзькому Університеті.

Весілля відбулося за традиційними українськими звичаями, що ними провадили весільні старости Д-р М. Богатюк і проф. Мотря Богатюк. Під час весільного прийняття проведено збірку в сумі 100 дол. і призначено на пресфонд «Шляху Перемоги» 50 дол. та «Авангарду» 50 дол.

Многих і Щасливих Літ Молодій Парі, щире спасибі жертводавцям!

◀ А проте наше студентство може зробити великі кроки для з'єднання українськї громади. Воно може і повинно перебрати естафету, але перше мусить позбутися таких ідеологів, як Кравченко й Майстренко (цікаво, що студенти, які хочуть нових ідей, нових думок знайшли собі старого скомпромітованого Майстренка за духового батька). Студентські клуби Канади мусять вимагати від управи СУСК та редакції «Студента» політики єдності, політики активізації в українському суспільстві та позитивної критики на базі практики, а не фальшивої ідеології. Навертаймо чесне ім'я українського студентства, навертаймо українське студентство до української громади. А передовсім треба пам'ятати невмирущі слова В. Симоненка:

*»Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.*

*За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.*

*І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,*

*Стануть над тобою, листям затріпочуть.
Тугою прощання душу залоскочуть.*

*Можна все на світі вибрати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.»* **Обсерватор**

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД «АВАНГАРДУ»

Канада

Монтреаль	Управа Осередку СУМ – 50 дол. (також на «Крилаті» – 50 дол.), з нагоди 25-ліття Осередку. С. Шнурівська – 5 дол. (також на «Крилаті» – 5 дол.)
Ст Кетеренс	З 25-ліття подр. життя п-тва Кобилецьких – 36.50 дол. (також на «Крилаті» – 36.50 дол.)
Торонто	Управа Ансамблів О-ку СУМ «Прометей», «Діброва», »Батурич» – 100 дол.
Віндзор	З весілля Павла і Оленки Іванців – 31 дол.
Ошава	П. Дзікевич – 5 дол.

ЗСА

Бофало	з нагоди 25-ліття Осередку СУМ – 50 дол.
Каліфорнія	Р. Голяш – 50 дол.
Філядельфія	Н. Вирста – 4 дол.
Чікаго	Спілка »Певність« з нагоди Великодня – 100 дол (також на »Крилаті« – 100 дол.)
Сиранюзи	з весілля Лесі Жмур і В. Нового – 50 дол.
Детройт	О-к СУМ ім. Київ – зб. л. ч. 35 на суму – 63 дол. Збірщик: п. Степан Леськів по 5 дол.: С. Леськів, Т. Левицький, Ф. Токарчук, В. Куций, П. Сотник, М. Федорів, І. Федорів, Г. Гарбар, М. Полянський, Юрій Вокарів (?). по 3 дол.: Є. Пліхота, Ю. Куян, Д. Сулима, по 2 дол.: Є. Василюк, М. Пшеничний.

Австралія

Нюкастель	О-к СУМ зб. л. ч. 1715 – 14.60 ав.дол.
-----------	--

Вел. Британія

Сток-он-Трент	О-к СУМ зб. л. ч. 134 – 10.10 ф.ст.
Редінг	О-к СУМ зб. л. ч. 129 – 13.35 ф.ст.
Гай Викома	з уродин п. М. Куріяка і п-ї М. Гасин – 4 ф.ст.
Рушден	О-к СУМ зб. л. ч. 131 – 4.20 ф.ст.
Сканторп	О-к СУМ зб. л. ч. 132 – 27 50 ф.ст.
Ковентрі	зб. л. чч. 99 і 100 на суму – 12 ф.ст.

Бельгія

Льєж	Секція ОУБ – 1000 бфр. (також на «Крилаті» – 1000 бфр.)
Шарлеруа	Мирон Лопатчак – 200 бфр.

Франція

Гельмес	Пані (вдова) Підкович – 20 ффр. (при вplatі передплати »Крилатих« для вчука Є. Берлана, на пресфонд »К« – 25 ффр.)
Круа	Іван Свідерський – 15 ффр. (також на »Крилаті« – 15 ффр.)

Ювілятам і Молодим Парам Многих і Щасливих Літ, а жертводавцям і збіщикам щире Спасибі!

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ТЕМИ

ЮН: Церква в катакомбах.....	81
Михайло Качалуба: Його Блаженству (поезія).....	83
М. Овчаренко: Сергій Єфремов (1876-1976).....	84
Л. Запорожець: «До людства – слово з неволі».....	90
Марко Боєслав: Сучасним поетам.....	93
В. Чорновіл: Вирок і коментар.....	94
С. Сорока: Заява Степана Сороки.....	99
А. Позинський: Аналіз сучасного Руху Спротиву в Україні.....	101
О.К.: Наукові досяги Володимира Мацькова.....	105
З. Степанів: Молодь Етіопії.....	106

ІДЕОЛОГІЧНІ ТЕМИ

З.Н., І.Щ., А.М., П.Х., І.Н.: Вплив історії на формування нації.....	111
Андрій Гайдамаха: Братство Кирило-Методіївців і «Книги Битія українського народу»	114

ПОЕЗІЯ - ПРОЗА

...: Про автора «Нащадків сонця».....	120
Микола Корсюк: поезії із збірки «Нащадки сонця».....	121
Давид Матвійчук: Моя перлина Тоди (сонет).....	125
...: «В поході до волі» (рецензія).....	128

НАУКА - КУЛЬТУРА - МИСТЕЦТВО

Борис Антоненко-Давидович: Культура української мови.....	129
В.П.: Тарас Шевченко як маляр.....	133

ВИХОВНИКИ

К. Ушинський: Сімейне виховання.....	141
Гр. Ващенко: Основні засади розумового виховання української молоді	145

СУМ В ДІІ

В.Б.: 50-ліття СВУ-СУМ у Канбері.....	149
В.Б.: Срібний Ювілей Осередку СУМА «Київ» в Дітройті.....	150
...: Борис за Україну (Зліт СУМ в Монтреалі).....	151
...: Успішний Ювілей СУМ в Монтреалі.....	152
М.Л.: Відійшов добрий Друг (бл.п. Д. Крупа).....	153
А. Гноєвий: 25-ліття О-ку СУМА в Міннеаполісі, Міннесота.....	154
Присутній: Родинний Ювілей в Ст. Кетеренс.....	155
...: VII Академічний-Вакаційний курс на УКУ.....	156
...: Курси Українознавства 1976 на УВУ.....	156

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В СВІТІ

Обсерватор: На маргінесі одної конференції ЦЕСУС-у.....	157
---	-----

ЩАСТЯ БАЖАЄМ

...: Леся ЖМУР і Володимир НОВИЙ.....	159
...: Пожертви на пресфонд «Авангарду».....	160

На обкладинці: Т. Шевченко:

Кара шпірутенами, з серії «Блудний син», Сепія - 1856-57 I

Програвся в карти, з серії «Блудний син», Сепія - 1856-57 IV

